

Turvallisesti tallailen

Liikennekasvatusta esikouluikäisille sosiaalipedagogisin menetelmin

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomin koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Emmi Tikkanen 1200177
Ronja Tuhkanen 1300344

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

TIKKANEN, EMMI
TUHKANEN, RONJA:

Turvallisesti tallailen
Liikennekasvatusta esikouluikäisille
sosiaalipedagogisin menetelmin

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 69 sivua, 9 liitesivua

Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön aiheena on esikouluikäisten liikennekasvatus. Työssä korostuu liikennekasvatuksen toteutus toiminnallisilla menetelmin sekä sosiaalipedagogisen ajattelun liittäminen liikennekasvatukseen ja varhaiskasvatukseen. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena liikennekasvatusprojektina Lahtelaisen päiväkodin esikouluryhmässä. Toiminnasta tehtiin myös Turvallisesti tallailen -liikennekasvatusopas kasvattajille.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä toimintaan osallistuneiden esikouluikäisten liikenneosaamista sekä edistää päiväkodin ja muiden varhaiskasvatuspalvelujen kasvattajien liikennekasvatustaitoja. Tarkoituksena oli tarjota uusia menetelmiä liikennekasvatukseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa toimintaan osallistuneelle esiopetusryhmälle toiminnallinen liikennekasvatustuokioiden kokonaisuus. Tavoitteena oli myös laatia ja tuottaa opas toiminnallisesta liikennekasvatuksesta esikoululaisille. Lisäksi tavoitteena oli vahvistaa omaa ammatillista osaamistamme varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa sekä liikennekasvatuksessa.

Toiminnan pohjalta syntynyt opas on suunnattu esiopettajien työkaluksi liikennekasvatuksen toteuttamisessa. Opas sisältää toiminnallisia ja sosiaalipedagogisia menetelmiä ohjeineen liikennekasvatuksen toteutukseen. Oppaan menetelmät ovat muokattavissa myös muille ikäryhmille. Oppaalla halutaan tarjota työkaluja liikennekasvatuksen toteutukseen ja sitä kautta innostaa kasvattajia aiheesta.

Asiasanat: liikennekasvatus, kansalaiskasvatus, esiopetus, varhaiskasvatus, sosiaalipedagogiikka, liikenneturvallisuus, toiminnallisuus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

TIKKANEN, EMMI

TUHKANEN, RONJA:

Strolling safely

Road safety education for pre-schoolers with social pedagogical methods

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with children and young people, 69 pages, 9 pages of appendices

Spring 2016

ABSTRACT

The subject of this thesis is road safety education for pre-schoolers. Functional methods and social pedagogical way of thinking in road safety education and early childhood education are emphasized in this thesis. The thesis was conducted functionally in a pre-school located in Lahti as a road safety education project. A road safety education –guide for professional educators was the outcome of this project.

The purpose of this thesis was to increase the road safety knowledge of the pre-schoolers who took part in the project. In addition the purpose was to improve the road safety education skills of the early childhood educators in the pre-school and in other fields of early childhood education. The purpose was to offer new methods to implement road safety education. The aim was to carry out road safety education for the pre-schoolers in a functional way. Another aim was to create a guide to help early childhood educators in implementing road safety education for pre-schoolers. In addition the aim was to strengthen our own professional knowledge in road safety, pre-school and early childhood education.

A road safety education –guide is made for professional educators in pre-school. The guide has simple instructions about the functional and social pedagogical activities. The activities in the guide are also adjustable to different ages of children and youth. The guide is made to offer tools for implementing road safety education and therefore encourage professional educators to use the activities.

Key words: road safety education, civic education, pre-school, early childhood education, social pedagogy, road safety, functionality

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA TAVOITTEET	3
2.1	Opinnäytetyön lähtökohdat	3
2.2	Kohderyhmän kuvaus	4
2.3	Tavoitteet, tarkoitus ja tuotos	5
2.4	Tiedonhaku	6
3	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	8
4	ESIOPETUS JA LIIKENNEKASVATUS	10
4.1	Esiopetus osana varhaiskasvatusta	10
4.2	Liikenneturvallisuuustyö ja liikennekasvatus käsitteinä	11
4.3	Liikennekasvatus esiopetuksessa	13
4.4	Tieliikennelaki esikouluikäisten liikennekasvatuksessa	14
5	ESIKOULUIKÄINEN OPPIJA	17
5.1	Kasvu ja kehitys liikennekasvatuksen näkökulmasta	17
5.2	Luonnollinen tapa oppia	19
6	SOSIAALIPEDAGOGINEN NÄKÖKULMA LIIKENNEKASVATUKSEEN	22
6.1	Sosiaalipedagogiset menetelmät	22
6.2	Kansalaisuus ja yhteiskunta	23
6.3	Sosialisaatio ja kasvatus	24
7	ESIOPETUKSEN MENETELMIÄ	28
7.1	Leikki ja draama	28
7.2	Liikunta	30
7.3	Musiikki	32
7.4	Kuvataiteellinen ilmaisu	34
8	TOIMINTAKERRAT	37
8.1	Toiminnan kuvaus	37
8.2	Toimintakerrat	38
8.2.1	Toimintakerta 1: Katse vasemmalle, katse oikealle!	38
8.2.2	Toimintakerta 2: Varo, lapsia tiellä!	40
8.2.3	Toimintakerta 3: Vyöt kiinni, nyt mennään!	43
8.2.4	Toimintakerta 4: Lähdetään retkelle!	45

9	TURVALLISESTI TALLAILLEN -OPAS	47
10	OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI	48
10.1	Toiminnan ja tavoitteiden arviointi	48
10.2	Esiopetusryhmän opettajan arviointi	51
10.3	Raportin arviointi	52
11	POHDINTA	54
11.1	Pohdintaa opinnäytetyöstä	54
11.2	Eettisyys	57
11.3	Kehittämisen- ja jatkotutkimusehdotukset	58
	LÄHTEET	60
	LIITTEET	2

1 JOHDANTO

Liikenneturvan tilastokatsauksen (2015c) mukaan viimeisen kolmen vuoden aikana on tieliikenteessä kuollut kahdeksan ja loukkaantunut 450 lasta (0–14-vuotiasta) keskimäärin joka vuosi. Niin ikään viimeisen kolmen vuoden aikana on kuollut keskimäärin kaksi ja loukkaantunut 100 alle kouluikäistä lasta (0–6-vuotiasta) vuosittain (Liikenneturva 2015b). Joka vuosi viimeisen kolmen vuoden ajan puolestaan keskimäärin neljä alakouluikäistä lasta (7–12-vuotiasta) on kuollut ja 200 loukkaantunut tieliikenneonnettomuuksien seurauksena (Liikenneturva 2015a). Vaikka kaiken kaikkiaan lasten liikennekuolemien määrä on puolittunut viimeisen kymmenen vuoden aikana, ja loukkaantuneiden määrä vähentynyt noin 40 % vastaavana aikana (Liikenneturva 2015c), on yksikin uhri liikaa. Näin ollen on tärkeää ja jatkuvasti ajankohtaista pyrkiä vahvistamaan lasten ja erityisesti koulutielle lähtevien esikoululaisten liikenneosaamista.

Opinnäytetyömme käsittelee esikouluikäisten lasten liikennekasvatuksen tukemista erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla. Opinnäytetyön toiminnallista sekä teoreettista osuutta ohjaa vahvasti sosiaalipedagoginen ajattelutapa, ja liikennekasvatusta onkin käsitelty kansalaiskasvatuksen näkökulmasta. Opinnäytetyö on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä yhteistyössä Lahtelaisen päiväkodin esikouluryhmän kanssa, joka myös toimi toimeksiantajana opinnäytetyöllemme. Opinnäytetyön tarkoituksena oli vahvistaa lasten turvallista liikennekäyttäytymistä ja tuoda kasvattajille uusia ideoita liikennekasvatukseen. Tähän tarkoitukseen pyrimme vastaamaan tuottamalla liikennekasvatustuokioiden kokonaisuuden sekä luomalla opinnäytetyön tuotoksena oppaan liikennekasvatuksesta kasvatusalan ammattilaisille.

Liikenne on osa ihmisen jokapäiväistä toimintaympäristöä. Markkulan ja Öörnin (2009, 9, 28) mukaan lapsille liikenne toimintaympäristönä on kuitenkin erityisen haasteellinen muun muassa heidän pienen kokonsa sekä vielä kehitysvaiheessa olevan havainto- ja tarkkaavaisuuskyvyn vuoksi. Keskeisimpiä haasteita lapsilla ovat kevyen liikenteen onnettomuudet, turvalaitteiden käyttö sekä aikuisten heille antama esimerkki. Markkula ja

Öörni (2009, 32) korostavat liikenneturvallisuuden parantamisen keinoina liikenneympäristön ja maankäytön suunnittelun lisäksi keinoja, joilla pyritään yhä selvemmin vaikuttamaan juuri yksilön liikennekäyttäytymiseen. Erilaiset ajoneuvojen tekniset ratkaisut, valvonta sekä asenteisiin vaikuttaminen valistuksen, kasvatuksen ja koulutuksen kautta ovat merkittäviä menetelmiä liikenneturvallisuuden kehittämiseen tähtäävässä työssä. Tässä opinnäytetyössä toteutamme liikenneturvallisuustyötä pyrkien vahvistamaan kohderyhmään kuuluvien lasten asenteita turvallista ja vastuullista, oman ja toisten turvallisuuden huomioon ottavaa liikennekäyttäytymistä kohtaan.

Vaikka liikenneturvallisuus kuuluu jokaisen ihmisen arkipäivään, ja turvallinen liikenne on perusta turvalliselle elinympäristölle, ajankohtainen tieto lasten liikennekasvatuksesta on vähäistä. Tästä johtuen myös kasvatustieteen ammattilaisilla on aiheen tärkeyteen nähden usein liian suppeasti työvälineitä liikennekasvatukseen toteutukseen. Haluammekin tämän opinnäytetyön kautta nostaa esille liikennekasvatuksen merkityksen sekä antaa uusia vinkkejä ja menetelmiä lasten kanssa toteutettavaan liikennekasvatukseen.

Britschgin, Kytän ja Rosenbergin (2007, 11) mukaan lapsi tutustuu luontevimmin omaan lähiympäristöönsä leikkien myötä ensin jalankulkijana ja hieman vanhempana myös pyöräillen. Myös Opetushallitus (2015, 28) painottaa esiopetuksen toteutuksessa luovuutta ja aktiivisuutta edistävien menetelmien hyödyntämistä monipuolisen kasvun ja oppimisen turvaamiseksi. Tämän opinnäytetyön toiminnallisen osuuden olemmekin toteuttaneet käyttäen leikkiä, draamaa, liikuntaa sekä musiikillista ja taiteellista ilmaisemista liikennekasvatuksen välineenä.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTAT JA TAVOITTEET

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö. Toiminnallinen opinnäytetyö on kehittämistyö, jonka tarkoituksena on edistää ammatillisuutta sekä lisätä aiheeseen liittyvää tietoa ja osaamista käytännön toteutuksen ja raportoinnin kautta (Airaksinen & 2003, 9–10). Tavoitteena toiminnallisessa opinnäytetyössä on käytännön työn opastaminen, ohjeistaminen, toiminnan järjestäminen tai järjeistaminen. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos on jokin konkreettinen tuote, kuten ammatilliseen käytäntöön suunnattu opas, kansio, portfolio, kotisivut tai tapahtuma. (Airaksinen & Vilkkä 2003, 9, 51.)

2.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Lähtökohdat opinnäytetyölle antoi oma kiinnostuksemme varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatuksessa toteutettavaa liikennekasvatusta kohtaan sekä syksyn 2015 uutisoinnit lapsien osallisuudesta liikenneonnettomuuksissa. Lisäksi toiminnallisen opinnäytetyön tekeminen tuntui luonteelta ja kiinnostavalta. Pyrkimyksenä oli rakentaa aihe siten, että kohderyhmänä olivat alle kouluikäiset lapset. Toiminta kohdistui varhaiskasvatuksen kentälle, sillä suoritamme sosionomin opintojen ohessa myös kelpoisuuden lastentarhanopettajan tehtäviin. Opintomme ovat suuntautuneet sosiaalipedagogiseen lapsi- ja nuorisotyöhön, joten opinnoissa käsitellyt asiat myös vahvasti tukevat liikennekasvatuksen sosiaalipedagogista näkökulmaa ja päinvastoin. Halusimme myös käyttää työssämme erilaisia varhaiskasvatuksessa käytettäviä toiminnallisia menetelmiä, sillä niiden käyttöä työelämässä olemme myös opintojemme aikana paljon käsitelleet.

Valtakunnallisessa Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 liikennekasvatus nivoutuu itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen kokonaisuuteen (Opetushallitus 2015, 38). Tutustuttuamme kuitenkin tarkemmin opetussuunnitelmaan, huomasimme, ettei liikennekasvatusta esiopetuksessa juurikaan painoteta. Myös aiempi tutkimustieto varhaiskasvatukseen suuntautuvasta liikennekasvatuksesta on vähäistä. Koimme kuitenkin alle

kouluikäisten liikennekasvatuksen tärkeäksi, ajankohtaiseksi ja tarpeelliseksi, mistä syystä lähdimme tekemään aiheesta opinnäytetyötä. Pyrimme toiminnallisen kokonaisuuden ja oppaan luomisella tuomaan lisää tietoutta liikennekasvatuksesta ja ideoita sen toteutukseen varhaiskasvatäjille, joten myös tästä syystä työmme aihe on merkittävä ja tarvelähtöinen.

2.2 Kohderyhmän kuvaus

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi päiväkoti, joka on osa Lahden varhaiskasvatuspalveluita. Päiväkodissa on kolme esiopetusryhmää. Toteutimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden yhdelle esiopetusryhmälle. Päiväkodin oman esiopetussuunnitelman mukaan toimintaperiaatteena on pienryhmätoiminta, jota on hyödynnetty myös opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa. Eettisistä syistä päiväkoti esiintyy opinnäytetyössä nimettömänä.

Kohderyhmä koostui yhteensä 14 esikouluikäisestä lapsesta, joista poikia oli yksitoista ja tyttöjä kolme. Ryhmässä oli kaksi lasta, jotka tarvitsivat tehostettua tukea keskittymis- ja tarkkaavaisuusvaikeuksien vuoksi. Tehostetun tuen tarpeet otettiin huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa, jotta jokaisella lapsella olisi tasavertainen mahdollisuus osallistua ja oppia. Ryhmässä oli myös yksi vieraskielinen lapsi. Esikouluryhmän opettajan suosituksesta emme kiinnittäneet huomiota vieraskielisyyteen toimintaa suunnitellessa, sillä lapsella oli alkuperäisen suunnitelman mukaan apunaan tulkki. Hyödynsimme toteutuksessa pienryhmätoimintaa, pyrimme sanoittamaan selkeästi toimintaohjeet ja käytimme informaation välittämiseen non-verbaalisten keinojen, kuten eleiden ja ilmeiden, voimaa.

Kohderyhmäksi valikoituivat esiopetusikäiset siksi, että he siirtyvät tulevana syksynä kouluun ja liikkuvat enemmän itsenäisesti. Koimmekin liikenneosaamiseen ja -käyttäytymiseen liittyvät tietotaidot tärkeiksi ja ajankohtaisiksi pian koulutielle itsenäisesti lähteville esikoululaisille. Myös esikouluikäisten ymmärrys syy-seuraus-suhteesta, havainnointikyky sekä kielelli-

nen kehitys vahvistuvat ja kehittyvät tässä iässä, joten liikenteessä liikkumisen taitoja on otollinen aika myös siitä syystä pyrkiä vahvistamaan. Kohderyhmässä on aiemmin toteutettu liikennekasvatusta tutustuen lähiympäristön liikennemerkkeihin, liikennesääntöihin, liikennevaloihin sekä kypärän käyttöön, ja keinoina on käytetty muun muassa keskustelua ja musiikkia. Toiminta nivoutuikin hyvin ryhmän aiempaan toimintaan sekä vahvasti ja syvensi lasten aiempaa oppimista, eikä siten jäänyt irralliseksi.

2.3 Tavoitteet, tarkoitus ja tuotos

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa toimeksiantajana toimineen päiväkodin esikouluryhmälle toiminnallinen liikennekasvatustuokioiden kokonaisuus. Tavoitteena oli myös laatia sekä tuottaa opas aiheesta liikennekasvatusta toiminnallisilla keinoin esikoululaisille. Tavoitteena oli myös vahvistaa opinnäytetyöprosessimme aikana omaa ammatillista osaamistamme varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sekä syventää osaamistamme liikennekasvatuksesta.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä toimeksiantajana toimineen päiväkodin esikoululaisten liikenneosaamista. Lisäksi tarkoituksena oli edistää kyseisen päiväkodin sekä muiden varhaiskasvatuspalveluiden työntekijöiden liikennekasvatustaitoja ja tarjota uusia menetelmiä liikennekasvatukseen.

Opinnäytetyön tuotoksena laadimme toimeksiantajana toimineen päiväkodin varhaiskasvattajille ja esikouluopettajille oppaan aiheesta liikennekasvatusta toiminnallisilla keinoin esiopetusikäisille. Oppaassa esittelimme liikennekasvatuksen toteuttamisen apuvälineiksi erilaisia toiminnallisia menetelmiä, joissa huomioidaan lapselle ominaiset tavat oppia. Tavoitteenamme oli luoda selkeä ja informatiivinen opas, jota on helppo hyödyntää ja soveltaa varhaiskasvattajan sekä esikouluopettajan työssä. Olemme julkaisseet oppaan myös sähköisessä muodossa, ja näin se on myös muiden kasvattajien hyödynnettävissä. Kasvattajilla tarkoitamme kasvatusalan ammattilaisia niin varhaiskasvatuksen, perusopetuksen kuin lastensuojelunkin piiristä.

2.4 Tiedonhaku

Opinnäytetyöprosessimme alkuvaiheessa tutustuimme aiheitamme käsittelevään lähdekirjallisuuteen sekä aiheen tiimoilta tehtyihin aiempiin opinnäytetöihin. Lähdekirjallisuutta etsimme Lahden alueen kirjastoista ja opinnäytetöitä puolestaan Theseus-tietokannasta. Opinnäytetyömme suunnitteluvaiheessa hyödynsimme myös Lahden Ammattikorkeakoulun tiedonhakupoliklinikkaa, sillä halusimme ohjausta tiedonhankintaan. Tiedonhaun toteutimme opinnäytetyöprosessin aikana käyttämällä tietokantoja Masto-Finna sekä Melinda, joista keskityimme hakemaan pääasiassa aiempia tutkimuksia aiheesta sekä väitöskirjatasoisia lähteitä. Tiedonhankinnan Masto-Finna –palvelun kautta toteutimme seuraavilla hakusanoilla

- sosiaalipedag*
- sosiaalipedagogiikka AND varhaiskasv*
- kansalaiskasvatus AND sosiaalipedagogiikka
- varhaiskasv* AND liikunta
- varhaiskasv* AND musiikki
- varhaiskasv* AND leikki
- varhaiskasv* AND draama
- varhaiskasv* AND satu
- varhaiskasv* AND taide
- liikennekasvatus
- liikenneturvallisuustyö
- esiopetus
- esiopetus AND esiopetussuunnitelma
- liikennekasv* AND esiopetus
- esikouluikäisen oppiminen
- esiopetus AND oppiminen
- lapsi AND oppiminen
- varhaiskasv* AND erityinen tuki

Tiedonhakua tehdessämme rajasimme 2000-luvulla tehtyihin, pääosin kuitenkin korkeintaan kymmenen vuotta vanhoihin teoksiin. Poikkeuksen

teimme liikennekasvatuksen sekä liikenneturvallisuuden osalta, sillä aiheesta löytyi hyvin vähän uutta ja ajankohtaista materiaalia. Liikenneturvan internet-sivut olivat erinomainen lähde. Otimme yhteyttä myös suoraan Liikenneturvaan, josta saimme hyviä neuvoja ja materiaaleja opinnäytetyötä varten. Sosiaalipedagogiikka on Suomessa vielä vähemmän yleinen aihe ja kattavimmat sekä luotettavimmat teokset löytyvät Leena Kurjen (2001), Elina Nivalan ja Juha Hämäläisen (1997) teoksista, joita on hyödynnetty eniten opinnäytetyön sosiaalipedagogisessa osuudessa. Englannin- ja ruotsinkielisten lähteiden käytön poisjättäminen oli tietoinen valinta. Koimme, etteivät kyseiset lähteet tuoneet lisäarvoa tai -tietoa opinnäytetyöhön, sillä suomalainen lähdemateriaali sosiaalipedagogiikasta, oppimisesta ja toiminnallisista menetelmistä oli kattava. Liikennekasvatuksen osalta myös englanninkielisten lähteiden saatavuus oli huono, joten niiden pois rajaaminen oli automaattista.

3 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

2000-luvulla tehtyjä tutkimuksia liikennekasvatukseen liittyen on tehty jonkin verran. Tervo-Hiltula (2014) on kirjoittanut pro gradu -tutkielmansa Liikenneturvan tuottamista, lapsille suunnatuista liikennekasvatusmateriaaleista. Takala ja Vieremaa (2004) ovat tutkineet luokanopettajien valmiuksia liikennekasvatuksen toteuttamiseen. Myös Tervonen (2004) on tutkinut pro gradussaan vastaavaa aihetta ja käsitellyt alkuopettajien näkemyksiä ja kokemuksia liikennekasvatuksesta. 2000-luvulla tehtyjä amk-opinnäytetöitä on enemmän ja ne ovat myös aiheeltaan lähempänä tätä opinnäytetyötä.

Kaitainen ja Sattaskangas (2012) ovat kehittäneet liikennekasvatusoppaan esikouluikäisille. Opinnäytetyön aihe ja opinnäytetyössä käytetyt menetelmät ovat lähellä tätä opinnäytetyötä, sillä tuotoksena valmistunut opas sisältää toiminnallisia menetelmiä liikennekasvatuksen mahdollistamiseksi. Liikennekasvatuskokonaisuus seuraa vuodenaikoja ja on heidän opinnäytetyössään koko vuoden mittainen prosessi. Myös Kaitainen ja Sattaskangas (2012) ovat lähestyneet liikennekasvatusta sosiaalipedagogiikan näkökulmasta, tosin keskittyen sosiaalipedagogiseen innostamiseen kansalaiskasvatuksen sijasta. Opinnäytetyössään he painottavat kasvattajan osaamista suhteessa liikennesääntöihin, lasten kehitykseen sekä lapsilähtöisyyteen, innostamiseen ja toiminnallisiin menetelmiin.

Poikajärvi (2014) on opinnäytetyöllään tavoitellut täydentävänsä Kaitaisen ja Sattaskankaan (2012) tuottamaa opasta Innostu ja opi liikenteestä siten, että toiminnalliset menetelmät sopisivat paremmin kohderyhmän tarpeisiin. Tuotoksena on syntynyt liikennekasvatustehtäväkirja, jossa esitellään vaihtoehtoisia toteutustapoja aiempaan oppaaseen.

Huusko (2011) on toteuttanut ja valmistanut liikennekasvatusoppaan varhaiskasvatuksen ammattilaisille. Opinnäytetyön toteutus on tapahtunut toiminnallisen pajatoiminnan muodossa ja osallistujina on ollut sekä esikouluikäisiä että ensimmäisen ja toisen luokan oppilaita. Huusko on opinnäytetyössään käsitellyt liikennekasvatustaitoja hyvin laajasta näkökulmasta,

kuten opetellen hyviä käytöstapoja ja harjoittaen kolmiulotteisuuden hahmottamista muovailun avulla. Liikuntapajaan osallistuneilla lapsilla oli mahdollisuus valita heitä kiinnostavin toiminta.

Lindstedt (2013) on kehittänyt ja testannut liikennekasvatuspelin varhaiskasvatukseen. Tuotoksena syntynyt peli on hyödynnettävissä myös pienemmissä osioissa ilman koko pelin pelaamista, jolloin toteutus varhaiskasvatuksessa helpottuu. Lindstedtin (2013) ajatuksena on ollut, että liikennekasvatusta voi toteuttaa muutenkin kuin päiväkotien suosimassa tuokio-opetuksessa lapsen luonnollisen oppimistyylin huomioiden.

Keskitalo ja Paananen (2011) ovat opinnäytetyössään selvittäneet esikouluikäisten tietoja ja mielipiteitä annetusta liikennekasvatuksesta tavoitteenaan kehittää esiopetuksen liikennekasvatusta. Tutkimus on toteutettu teemahaastatteluna. Opinnäytetyössä on tutkittu lasten liikennemerkkien osaamista, suojatien, kävelytien ja turvallisen leikkipaikan tunnistamistaitoja, vaaranpaikkojen tiedostamista, turvavälineiden oikeaa käyttöä sekä oikeanlaista liikenteessä kulkemista. Lasten kokemusten mukaan liikennekasvatusta on toteutettu erilaisten retkien muodossa, tehtävien avulla ja käymällä esimerkiksi poliisilaitoksella. Nämä kaikki ovat sisältäneet jonkinlaisen teoriaosuuden. Uuden oppiminen ja tekeminen on kuvattu myönteisiksi asioiksi, mutta liikennekasvatus on lasten mielestä ollut myös tylsää. Lasten kehittämisehdotukset liittyivät paljon poliisin vierailuun ja vaaran kautta oppimiseen. Keskitalo ja Paananen (2011) lisäsivät liikennekasvatukseen juuri poliisien järjestämiä tuokioita, konkreettista tekemistä ja tehtäviä.

4 ESIOPETUS JA LIIKENNEKASVATUS

Hämäläinen ja Kurki (1997) ovat todenneet, että sosiaalipedagogisen kasvatustajattelon mukaan kasvatusta nähdään dialogisena prosessina, jossa korostuvat ihmisten osallisuus, osallistuminen sekä yhteiskunnan kansalaiseksi kasvaminen (Tast 2007, 29). Tässä opinnäytetyössä toteutimme toiminnallisen, lapsia osallistavan liikennekasvatustuokioiden kokonaisuuden. Näin ollen pyrimme sosiaalipedagogisessa viitekehyksessäkin painotettavan yhteistoiminnallisuuden kautta vahvistamaan lasten myönteistä liikennekäyttäytymistä ja sitä kautta edistämään heidän yhteiskunnan jäseneksi kasvamistaan.

4.1 Esiopetus osana varhaiskasvatusta

Esiopetus toimii varhaiskasvatuksen viitekehyksessä ja se toteutuu peruskoulua edeltävänä opetuksen osana oppivelvollisuutta (Varhaiskasvatus ja esiopetus 2016). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 mukaan varhaiskasvatus ja siihen sisältyvä esiopetus sekä perusopetus rakentavat lapsen kasvuun ja oppimiselle johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden sekä luovat pohjan elinikäiselle oppimiselle (Opetushallitus 2015, 12). Esiopetukseen tai vastaavaan toimintaan osallistuminen on pakollista jokaiselle lapselle. Kunnan tehtävä on osoittaa esiopetuspaikka jokaiselle lapselle. Esiopetus voidaan järjestää kunnan päiväkotien lisäksi myös luvan saaneissa yksityisissä päiväkodeissa ja kouluissa. (Varhaiskasvatus ja esiopetus 2016.)

Koivusen (2009, 46) mukaan esiopetus on kouluvalmiuksien sekä työskentelytaitojen oppimista. Esiopetuksessa ei niinkään painoteta tehtävän oikein tekemistä tai ratkaisemista vaan työskentelytaitoja, kuten keskittymiskykyä, tarkkaavaisuutta, oman toiminnan ohjausta ja päättelyä. Lisäksi esiopetuksessa korostuvat vuoron odottaminen, puheenvuoron pyytäminen sekä itsenäinen työskentely tehtävien tekemisen aikana. Brotheruksen, Hytösen ja Krokforsin (2002, 76) mukaan esikouluopetuksessa painotetaan pitkälti sitä, että lapsen oppiminen pohjautuu hänen aikaisemmille tiedoille, taidoille ja toimintoille. Opetuksessa ja oppimisessa lähtökohtina

ovat lapsen aktiivinen rooli, lapsen tutkiva oppiminen sekä ongelmakeskeinen lähestymistapa. Jantunen (2011, 57–58) mukaan esiopetuksen tulisi tukea lapsen fyysisiä ja psyykkisiä tarpeita. Tarkoitus on tukea lapsen omista tapaa oppia ja omaksi itsekseen kasvamista.

Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on vahvistaa lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä sekä myönteistä minäkuvaa ja käsitystä itsestään oppijana lapsilähtöisen toiminnan avulla (Opetushallitus 2015, 12). Lapsen kasvua tulisi tukea niin, ettei hänelle aseta liian suuria vaatimuksia ja näin aiheuteta haittaa itsensä arvostamiselle. Kasvattamisen tulisikin lähteä lapsen omasta kehitystasosta. (Jantunen 2011, 57.) Esiopetuksella on myös olennainen rooli kasvun ja oppimisen tuen tarpeiden varhaisessa havaitsemisessa sekä mahdollisten vaikeuksien ehkäisemisessä (Opetushallitus 2015, 12).

4.2 Liikenneturvallisuustyö ja liikennekasvatus käsitteinä

Liikenne muodostaa osan ihmisen jokapäiväisestä toimintaympäristöstä, joten valmiudet liikkua liikenteessä turvallisesti tulisivat olla jokaisella. Suomalaisen liikenneturvallisuustyön päämääränä onkin vakavien liikenneturmien jatkuva vähentäminen. Liikenneturvallisuustyössä painotetaan turvallisuutta ja terveyttä arvostavien asenteiden sekä kaiken kaikkiaan turvallisten toimintatapojen oppimista ja omaksumista. (Ahola, Grönstrand, Huhmarniemi, Peltokangas & Virtanen 2007, 82.) Myös Britschgi, Kyttä ja Rosenberg (2007, 23) korostavat liikenneturvallisuustyön pyrkimystä kehittää paitsi turvallisia liikenne- ja liikkumisratkaisuja, myös koettua turvallisuutta, sillä se säätelee viime kädessä itse liikennekäyttäytymistä.

Liikenneturvallisuustyötä tehdään Suomessa monella eri tasolla yhteistyössä monen eri toimijan kanssa. Yhteiskunnan liikennejärjestelmän suunnittelusta päättävät poliitikot, ja poliitikkojen päätöksien toteutumisesta vastaavat puolestaan suunnittelijat. Lakiehdotuksia ja sääntöjä laativat virkamiehet, ja kunnat sekä tienpitäjät vastaavat sen sijaan teistä ja niiden kunnosta. Lisäksi yritykset, yhteisöt ja järjestöt osallistuvat omalla toi-

minnallaan liikenneturvallisuuden kehittämiseen. Myös jokainen kansalainen vaikuttaa liikenneturvallisuuteen oman liikennekäyttäytymisensä kautta, ja poliisin tehtävänä on valvoa liikennesääntöjen noudattamista. (Ahola ym. 2007, 82.)

Liikenneturvan ja poliisin rooli liikenneturvallisuustyössä on merkittävä. Poliisi vastaa liikenteen valvonnasta sekä ennaltaehkäisevästä tiedotustyöstä. Poliisien roolin merkitystä korostaa se, kuinka poliisin valvontaresurssien vähentyminen on vaikuttanut liikenneturvallisuuteen. Liikenneturvan ydintehtävä on vastata tutkimuksista, koulutuksista ja valistuksesta. Tutkimusten avulla Liikenneturvan tehtävä on pitää kunnat ajan tasalla liikenneturvallisuuden tilasta ja kehitystä vaativista osa-alueista. (Korhonen, Lautala & Ruonakoski 2012, 26.)

Pitkäjänteisen ja tavoitteellisen liikenneturvallisuustyön perustana on systemaattinen liikennekasvatus sekä kodeissa, varhaiskasvatuksessa että peruskoulussa (Järvinen, Saharinen & Schrey 1994, 20). Vähäkainun (2010) mukaan liikennekasvatuksella tarkoitetaan ohjausta tai opetusta, jonka päämääränä on antaa tietoa turvallisista toimintatavoista liikenteessä. Turvallisten toimintatapojen omaksuminen muodostuu sääntöjen tuntemisesta ja noudattamisesta, turvallisuusriskien tunnistamisesta sekä turvallisten valintojen tekemisestä. Lisäksi liikennekasvatuksen eettisen ja sosiaalisen näkökulman tavoitteena on edistää turvallista liikennekäyttäytymistä arvostavaa asennetta sekä vahvistaa vastuuntuntoisuutta yhteisestä turvallisuudesta ja ymmärrystä oikeasta ja väärästä. Liikenneturva (2016a) määrittelee liikennekasvatuksen kokonaisuuteen kuuluvaksi turvallisuuden, vastuullisuuden vahvistamisen sekä sosiaalisen ja eettisen näkökulman lisäksi myös ennakoinnin, terveysturvien tunnistamisen ja niiden välttämisen sekä kulkutapojen valinnat.

Ihmisten asenteisiin, liikenneosaamiseen ja riskien tunnistamiseen vaikuttamalla voidaan parantaa liikenneturvallisuutta. Tämä tapahtuu kasvatuksen, tiedotuksen ja tapaturmien ehkäisyn sekä jälkihuollon kautta. (Korhonen ym. 2012, 18.) Liikennekasvatus muodostuu sekä lapsen suojelusta ja

valvonnasta että hänen omatoimisen liikkumisensa tukemisesta ja vastuuntuntonsa vahvistamisesta. Lähtökohtana liikennekasvatuksen suunnittelulle on ymmärrys siitä, mitä turvallinen liikkuminen on ja, millaisia tietoja ja taitoja se liikenteessä liikkuvalta edellyttää. (Järvinen ym. 1994, 10, 15.) Alle kouluikäisten liikennekasvatuksen tarkoituksena on antaa lapselle valmiuksia liikkua yksinkertaisissa liikennetilanteissa lähiympäristössään sekä antaa eväitä lapselle selviytyä tulevasta koulumatkasta (Liikenneturva 1990, 5).

Tässä opinnäytetyössä liikennekasvatus nähdään kasvatuksena, ohjauksena tai opetuksena, jonka tarkoituksena on välittää tietoa muun muassa turvallisesta liikennekäyttäytymisestä, kuten liikennesäännöistä, sekä turvallisuusriskeistä. Lisäksi liikennekasvatuksen tarkoituksena nähdään myönteisen käsityksen välittäminen turvallisesta liikennekäyttäytymisestä, vastuuntuntoisen ja arvostavan asenteen vahvistaminen niin omasta kuin yhteisestä turvallisuudesta, sekä ymmärryksen tukeminen oikeasta ja väärästä.

4.3 Liikennekasvatus esiopetuksessa

Vuoden 2016 elokuussa otetaan käytäntöön uudet perus- ja esiopetuksen opetussuunnitelmat. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 liikennekasvatus on osa itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen kokonaisuutta. Tämän kokonaisuuden yleisiin tavoitteisiin kuuluvat muun muassa terveyteen liittyvien tekijöiden pohtiminen sekä lasten valmiuksien tukeminen pitää huolta terveydestään. Yleisenä tavoitteena on myös tietouden ja valmiuksien antaminen lapsille turvallisesta liikkumisesta niin lähiympäristössä kuin esiopetuksen oppimisympäristöissäkin. (Opetushallitus 2015, 37–38.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (Opetushallitus 2015, 38) mukaan itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen kokonaisuuden yksityiskohtaisempiin tavoitteisiin sisältyy muun muassa lasten turvallisuuden tunteen tukeminen antamalla valmiuksia lapsille ymmärtää heidän oikeutensa tur-

valliseen elämään sekä toimia turvallisesti arjen tilanteissa. Esiopetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin liittyviä yleisimpiä vaaratilanteita lasten ikä- ja kehitystasolle ominaisella tavalla.

Esiopetusikäisten lasten liikennekasvatusta voidaan yhdistää esimerkiksi muihin kasvatuksen sisältöalueisiin, kuten ympäristö- ja taidekasvatukseen sekä eettiseen kasvatukseen, jolloin liikennekasvatus on läsnä arjen eri tilanteissa. Näin liikenneturvallisuuteen liittyvien asioiden käsittelyyn saadaan kertauksen lisäksi monipuolisuutta, uusia näkökulmia, laadullista syvyyttä, jatkuvuutta sekä suunnitelmallisuutta. (Huopalainen & Koskela 1995, 34.) Myös Järvinen ym. (1994, 14) painottaa, että sääntöjen pänttäämisen sijaan liikennekasvatuksen lähtökohtana tulisi olla turvallisuuden arvostaminen ja huomion kiinnittäminen turvallisuuteen päivittäisessä liikkumisessa. Huopalaisen ja Koskelan (1995, 34) mukaan liikennekasvatuksen ollessa kytkettynä varhaiskasvatuksen normaaliin toiminnan suunnitteluun, on sitä myös helpompi toteuttaa.

Esikoulun liikennekasvatuksessa tärkeässä roolissa on yhteistyö kotien kanssa sekä yhdenmukaisten kasvatuseriaatteiden sopiminen liikenneturvallisuuden osalta. Esikouluikäiset lapset ovat vielä aikuisen vastuulla, mutta lapsia tulee kannustaa myös turvalliseen itsenäiseen liikkumiseen turvallisissa ympäristöissä. (Markkula & Öörni 2009, 37.)

4.4 Tieliikennelaki esikouluikäisten liikennekasvatuksessa

Liikennekasvatuksen sisältöä määrittää tieliikennelaki, joka määrää, kuinka tiellä tulee liikkua. Lapsen kannalta merkittäviä lakeja ovat lähinnä ne, jotka koskevat jalankulkijoita ja polkupyöräilijöitä. Tieliikennelaissa (1981/267, 2§) jalankulkija on jalan, pyörätuolilla, potkukelkalla, rullaluistimilla tai muilla vastaavilla keinoilla liikkuja. Myös mopoa tai polkupyörää taluttavat lasketaan jalankulkijoiksi.

Jalankulkijoille osoitettuja kulkuväyliä ovat suojatiet, pihakadut, kävelykadut ja jalkakäytävät. Jalkakäytävällä kulkiessa korvaavien apuneuvojen

käyttö ja pyörän sekä mopon talutus ovat kiellettyjä silloin, jos toiminnasta aiheutuu haittaa muille liikkujille. Jos jalkakäytävää ei ole käytettävissä, on jalankulkijan tiellä kulkiessaan käytettävä piennarta. Pyörätiellä kulkiessaan tulee jalankulkijan käyttää tien reunaa. Kun jalankulkija liikkuu ajoradalla, tulisi ensisijaisesti käyttää sen vasenta laitaa, ellei oikea ole turvallisempi. (Tieliikennelaki 1981/267, 40§.) Pihakadulla ja kävelykadulla liikkessaan jalankulkijan tulee muistaa varoa ajoneuvoliikennettä (Tieliikennelaki 1981/267, 41§).

Valvotun jalankulkijaryhmän on tieliikennelain (1981/267, 43§) mukaan kuljettava kulkusuunnassa ajoradan oikeaa puolta tai käytettävä piennarta. Mikäli mahdollista, on parijonossa kulkiessaan käytettävä jalkakäytävää, pyörätietä tai piennarta. Lisäksi tieliikennelaki (1981/267, 46§) velvoittaa, että eläimiä kuljetettaessa tiellä, on ne pidettävä kytkettyinä tai valvottuna siten, etteivät ne vaarantaisi tai kohtuuttomasti haittaisi muuta liikennettä.

Tietä ylittäessään tulee jalankulkijan käyttää suojatietä aina, kun se on mahdollista. Jos suojatietä ei ole lähistöllä, on tie ylitettävä kohtisuoraan ja risteyksien vierestä. Tietä ylittäessään, suojatietä pitkin tai ilman, on jalankulkijan liikuttava varovaisesti ja viivyttämättä. (Tieliikennelaki 1981/267, 30§.) Ajoneuvon kuljettajan tulee ajaa sellaisella nopeudella, että hän ehtii turvallisesti pysähtyä suojatielle. Kuljettajalla on velvollisuus antaa tietä suojatielle astuvalle jalankulkijalle. (Tieliikennelaki 1981/267, 32§.)

Heijastimen käyttö on tieliikennelaissa (1981/267, 42§) määritetty pakolliseksi aina pimeällä liikkeessä. Muita lapsia koskevia, tieliikennelain mukaan käytettäviä turvavälineitä ovat turvavyö (1981/267, 88§), suojakypärä (1981/267, 89§) ja pyöräilykypärä (1981/267, 90§). Kuljetettaessa henkilö-, paketti- tai kuorma-autossa lasta, jonka pituus on alle 135 cm, on käytettävä lasten turvalaitetta, mikäli ajoneuvossa on turvavyöt ja turvalaite on muuten asennettavissa ajoneuvoon. Jos turvalaitetta ei voida asentaa ajoneuvoon, on vähintään 3-vuotiaita lapsia kuljetettava muulla kuin etuistuimella. Alle 3-vuotiasta lasta kuljetettaessa henkilö-, paketti- tai kuorma-autossa on sen sijaan aina käytettävä lasten turvalaitetta. (Tieliikennelaki 1981/267, 88a§.)

Myös linja-autoissa on käytettävä tieliikennelain (1981/267, 88§) mukaan turvavyötä tai muuta turvalaitetta, jos sellainen on istuinpaikalle asennettu. Liikenneturvan (2016b) mukaan turvavyöt tulee olla asennettuna kaikissa uusissa linja-autoissa vuodesta 1999 lähtien, pois lukien kaupunkiliikenteeseen suunnatut linja-autot, joissa on matkustajille istumapaikkojen lisäksi myös seisomapaikkoja.

Kaiken kaikkiaan tieliikennelaki (1981/267, 3§) velvoittaa, että lapsen, kuten jokaisen muunkin tienkäyttäjän, on vaaran ja vahingon välttämiseksi noudatettava liikennesääntöjä sekä oltava huolellinen ja varovainen olosuhteiden edellyttämällä tavalla. Tieliikennelaki (1981/267, 30§) määrää myös ajoneuvon kuljettavan varottavan jalankulkijoita ja pyöräilijöitä. Lapilla on vanhusten ja vammaisten ohella vaikeuksia selvitä liikenteessä puutteellisten kykyjen ja taitojen vuoksi, joten heidät tulisi kohdata erityisellä varovaisuudella liikenteessä.

5 ESIKOULUIKÄINEN OPPIJA

Esiopetusikäisen lapsen kasvatuksessa ja opetuksessa olennaista on lapsen kehityksen tunteminen ja tukeminen ikätasolle sopivalla tavalla. Kehitysvaiheen tuntemisen lisäksi kasvattajan tulisi kohdata lapsi ja ymmärtää tämän yksilölliset tarpeet. (Lautela 2011a, 31.) Luvun tarkoituksena on kuvata esikouluikäisen lapsen kehitystä ja kasvua suhteessa liikennekasvatukseen sekä tarkastella esikouluikäisen oppimista.

5.1 Kasvu ja kehitys liikennekasvatuksen näkökulmasta

Esikouluikäisten kasvatuksen ja opetuksen suunnittelussa tulee huomioida lapsen ikä- ja kehitystaso sekä niiden mukaiset valmiudet oppia, vaikkakin lasten kehitys on hyvin yksilöllistä (Koivunen 2009, 98). Näin ollen myös liikennekasvatus etenee lapsen kasvun ja kehityksen mukana vauvaikäisen suojelemisesta aina kouluikäisen turvalliseen itsenäisen liikkumisen tukemiseen (Järvinen ym. 1994, 10–11).

Esikouluikäisessä lapsen itsenäisen liikkumisen tarve kasvaa, ja hänellä on useimmiten jo ystäviä pihapiirin ulkopuoleltakin. Esikouluikäinen lapsi kiinnostuu ympäristöstään, on oppivainen ja utelias. Liikennekasvatuksen tulisi sikin kulminoitua kaikkiin niihin liikennetilanteisiin, joihin lapsi päivittäin ottaa osaa. (Huopalainen & Koskela 1995, 18; Jantunen 2011, 56.)

Esikoululainen, eli 5–6-vuotias, kykenee jo ymmärtämään ja havainnoimaan ympäristöä, sekä jäsentämään havaintojaan erottaen liikenteen ja muun ympäristön toisistaan. Esikouluikäisen havainnointikyky sekä näkö ja kuulo ovat kehittyneet tasolle, jossa hän voi annettujen ohjeiden avulla harjoitella oikeassa liikenneympäristössä liikkumista. Esikouluikäinen lapsi kykenee jo päättämään asioiden välisiä yhteyksiä sekä syy-seuraussuhdetta, ja hänellä on valmiuksia ymmärtää esimerkiksi lumisateesta aiheutunut liukkaus ja siitä johtuvat haasteet liikkumisessa. (Liikenneturva 1990, 5–6; Liikenneturva 2013.)

Liikenneturvan (2013) mukaan esikouluikäinen kykenee myös keskittymään liikenteessä olennaisiin asioihin nuorempaa paremmin. Esikouluikäinen lapsi myös kehittyy kielellisesti ja ymmärtää perusteluja paremmin, ja keskeisessä roolissa esikouluikäisten liikennekasvatuksessa ja liikenteessä toimimisessa onkin aikuisen esimerkki. Näin ollen lapsella tulisi olla luotettavia roolimalleja, mitä jäljitellä (Jantunen 2011, 58).

Esikouluikäisen lapsen tarkkaavaisuudessa on vielä usein jonkin verran puutteita, joten esimerkiksi liikenteessä katuä ylittäessä lapsi ei välttämättä ymmärrä pysähtyä tai pyörällä ajaessa kykene keskittymään sekä pyörällä ajon motoristiseen hallintaan että itse liikennetilanteeseen. Tarkkaavaisuus saattaa vielä harhailla ja vaihtua liikennetilanteesta esimerkiksi ympäristössä huomion herättävään asiaan. (Liikenneturva 2013.)

Britschgin ym. (2007, 11) mukaan esikouluikäisen lapsen liikenteessä liikumisen haasteena on lapsen pieni koko, mikä saattaa hankaloittaa havainnointia ja näkyvyyttä niin lapsen itsensä kuin esimerkiksi autoilijoidenkin näkökulmasta. Lisäksi Huopalaisen ja Koskelan (1995, 10–11) mukaan haasteina ovat vielä kehitysvaiheessa oleva näkökyky ja kapeampi näkökenttä kuin aikuisella sekä kuulo, sillä lapsen kuulohahmotus on vasta kehittymässä ja hänen voi olla vaikeaa paikallistaa äänen tulosuuntaa. Esikouluikäisellä lapsella voi olla myös vielä vaikeuksia hahmottaa käsitteitä oikeasta ja vasemmasta, eikä hän aikuisen tavoin kykene arvioimaan nopeuksia ja etäisyyksiä.

Jantusen (2011, 60) mukaan esikouluikäinen lapsi käyttää mielikuvitustaan toteuttamalla aikuisten antamia tehtäviä omalla, luovalla tavallaan. Lapsi kokeilee tehdessään rajoja, eikä ole vielä asettunut tiettyihin toiminta- ja ratkaisumalleihin aikuisen tapaan. Lapsen ajattelu onkin impulsiivista ja luovaa. Lautelan (2011b, 42) mukaan esikouluikäisellä lapsella on myös pyrkimys ymmärtää yhä paremmin ympäröivää maailmaa kognitiivisen kehitysvaiheen mukaisesti, joten työskennellessään esikouluikäistä puhuttelevatkin tekemisen tarkoituksenmukaisuus sekä konkreettisuus. Opinnäy-

tetyössämme huomioimme nämä esikouluikäisen lapsen kasvun ja kehityksen ominaispiirteet, sillä näkökulmastamme ne ovat tärkeässä roolissa lapsen oppimisen kannalta.

5.2 Luonnollinen tapa oppia

Vaikka jokainen esikouluikäinen lapsi on yksilöllinen ja ainutkertainen, voidaan heidän tapaansa oppia ja ajatella kuvata yleisellä tasolla (Brotherus, Hytönen & Krokfors 2002, 72). Lapselle ominainen tapa toimia, ajatella ja oppia sisältää leikkimistä, liikkumista, tutkimista sekä taiteellista ilmaisua erilaisin keinoin. Lapsi oppii ja kehittyy tehokkaasti ja luonnollisesti toimiesaan omaehtoisesti, itselleen mielekkäällä tavalla, jolloin hän on motivoitunut toimintaan ja saa merkityksellisiä kokemuksia. (Karling, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2009, 196.) Vaikka esikouluikäisen oppiminen tapahtuu Lautelan (2011b, 42) mukaan vielä pitkälti jäljittelyn kautta, myös hänen kykynsä vastaanottaa sanallista ohjausta kehittyy.

Oppimista ja kehitystä tapahtuu, kun lapsi ihmettelee, kokeilee ja kyselee sekä näkee, kuulee, haistaa, tuntee ja kokee erilaisia asioita. Lapsella on luontainen tapa tutkia sekä itseään että ympäristöään koko kehollaan ja kaikilla aisteillaan. (Karling ym. 2009, 196–197.) Esikouluikäinen lapsi on pohjimmiltaan utelias, sosiaalinen sekä innokas ja motivoitunut oppimaan. Hänelle on jo ominaista kyky tiedostaa omia ajatuksiaan ja ajatteluaan sekä nauttia saadessa uusia oppimiskokemuksia ja huomattessaan edistymistä. (Brotherus ym. 2002, 73.)

Oppijana esikouluikäinen lapsi on myös aktiivinen ja oma-aloitteinen, ja juuri omaehtoisuus onkin olennaisessa roolissa uusien tietojen ja taitojen omaksumisen kannalta (Brotherus ym. 2002, 73; Jantunen 2011, 61). Kiinnostuksen kohteet muotoutuvat lapselle usein toiminnan, havainnoinnin ja kokemuksen kautta, mutta kokemusperäisen tiedon lisäksi myös sisäsyntyiset prosessit ja tiedolliset prosessit ohjaavat kiinnostuksen heräämistä. Näin ollen tutkiminen, kysyminen, vertaaminen, kuunteleminen, pohtiminen sekä havainnoiminen ovat lapselle tapoja oppia sekä itsestään että ympäristöstään. (Brotherus ym. 2002, 73.) Jantunen (2011, 61) mukaan

puolestaan toiminnallisuus, elämyksellisyys ja kaikki elävä herättävät lapsen luontaisen kiinnostuksen.

Lautelan (2011a, 32) mukaan esikouluikäinen lapsi opettelee mielellään pitkäjänteisyyttä, tavoitteellistamista ja kestävyyttä, ja työskenteleekin intensiivisesti entistä pidempiä aikoja. Näin ollen esikouluikäiselle ominaista on asettaa toiminnalleen tavoitteita keskittyen siihen mitä tekee, eikä enää siirtyä tekemisestä toiseen mielihalujen mukaisesti. Lapsi kykenee myös kuvittelemaan asioita ilman ulkoisia virikkeitä, ja hyviä keinoja tukemaan esikoululaisen omaa ajattelua ovat muun muassa omaehtoinen leikki ja sadut.

Lapsella on myös uteliaisuuden ohjaama luonnollinen oppimistarve, joka ilmenee havainnoitavana toimintana lapsen tutkiessa ja kokeillessa. Uteliaisuus onkin voimakas sisäinen psykologinen rakenne, joka tuottaa ihmiselle tarpeen tutkia ja oppia. Uteliaisuus herättää motivaation, halun tai tarpeen, joka pohjimmiltaan on sisäistä, mutta jota ulkoisestikin voidaan ohjata. Nimenomaan ihmisen sisältä kumpuava sisäinen motivaatio suuntaa toimintaa ja saa aikaan oppimista. (Brotherus ym. 2002, 73–74.)

Niemi (2000) on todennut Koivusen (2009, 42) teoksessa, että vallitsevan oppimiskäsityksen mukaan lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista. Näin ollen lapsi ei opi ainoastaan aikuisen järjestämien opetustuokioiden kautta vaan jatkuvasti kaikessa toiminnassa olemalla aktiivinen toimija ja saamalla omakohtaisia kokemuksia oppimisympäristöstään vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Myös Brotherus ym. (2002, 78–79) painottaa, että vasta, kun lapsi saa jostakin asiasta henkilökohtaista kokemusta ja ymmärrystä, voi hän siirtyä eteenpäin, sillä lapsi rakentaa tietoa nimenomaan omien kokemustensa ja tekemistensä kautta. Lapselle ei siis ole ominaista omaksua automaattisesti valmiita tietoja ja käsityksiä. Sen sijaan hän yhdistelee niitä omissa prosesseissaan ja muodostaa omat henkiset rakennelmansa. Myös Jantusen (2011, 61) mukaan lapsi muodostaa annetusta tiedosta omat tulkintansa aikaisempien tietojen ja kokemusten pohjalta. Lisäksi lapsen oman aktiivisuuden ohella myös tiedonkäsittelytaidot ja sosiaaliset kyvyt ovat sidoksissa oppimiseen.

Ulkoinen motivaatio eli motivoiminen on tärkeä tavoitteellisessa opetuksessa käytettävä keino. Kiinnostuksen herättäminen ja mielenkiinnonkohteiden laajentaminen opettajan toimesta auttavat esikouluikäistä lasta orientoitumaan ja havaitsemaan ympärillään sellaistaakin, mitä hän ei välttämättä muuten huomaisi. Tärkeää motivoimisessa on kuitenkin sitoa uusi tietoinen jo olemassa oleviin käsityksiin, eli lasten kiinnostuksen kohteet ja aikaisemmat tiedot tulee selvittää. Näin aikaisemmat uskomukset ja käsitykset kehittyvät ja saavat perustakseen uutta tietoinesta, jonka varaan oppimista voi myöhemmin rakentaa. (Brotherus ym. 2002, 74–75.) Myös Jantunen (2011, 59) korostaa tiedon ankkuroitumisen, eli uuden tiedon niveltymisen jo olemassa olevaan tietoon, merkitystä oppimisen kannalta. Mikäli opittava tieto ei ole yhteensopivaa aiemman ymmärryksen kanssa, oppija ei sitä omaksu.

Esiopetuksen yksi keskeisimmistä motivaation herättelyn ja rakentamisen keinoista on monipuolisen ja virikkeellisen toimintaympäristön luominen, sillä oleellista on auttaa sekä ohjata lasta oppimisprosessin äärelle. Opettajalta tämä edellyttää teoreettista tuntemusta kehityksellisistä lainalaisuuksista sekä niiden tunnistamista käytännössä lapsen yksilöllisinä, kehityksellisinä mahdollisuuksina tai herkkyyksinä. (Brotherus ym. 2002, 75.) Herkkyyksiksi kutsutaan lapsen elämän ajanjaksoja, jolloin herkkyys oppia jäsentämään ja ymmärtämään asioita tai ympäristöä on erityisen suuri (Koivunen 2009, 44). Jotkut lapset tarvitsevat enemmän aikuisen apua ja kiinnostuksen ohjaamista keksiäkseen asioita, toiset taas ovat enemmän spontaanisti kiinnostuneita erilaisista asioista ja ilmiöistä ympäristössään. Näin ollen esikouluopettajan tulee toimia pedagogisessa työssään yhteistyössä lasten kanssa heidän ehdoillaan ja heidän lähtökohdistaan. (Brotherus ym. 2002, 75.)

6 SOSIAALIPEDAGOGINEN NÄKÖKULMA LIIKENNEKASVATUKSEEN

Sosiaalipedagogiikan tarkka määrittely on monimutkaista, mutta yleisesti se on mielletävissä kahdella tavalla. Ensimmäisen määrittelyn mukaan sosiaalipedagogiikka on oppi, joka auttaa yksilön sosialisointia kautta ihmistä kasvamaan yhteiskuntaan ja toimimaan toisten ihmisten kanssa. Toisen määrittelyn mukaisesti lapsuuteen ja nuoruuteen kohdistuvaa sosiaalipedagogiikkaa ajatellaan hyvinvoinnin tukemisen oppina. Sosiaalipedagogiikka on ajattelutapa, joka johtaa ajatteluun perustuvaan toimintaan. (Kurki 2001, 112–118.) Tässä opinnäytetyössä sosiaalipedagogiikka on yhdistetty liikennekasvatukseen ensimmäisen määrittelyn mukaan. Pidämekin liikennekasvatusta osana kansalaiskasvatusta, jossa yksilö on osa yhteisöä, toimii sen mukaisesti ja voi halutessaan myös vaikuttaa siihen. Kuitenkin liikennekasvatuksesta puhuttaessa esiin nousee myös hyvinvoinnin tukemisen oppi, jonka tarkoituksena on tukea ihmisen perustarpeita. Liikennekasvatuksessa on mahdollista toteuttaa ihmisen luonnolliset turvallisuuden tarpeet keskittyen järjestelmälliseen ja rauhalliseen ympäristöön. (Hämäläinen & Kurki 1997, 190–191.)

Varhaiskasvatuksen piirissä on mahdollista toteuttaa sosiaalipedagogiikan molempia oppeja; kansalaiskasvatusta ja hyvinvoinnin tukemisen oppia. Jotta sosiaalipedagogiikka toimisi varhaiskasvatuksessa, tulisi varhaiskasvatus mieltää ensisijaisesti kasvatustyöksi, ei koulutukseksi. Vaikka sosiaalipedagogiikan käsitteitä ei vielä suomalaisessa varhaiskasvatuksessa käytetä, on sosiaalipedagogisia sisältöjä silti huomattavissa. (Kurki 2001, 130–131.)

6.1 Sosiaalipedagogiset menetelmät

Erilaiset toiminnalliset, elämykselliset ja osallistavat menetelmät ovat sopivia sosiaalipedagogiselle kasvatustyölle. Sillä ei kuitenkaan ole olemassa erillisiä menetelmiä, vaan kaikki lasten osallisuutta, omia valintoja, arvokkuutta ja sosiaalisuutta tukevat menetelmät ovat sosiaalipedagogiseen

ajattelutapaan sopivia. Kun ajattelutapa muuttuu käytännöksi, voi se auttaa lasta kasvamaan autonomiseksi ja valintoihin kykeneväksi persoonaksi. (Kurki 2001, 131–134.)

Keskeistä sosiaalipedagogisen toiminnan menetelmille on se, että ihmisen itsemääräämisoikeutta kunnioitetaan. Toiminnan tulisi perustua ihmisten väliseen vuorovaikutukseen sekä kaikkiin toiminnan vaiheisiin osallistumiseen ja tavoitella yksilöiden ja ryhmien elämänlaadun parantamista. Ominaista toiminnalle on sen asiakaskeskeinen näkemys – varhaiskasvatuksen piirissä lapsilähtöisyys ja toiminnan sopivuus lapsen kehitystasolle – innostavuus ja joustavuus. Erilaiset ryhmätyöt ja yhteisökasvatus ovat erinomaisia sosiaalipedagogisia menetelmiä, jotka toteuttavat myös sosiaalista kasvamista. (Hämäläinen & Kurki 1997, 49, 190.)

6.2 Kansalaisuus ja yhteiskunta

Kansalaisuutta voidaan tarkastella jäsenyytenä muodollisessa valtioyhteisössä. Tässä opinnäytetyössä kansalaisuus on nähty enemmänkin Nivalan (2006, 52) mukaan yhteisön jäsenyytenä. Tämän ajatusmallin mukaan kansalaisuus syntyy kasvatuksen kautta, mikä kohdistuu erityisesti lapsiin ja nuoriin. Nivala (2006, 53) puhuu kunnon kansalaisen kasvatuksesta, joka tarkoittaa ihmisen tavoitteellista valmistamista yhteiskunnan kannalta toivottuun toimintaan tiedollisten, taidollisten ja asenteellisten taitojen kautta.

Koskisen (2010, 21) mukaan Arthur, Davies ja Hahn (2008) määrittelevät kansalaisyhteiskunnan tavoitteen olevan aktiivisen ja osallistuvan kansalaisen kasvattaminen. Laitinen ja Nurmi (2007) ajattelevat vastuun ottamisen ja osallistumisen yhteiseen tekemiseen kansalaisuutena. Päiväkodit ja koulu tarjoavat lapsille sellaisen ympäristön, jossa he saavat mahdollisuuden toimia ja vaikuttaa yhteisiin asioihin. (Ks. Koskinen 2010, 21.) Yhtä lailla liikennekäyttäytymisellään lapsi vaikuttaa ympäristönsä turvallisuuden ja toimivuuteen. Jensen (2002) näkee rohkeutta, sitoutumista ja yhdessä toimimisen halua kehittävän opetuksen merkittävänä toimintana kansalaisuuteen kasvattamisen näkökulmasta. Lasten osallisuus sekä

kasvattajan ja lapsen dialogisuus ovat toiminnan pohjana. (Ks. Koskinen 2010, 20.)

Sosiaalipedagogisessa ajattelutavassa yhteiskunta muodostuu ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta, suhteista ja verkostoista sekä instituutioista, organisaatioista ja rakenteista, jotka ovat näiden järjestäytyneempiä muotoja. Yhteiskunta nähdään siis ihmisten yhteiselämänä. Yhteiselämän järjestykseen vaikuttaa lainsäädäntö ja kasvatustieteet. Lait ohjaavat rangaistuksen uhalla toimimaan oikein. Kasvatustieteiden avulla taas pyritään siihen, että ihminen sisäistää oikean ja väärän ajattelutapaansa ja näin saa valmiudet hyvään yhteiselämään. (Nivala 2009, 99–100.) Myös Vygotsky (1982) painottaa ihmisten välisen vuorovaikutuksen sekä vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnallisuuden kautta oppimisen merkitystä elämisessä yksilönä yhteisöissä (Tast 2007, 30). Kansalaisuutta on käsitelty kasvatustieteiden kautta niin, ettei ihminen vielä syntyessään ole kansalainen. Ihminen kasvatetaan elämää varten ja kansalaiseksi. Kansalaiseksi tullakseen ihmisellä täytyy olla tiettyjä valmiuksia ja ominaisuuksia. (Nivala 2006, 27.)

Tässä opinnäytetyössä liikennekasvatustieteiden ajatellaan olevan osa kansalaiskasvatusta yhteisön jäsenyyden kautta. Nivalan (2006, 53) mainitsema kunnan kansalaisuuden kasvatustieteiden toteutus liikennekasvatustieteiden yhteiskunnan asettamien liikennesääntöjen ja hyväksytyjen liikennekäyttämismallien opettamisen kautta. Liikennekasvatustieteiden kautta lapsen on mahdollisuus oppia ja sisäistää hyväksytyt, turvalliset koko yhteisöä palvelevat liikennekäyttämisen mallit.

6.3 Sosialisatio ja kasvatustieteet

Jäsenyyteen eli kansalaiseksi valmistamista voi tarkastella sekä sosialisatiosuhteena että kasvatustieteiden kautta. Sosialisatio on ihmisen yhteiskunnallistumista, toimintakykyiseksi yhteisön jäseneksi tulemistä sekä yhteisön sääntöjen, normien ja arvojen omaksumista. Prosessi on koko elämän mittainen ja sen painopiste on lapsuudessa. Samanaikaisesti yhteiskunnallistumisen kanssa ihminen kehittyy yksilöksi ympäristössään. Näin ollen yksilö muokkaa yhteiskuntaa ja päinvastoin. (Nivala 2006, 53–54.)

Kasvatus taas on tietoista sosialisatioprosessin ohjaamista. Oleellista kasvatukselle on tavoitteiden asettaminen sekä niihin pyrkiminen ja niiden noudattaminen. Vaikka sosialisatioprosessi on pitkä, voi kasvatuksen nähdä lyhytaikaisempaan. Lapsilla kasvattajat ovat aluksi vanhempia, joiden jälkeen heidän rinnalleen kasvattajiksi asettuvat varhaiskasvattajat ja opettajat. Lapsuuden jälkeen aktiivisen kasvatuksen voi jättää taka-alalle, kun yksilön kasvaessa hänestä tulee enemmän itseohjautuva. Omat tavoitteet ovat tällöin vahvempia kuin muiden asettamat. (Nivala 2006, 54–55.)

Hämäläisen ja Kurjen (1997, 188) mukaan sosiaalisen kasvatuksen perustehtävä on auttaa yksilöä kasvamaan persoonaksi, jonka kasvu yhteiskuntaan ja sen toimivaksi jäseneksi on onnistunut hyvin. Yhteiskunnan jäseneksi kasvamisen lisäksi kasvatuksessa pitää toteutua myös samanaikainen yksilön kehittyminen, jolloin sosiaalipedagoginen ajattelutapa on toteutunut. Myös Tastin (2007, 33) mukaan sosiaalinen kasvatus voidaan nähdä sosialisatioprosessina, jonka myötä yksilö voi kasvaa osallistumiseen ja vaikuttamiseen sekä rakentavaan yhteiskuntakriittisyyteen tarvittaessa yhteiskunnan rakenteisiin vaikuttaen. Pyrkimyksenä on turvata jokaiselle kasvatettavalle parhaat edellytykset kasvuun ja kehitykseen sekä mahdollisuudet kasvaa ihmisenä siten, että yksilö toimii osana yhteisöään.

Yksilöllisyyttä korostavan näkemyksen mukaan yksilö on kaikkein tärkein ja avain toimivan yhteiskunnan luomiseen. Kuitenkin sosiaalipedagogisen ajattelutavan mukaan yhteisöllinen elämä on suuri osa ihmistä ja vaikka ihmistä kasvatetaan yhteiskuntaan, tehdään se ihmistä itseään varten. Toisen näkemyksen mukaan yksilö vain noudattaa valtion ja yhteiskunnan asettamia normeja ja arvoja itse niihin vaikuttamatta (Kurki 2001, 121–122.) Tässä opinnäytetyössä halusimme seurata yksilöllisyyttä korostavaa näkemystä, jolloin lapset toiminnallaan vaikuttavat yhteisöön noudattamalla yhdessä asetettuja sääntöjä oman ja muiden turvallisuuden takaamiseksi, tässä tapauksessa liikennekäyttäytymisen muodossa. Kyse ei ole kuitenkaan lasten orjallisesta sääntöjen noudattamisesta, vaan juuri yhteisen hyvän tunnistamisesta ja sen sisäistämisestä omaan ajattelutapaan ja käyttäytymiseen.

Jantusen ja Mäkelän (2011, 73–74) mukaan lapsen minuus kehittyy vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Tämä vuorovaikutus toteutuu perustarpeiden tyydyttämisen kautta ja luo kokemusta ympäröivästä maailmasta. Minuuden kannalta perustarpeiden tyydyttämisen kautta syntynyt kiintymyssuhde on välttämätöntä. Lapsen on ensin saatava, jotta hän osaisi antaa. Suhde ympäristöön kehittyy myös kumppanuuden ja yhteistoiminnan avulla lasten ja aikuisten kanssa. Toimiessaan vertaistensa kanssa lapsi oppii yhteisöön asettautumiseen tarvittavia taitoja. Kasvattajien tulisi luoda lapselle sellainen ympäristö, jossa kaikkien osallisuus mahdollistuu ja tasapuolistuu.

Kurki (2001, 129) ajattelee lapsen alkavan käsittää itsensä persoonana esikouluikäisenä. Sosiaalipedagogisessa kasvatustyössä persoona on inhimillistä olemassaoloa määrittävä tekijä. Toiminta on ihmisen itseilmaisua ja toisten ihmisten kanssa vuorovaikutusta ja tekemistä. Sosiaalipedagogisen toiminnan pohjaksi tarvitaankin vuorovaikutussuhteita, jotka rakentavat yhteisöä. Yhteisöllisyyden syntyminen on pitkä prosessi niin persoonan kuin yhteisön tasolla. (Kurki 2001, 127–128.) Kurjen (2002, 106) mukaan lapsen yksilöllisestä kehityksestä ja oppimisrytmistä huolimatta oppiminen tapahtuu yhteisössä. Sosiaalisten suhteiden avulla lapsen on mahdollista oppia yhteistyötaitoja, mukautuvuutta, kriittisyyttä, vastuutta sekä tietoisuutta itsestään. Kasvatuksessa tulisi huomioida lapsen omaa aktiivinen toimijuus ja lapsen innostuksen kanssa mukana eläminen. Kasvatuksessa aikuinen on läsnä, kannustava ja keskusteleva. (Kurki 2002, 114.)

Kun lapsi erottaa itsensä toisista, alkaa hän jäsentää itseään persoonana ja sosiaalisena minänä. Sosiaalisella minällä tarkoitetaan sitä, kuinka persoona näkyy toisten ihmisten kanssa ja, kuinka lapsi alkaa aistia ja vastata ryhmän odotuksiin. Tämän vaiheen jälkeen persoonalle muodostuu yhteiset tavoitteet, yleensä 6–12-vuotiaana, jolloin muun muassa koulussa lapsi laajentaa sosiaalisia yhteisöjään. Seuraavassa vaiheessa syntyvät minäsinä-ystävyyssuhteet, joiden jälkeen viimeisessä vaiheessa aito yhteisöllisyys näkyy kaikkien mahdollisuudesta olla oma persoona, oikeudenmukaisessa toiminnassa ja inhimillisessä yhteisössä. Näiden vaiheiden tiedostaminen on tärkeää, ettei lapsille anneta liian haastavia sosiaalisia tehtäviä.

Esikouluikäinen lapsi ymmärtää yhteisön käsitteen niiltä osin, mitkä ovat häntä fyysisesti lähellä. (Kurki 2001, 128–130.) Lapselle on tärkeää tulla nähdyksi kiinnostavana ja erityisenä. Kokiessaan itsensä tärkeäksi, kokee lapsi myös pystyvänsä vaikuttamaan. Yhteisöllisyys muodostuu yhteisten, merkityksellisten kokemusten kautta ja osallistumisesta kyseiseen toimintaan. (Jantunen & Mäkelä 2011, 77.) Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (Opetushallitus 2015, 35) yksi opetuksen tavoitteista onkin herättää lapsen mielenkiinto yhteiskuntaan ja etenkin lähiyhteisöjen asioihin.

Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa halusimme tuoda liikennekasvatuksen lähelle lapsen fyysistä ympäristöä toiminnallisten ja osallistavien menetelmien kautta. Yhdessä ja konkreettisesti tehden on toivottu lapsen sisäistävän asian paremmin, heidän oman ikätasonsa huomioiden. Esikouluikäiselle lapselle ei tässä kehitysvaiheessa ole vielä hyvä tuoda esille liian laajoja yhteiskuntaan vaikuttavia asioita, vaan keskittyä juuri lapsen nykyistä yhteisöä koskeviin ympäristöihin, kuten perheeseen ja ystäviin.

7 ESIOPETUKSEN MENETELMIÄ

Esiopetuksen opetussuunnitelman mukaan oleellinen osa esiopetuksen toimintaa ovat lasten luovuutta ja aktiivisuutta edistävät menetelmät. Monipuolisilla työtavoilla vahvistetaan sosiaalisia taitoja sekä tuetaan kasvua ja oppimista. (Opetushallitus 2015, 28.) Opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa hyödynsimmekin esiopetuksessa käytettyjä menetelmiä, joita on kuvattu tässä luvussa. Nämä toiminnalliset menetelmät tukevat myös sosiaalipedagogista näkökulmaa liikennekasvatukseen.

7.1 Leikki ja draama

Leikki on lapselle tapa tutkia, hahmottaa ja jäsentää maailmaa sekä keino pyrkiä ymmärtämään ja hallitsemaan sellaista, mikä todellisuudessa ei välttämättä ole mahdollista (Heinonen & Suojala 2001, 144). Kallialan ja Tahkokallion (2001, 34) mukaan leikkiä voidaan luonnehtia spontaaniksi, omaehtoiseksi ja mielihyvää tuottavaksi toiminnaksi, jonka motiivit ovat sisäsyntyisiä ja, jonka tarkoituksena on leikki itsessään.

Hakkaraisen (2002, 109–110) mukaan esikouluiässä opetustuokioiden sijasta tarvittaisiin aikuisten ja lasten yhteistä, vapaata leikkiä. Leikki on lapselle luonnollista ja se tuottaa lapselle uusia kokemuksia ja mahdollisuuksia toimia ympäröivässä maailmassa. Kun lapsi kokeilee aktiivisesti leikissään, voi hän ylittää aiemman osaamisensa. Kallialan ja Tahkokallion (2001, 58) mukaan leikillä on myös merkitys lapsen kielellisessä kehityksessä, ajattelun tuottamisessa ja kehittämisessä sekä mielikuvituksen vahvistumisessa. Karlingin, Ojasen, Sivénin, Vilhusen ja Vilénin (2009, 202) mukaan lapsi jäsentää leikissä omia kokemuksiaan ja niiden välisiä yhteyksiä sekä oppii ymmärtämään syy-seuraus-suhteita.

Toimiakseen leikin tulisi olla ympäristöltään turvallista ja sallivaa, eikä se saisi saada lasta tuntemaan häpeää tai huonommuutta. Vääränlainen ympäristö voi johtaa lapsen arkuuteen osallistua ja kokeilla, mikä on oppimisen kannalta tärkeää. (Autio & Kaski 2005, 44.) Keskeisiä pedagogisia tehtäviä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa onkin leikkiympäristön

rakentaminen, ylläpitäminen sekä jatkuva kehittäminen (Kalliala & Tahkokallio 2001, 49).

Jantusen (2007, 25–33) mukaan lapsi oppii paljon jäljittelyn kautta, joka perustuu aikuisen läsnäoloon. Jäljitellessään lapsi kopioi aikuisten toimintaa ja siirtää ne leikkeihin, samalla harjoitellen myötäelämistä ja samaistumista. Lapsi jäljittelee myös satuja ja tarinoita, joiden kautta mielikuvituksellisesti lahjakas lapsi voi siirtyä toisenlaiseen paikkaan ja aikaan. Kertomus kypsyy lapsen ajatuksissa ja lapsi löytää yleensä näin luonnollisesti ratkaisunsa.

Leikkiessään lapsi heittäytyy erilaisiin rooleihin, tutkii ympäristöään ja rakentaa minäkuvaansa (Helenius & Korhonen 2012, 76). Samalla tavalla lapsi samaistuu tarinoiden hahmoihin ja käsittelee niissä esiintyviä tilanteita. Leikin avulla lapsi saa mahdollisuuden oppia käsittelemään ja hallitsemaan erilaisia tunteita, vuorovaikutus- ja neuvottelutaitoja, käsittelemään negatiivisia asioita sekä löytämään ratkaisumalleja. (Helenius & Lummelahti 2013, 123–124; Autio & Kaski 2005, 42.) Draama mahdollistaa samojen asioiden oppimisen aikuisen ohjaamana ja opastamana (Toivanen 2009, 31).

Draamakasvatus yhdistää kasvatuksen ja leikin kuvitteellisten roolien ja tilanteiden kautta. Lähtökohtana draamalle käytetään usein satuja ja tarinoita, jotka ovat riittävän monitasoisia ja lapsen mielestä mielenkiintoisia (Helenius & Lummelahti 2013, 128). Draamatyöskentely tapahtuu lapsen omalla kehitystasollaan ottaen huomioon lapsen luonnollisen tavan oppia leikin ja mielikuvituksen avulla (Toivanen 2009, 30–31).

Draamakasvatuksen tavoitteita ovat lapsen itsetuntemuksen, myönteisen minäkäsityksen vahvistaminen, keskittymiskyvyn ja mielikuvituksen kehittäminen. Lapsi oppii tunnistamaan kuvitteellisten tilanteiden ja todellisuuden eron sekä kehittää omia yhteistyötapojaan. Draaman avulla voidaan myös tukea lapsen kielellistä kehitystä sekä opettaa lasta tunnistamaan omat liikunnalliset kykynsä ja rajoitteensa. (Toivanen 2009, 32; Helenius & Lummelahti 2013, 128.) Pedagogisen draamaleikin avulla voidaan pohtia

eettisiä ratkaisuja, käsitellä ajankohtaisia aiheita ja pohtia tunteita sekä niiden ilmaisua (Helenius & Lummelahti 2013, 131).

7.2 Liikunta

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (Opetushallitus 2015, 37) yhdeksi tavoitteeksi on asetettu monipuolisten liikuntatilanteiden tarjoaminen, jotka mahdollistavat lapsen motorisen ja sosiaalisen kehityksen. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää oppimiseen vaikuttaviin havaintomotorisiin taitoihin. Oppimistaitojen ohella liikunta on tärkeää lapsen kokonaisvaltaisen terveyden vuoksi. Liikkuessaan lapsi vahvistaa lihaksiaan ja luustoaan sekä parantaa hengitys- ja verenkiertoelimistönsä toimintaa – toisin sanoen kuntoaan. Jokaisen osa-alueen vahvistamiselle tärkeää ovat monipuoliset liikuntatuokiot. (Malina, Bouchard & Bar-Or 2004.)

Lapsi oppii asioita aistitoimintojen ja motoristen toimintojen avulla, eli liikumalla. Liikkuessaan lapsi hyödyntää kaikkia aistejaan, minkä vuoksi myös muistijäljet ovat vahvoja. Asiat ovat helpommin muistettavissa ja niiden mieleen palauttaminen on vaivattomampaa, kun oppiminen on tapahtunut toiminnan avulla. (Pönkkö & Sääkslahti 2012, 137–138; Numminen 2005.)

Havaintomotorisessa oppimisessa lapsi tekee havaintoja omasta vartalostaan ja liikkeen avulla etsii tietoa ympäristöstään ja kehostaan. Havaintomotorisilla taidoilla tarkoitetaan oman kehon tuntemista ja sen eri puolien tiedostamista suhteessa ympäröivään tilaan. Aistitoimintojen herkistämiseksi tulisi liikunnan tarjota riittävästi näkö-, kuulo-, liike-, tasapaino- ja tuntoaistimuksia. (Autio & Kaski 2005, 54–55.) Myös Huisman ja Nissinen (2005, 25–28) painottavat havaintomotoristen taitojen vaikutusta oppimiseen. Ohjaajan näkökulmasta tärkeää on luoda monipuolinen liikuntatapahtuma ja kiinnittää huomiota myös ohjeiden ja palautteen antamiseen (Autio & Kaski 2005, 55).

Oman fyysisen minä ja kehon toimintojen tunteminen edesauttaa myös lapsen itsetunnon kehitystä, sillä tunne siitä, että osaa ja pystyy itse hallitsemaan ja säätelemään kehoaan ja sen toimintoja, on keskeisessä roolissa terveen itsetunnon rakentumisessa (Huisman & Laukkanen 2001, 63). Karlingin ym. (2009, 253–254) mukaan lapsen terve itsetunto ja vahva, myönteinen minäkuva luovat lapselle edellytyksiä oppia toisten ihmisten huomioon ottamista.

Aktiivinen toiminta on yhteydessä kognitiivisiin taitoihin. Havainnoinnin prosessit ovat keskeisessä osassa tietojen, taitojen ja motoriikan oppimisessa. Heikot liikuntataidot voidaankin yhdistää erilaisiin ongelmiin oppimisessa. Monipuolisen liikunnan avulla on mahdollista kehittää eri aistitoimintojen yhteistyötä ja oppimiskykyä yleensä. (Pönkkö & Sääkslahti 2012, 137.) Esikouluikäisten lasten liikuntataidoissa on selkeitä eroja. Se, kuinka paljon lapsi on liikkunut aiemmin, on selvästi nähtävissä. Kun ohjaaja osaa huomioida nämä erot, on liikunnasta mahdollista tehdä lapselle sopivan haastavaa – ei liian vaikeaa tai helppoa – motivaation säilymiseksi. (Autio & Kaski 2005, 26.)

Liikuntatilanteet mahdollistavat hyvin varhaiskasvatuksen eri sisältöjen integroimisen. Esimerkiksi luonnontieteellisessä orientaatioissa keskitytään havainnoimiseen, tutkimiseen ja kokeilemiseen, ja liikunta onkin oman kehon ja sen liikkeiden havainnointia ja niihin tutustumista. Kun oma keho on tuttu, on luontevaa siirtyä tutkimaan ympäristöä. (Pönkkö & Sääkslahti 2012, 145–146.) Karppisen ym. (2001, 65) mukaan lapsi oppii liikunnan avulla myös esimerkiksi hahmottamaan suuntia, etäisyyksiä, sijaintia, kokoja, määriä, muotoja, värejä ja käsitteitä, jotka sisältyvät luonnontieteellisen orientaation lisäksi muun muassa matemaattiseen sekä esteettiseen orientaatioon.

Liikuntatilanteet mahdollistavat myös sosioemotionaalisten taitojen kehittämisen. Erityisesti pelit herättävät vahvoja tunteita ja joukkueeseen kuulumisen lisää yhteisöllisyyden tunnetta. Pelitilanteet haastavat lapsen tunteiden säätelyä, sekä kykyä noudattaa yhteisiä sääntöjä. (Luukkonen &

Sääkslahti 2004.) Myös Lummelahti (1995, 70) painottaa, että joukkuepeleiden avulla lapsen yhteistyötaidot vahvistuvat ja esimerkiksi ymmärrys pyrkii tavoitteeseen yhdessä muiden kanssa kehittyä. Lisäksi pelitilanteiden kautta lapsen pettymyksen sietokyky vahvistuu ja lapsi oppii iloitsemaan sekä yhteisestä saavutuksesta että vähitellen myös toisen lapsen saavutuksesta tuntematta kateutta tai syrjintää.

7.3 Musiikki

Varhaiskasvatuksen perusteissa (Stakes, 2005) musiikki on kuvataiteen, draaman, kirjallisuuden ja kädentaitojen ohella osa esteettistä orientatiota. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (Opetushallitus 2015, 32) musiikillisen toiminnan tavoitteena on vahvistaa lapsen suhdetta musiikkiin. Musiikkia voidaan varhaiskasvatuksessa käyttää musiikillisen tietämyksen ja ilmaisun lisäksi myös musiikin avulla oppimiseen (Ruokonen 2012, 123). Ruokosen (2001, 133) musiikkikasvatuksen tavoite esiopetuksessa on edistää lapsen persoonallisuuden kehitystä.

Musiikkikasvatuksen tarkoitus on tukea lapsen kokonaiskehitystä ja edistää oppimisedellytyksiä (Ruokonen 2009, 22), antaa lapselle mahdollisuus esteettiseen ilmaisuun ja omiin musiikillisiin tulkintoihin sekä tarjota musiikillisiä elämyksiä, valmiuksia ja taitoja (Ruokonen 2012, 133, 127). Musiikin avulla lapsi saa ravintoa tunnekokemuksille ja ajatteluprosesseille, sillä lapsi kokee musiikin leikkinä ja fantasiana (Ruokonen 2009, 22). Musiikki tukee varhaiskasvatuksessa luovuuden ja itseilmaisun lisäksi myös emotionaalisten, sosiaalisten, kognitiivisten ja motoristen taitojen kehitystä (Ruokonen 2012, 127; Lilja-Viherlampi 2007, 15).

Ruokosen (2001, 129) mukaan lapsen musiikillinen oppiminen tapahtuu aina leikin ja mielikuvituksen kautta. Ongelmanratkaisu ja keksiminen ovatkin keskeisessä asemassa musiikillisen ajattelun kehittymisessä, ja leikki puolestaan on keskeisessä roolissa musiikkikasvatuksen toteutuksessa. Musiikkileikin toimintamuotoina ovat kuuntelu, liikkuminen, laulaminen ja soittaminen sekä erilaiset musiikkiin integroituvat toiminnat, kuten draa-

mallinen ja taiteellinen ilmaisu. Musiikkikasvatusta voidaankin liittää erinomaisesti sekä spontaanisti että teemaopetuksen puitteissa kaikkiin esiopetuksen sisältöihin. (Ruokonen 2001, 134.)

Myös musiikillisessa orientaatioissa tulee kasvattajan muistaa lähikehityksen vyöhykkeet, jolloin toiminta vastaa lapsen kehitystasoa. Useimmiten esikouluikäinen lapsi taitaa jo tutun laulun esittämisen yksin halliten rytmin, sävellajin ja temmon. (Ruokonen 2012, 124.) Karppisen ym. (2001, 126) mukaan esikouluikäinen lapsi osaa myös käyttää käsiä ja jalkoja itsenäisesti, kuten esimerkiksi taputtaa käsillä sanarytmiä sekä kävellä tahdissa samanaikaisesti. Myös Ruokosen (2001, 126) mukaan esikouluikäinen lapsi laulaa tarkemmin opetettuja lauluja, on innokas soittimilla soittamisen oppimiseen, hahmottaa temmon musiikkiliikunnassa sekä ymmärtää harmonian ja sointujen olemassaolon.

Musiikillinen kehitys on myös osa lapsen sosiaalista kehitystä tämän oppiessa musiikin avulla omalle kulttuurilleen olennaisia asioita (Ruokonen 2012, 126). Usein myös musiikkikasvatuksen toteutustavat ovat sosiaalisia, jolloin yhdessä musisointi vahvistaa myös ryhmähenkeä ja yhteisöllisyyden tunnetta. Aktiivinen musiikillinen toiminta vahvistaa lapsen itsetuntoa ja itsenäisyyttä, sillä lapsi saa arvokkaita onnistumisen elämyksiä oppiessaan ja osatessaan uutta. Mielekkään ja iloa tuottavan toiminnan kautta lapsen musiikillinen ajattelu kehittyy parhaiten antaen samalla aineksia lapselle rakentaa omaa maailmaansa. (Ruokonen 2001, 132.)

Ruokosen (2001, 121, 124) mukaan musiikillinen oppiminen on prosessi, joka vaikuttaa lapsen persoonalliseen kehitykseen. Musiikillisen oppimisen prosessissa lapsen tietoiseen ja tiedostamattomaan kokemusmaailmaan liittyvät kokonaisvaltaisesti yhdistyneenä lapsen toiminta, tunteet sekä ajattelu. Elämyksellisyyttä, kokemuksellisuutta ja spontaania toiminallisuutta voidaan pitää luontaisena lähtökohtana uuden oppimiselle lasten musiikkikasvatuksessa.

7.4 Kuvataiteellinen ilmaisu

Varhaiskasvatuksessa lasta voidaan kasvattaa taiteeseen ja taiteen avulla, jolloin tavoitteena on lapsen kokonaisvaltainen kasvu (Rusanen 2009, 48). Esiopetuksessa kuvataide on erilaisten tekniikoiden kokeilemisen lisäksi tutustumista erilaisiin kuviin, myös esineisiin, luontoon ja rakennettuihin kohteisiin (Opetushallitus 2014, 32). Pääjoki (2012, 109) puhuu lasten taiteellisesta toimijuudesta ja taiteellisista laaduista toiminnassa. Tällä tarkoitetaan sitä, että toiminta on sisällöllisesti samankaltaista kuin ammattitaiteilijoiden tekemä taide. Toiminta voi olla esimerkiksi maalaimista tai ympäristön tutkimista aistien avulla. Pääjoki (2012, 109) ajattelee, että taide on jollain tavalla läsnä kaikessa lapsen toiminnassa.

Taidekasvatus perustuu aistihavainnoille, sillä taidekokemus on esteettinen ja lähtöisin välittömästä aistimisesta (Rusanen 2009, 48). Lapsi tutkii ympäristöään kaikilla aisteillaan ja tekee havaintojensa pohjalta luovia ja toiminnallisia ratkaisuja. Aistisuudella tarkoitetaan sitä, että asioita lähestytään aiempien tietojen sijasta tutkimalla, eli aisteja käyttäen. (Pääjoki 2012, 11.)

Esikouluikäisten lasten kuvataiteelliset taidot voivat erota paljon toisistaan. Lapsi havainnoi ympäristöään yksityiskohtaisesti, mutta motorisissa taidoissa on vielä puutteita. Ominaista esikouluikäiselle lapselle on tarinoiden kertominen kuvien ja taiteen avulla liittäen ne omaan elämänpiiriinsä. Tallaisilla töillä hän ilmaisee etenkin itselleen tärkeitä kokemuksia ja tietoja. Esiopetuksessa lasta kiinnostaa tekemisen lisäksi myös lopputulos ja lapsi nauttii ongelmanratkaisuista ja haasteista. Palkkioksi lapselle riittää tällöin tehtävän suorittaminen, eikä aikuisen palaute ole välttämättä niin suuressa roolissa. (Kuusela, Rintakorpi, Rusanen & Torkki 2014, 52–53.)

Oman itsensä ilmaisu ja kokemusten jakaminen ovat taidekasvatuksen keskeisiä tehtäviä. Vertaisten vaikutus on tärkeä lapsen taiteelliselle toimijuudelle, joka on muun elämän tapaan vuorovaikutuksellista ja sosiaalista. Yhteisöllisyys näkyy yksilöllisyyden lisäksi myös taiteen alueella. Lapset

sekä jakavat mielellään omia teoksiaan että tekevät suuria teoksia yhdessä. (Pääjoki 2012, 115.) Karppisen ym. (2001, 114) mukaan yhteisöllisyys korostuu myös reflektoinnissa ja arvioinnissa, jotka ovat tärkeitä taidekasvatuksen osatekijöitä. Arviointiin kuuluukin sekä vuoropuhelu henkilökohtaisesti oman työn kanssa että sosiaalinen keskustelu yhdessä muiden kanssa.

Taide on lapselle myös itseilmaisun väline, vaikka tässä opinnäytetyössä taidetta käytetään enemminkin oppimisen välineenä. Toisaalta lapsen taiteellinen itseilmaisuus on hyvä tunnistaa. Puheen rinnalla välineinä voivat toimia piirtäminen, koko kehon liikkeet ja eleet sekä ääntely. Taide on lapselle tapa jakaa omaa maailmaansa. Aikuisen tehtävä on tällöin ottaa vastaan lapsen tuotos arvioimatta tai tuomitsematta. (Pääjoki 2012, 112.)

Kuvataiteen sisältöjä ja menetelmiä on mahdollista integroida muiden varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen oppimissisältöjen kanssa. Lyhyt- tai pitkäkestoimen teema- ja projektityöskentely ovat luontevia integraation tapoja. Esimerkiksi kuvia voi käyttää vuorovaikutuksen oppimisessa keskustelujen herättäjinä. Kuvataide tarjoaa myös ympäristökasvatukseen elämyksellisiä menetelmiä ja musiikki yhdistettynä kuvataiteeseen puolestaan auttaa lasta keskittymään paremmin. (Kuusela ym. 2014, 68.) Lisäksi taidekasvattaja Liisa Piironen (1995) on todennut, että taidekasvatuksen yhdistäminen leikkiin, kuten rooli- ja ongelmaratkaisuleikkeihin, auttaa johdattamaan lasta mielikuvien maailmaan (Rusanen & Torkki 2001, 102).

Rusasen ja Torkin (2001, 94) mukaan taidekasvatuksessa kuvien tarkastelu on yhtä tärkeää kuin kuvien tekeminenkin. Alle kouluikäiset lapset kykenevät tarkastelemaan sekä esittäviä että abstrakteja kuvia ja keskustelemaan niistä. Lasten havainnot ja assosiaatiot ovat varsin moniulotteisia ja rikkaita, ja katselutilanteisiin he heittäytyvätkin kokonaisvaltaisesti ja ennakkoluulottomasti. Näin ollen lapsi voi kokea esimerkiksi museo- ja näyttelykäynnit innostavana ja mieleenpainuvana. Taiteen ja taideteoksien katselun avulla lapsi voi myös käsitellä pelottavalta ja surulliselta tuntuvia asioita turvallisesti ja rauhassa, toisin kuin televisiossa, jossa väkivaltaisia tilanteita ei lapsi ehdi perusteellisesti käsitellä. Piironen (1995) painottaakin

Rusasen ja Torkin (2001, 95) artikkelissa, että taiteen tehtävänä on ennalta tuttujen tunteiden herättämisen lisäksi myös tunnekokemusten laajentaminen.

8 TOIMINTAKERRAT

Tässä luvussa kuvaamme toimintamme sisältöä sekä toimintakertojen myötä tulleita huomioita. Toimintakertojen teemat valikoituivat teoriatiedon ja tieliikennelain pohjalta niin, että käsiteltävät aihepiirit ovat lapsen liikenneturvallisuuden kannalta merkittäviä ja hyödyllisiä. Käsittelemme liikenneturvallisuustaitoja lähinnä jalankulkijan sekä pyöräilijän näkökulmasta, sillä ne ovat lapsille yleisimmät liikenteessä kulkemisen muodot. Huomioimme lapsen myös auton ja julkisten kulkuvälineiden matkustajana. Työmenetelmät on valittu tukemaan lapsen luonnollista oppimista ja osallisuutta siten, että toiminta on lapsille mielekästä ja heidän ikätasonsa mukaista. Toimintatavat tukevat myös opinnäytetyömme sosiaalipedagogista näkökulmaa ottaen huomioon dialogisuuden, osallisuuden sekä toiminnallisuuden. Tarkemmat kuvaukset työmenetelmien sisällöistä löytyvät Turvallisesti tallailen –oppaan sähköisestä versiosta.

8.1 Toiminnan kuvaus

Tapasimme lapsiryhmän neljä kertaa yhden viikon aikana. Ennen toteutusviikkoa kävimme esittelemässä itsemme lapsiryhmälle. Liikennekasvatuokiot toteutettiin intensiiviviikon muodossa, jotta lapsien ajatus pysyisi tiiviisti liikenneturvallisuudessa ja oppimiseen tulisi laadullista syvyyttä, jatkuvuutta sekä suunnitelmallisuutta. Jaoimme toiminnan neljään eri osaan aihepiirien mukaan, ja toimintakertojen kesto vaihteli 45–90 minuuttiin. Ensimmäisen kerran tema oli turvallinen tiellä kulkeminen ja tienylitys, toisen liikennemerkkit sekä kolmannen turvavälineet ja turvallinen bussilla kulkeminen. Viimeisellä kerralla harjoittelimme opittuja tietoja ja taitoja oikeissa liikennetilanteissa.

Jaoimme esikouluryhmän kahteen osaan ja toteutimme liikennekasvatuokiot pienryhmille, jotta jokaisen lapsen osallisuus mahdollistuisi ja oppiminen olisi tehokkaampaa. Yhdessä pienryhmässä lapsia oli 6–7. Ryhmät pysyivät samoina toiminnan jokaisella kerralla.

Jokaisen toimintakerran alussa kokoontuimme yhteiseen aloituspiiriin, jossa palauttelimme mieleen edellisen toimintakerran oppimiskokemuksia. Näin pyrimme luomaan toimintakokonaisuuteen jatkuvuutta ja kertausta. Jokaisen toimintakerran päätimme sen sijaan yhteiseen lopetuspiiriin, jonka tarkoitus oli palautteen kerääminen lapsilta. Keräsimme palautteen punaisen, keltaisen ja vihreän liikennevalon avulla, sillä halusimme pitää palautteen keräämisen yksinkertaisena, lapsilähtöisenä sekä linkitettyinä liikennekasvatusteemaan. Jokainen lapsi sai vuorollaan nostaa yhden liikennevaloista ylös. Värit kuvasivat lasten mielialaa ja tuntemuksia toimintakerran jälkeen siten, että värit tarkoittivat seuraavaa:

- Vihreä: Lapsi koki toiminnan miellyttäväksi ja hauskaksi
- Keltainen: Lapsi ei osannut sanoa
- Punainen. Lapsi ei nauttinut toiminnasta, toiminta oli tylsää tai muuten ikävää

Liikennevaloja pitänyt lapsi sai kertoa, mikä teki toimintakerrasta kivan tai ikävän. Lisäksi jokaiselta lapselta kysyttiin, mitä uutta oli tuokion aikana oppinut.

8.2 Toimintakerrat

Seuraavaksi kuvaamme toteuttamiemme toimintakertojen rakennetta ja sisältöä. Tuomme esiin myös omaa pohdintaa toiminnan myötä tehdyistä huomioista sekä arviointia toimintakerroille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta.

8.2.1 Toimintakerta 1: Katse vasemmalle, katse oikealle!

Ensimmäisen toimintakerran tavoitteenamme oli tutustua lapsiryhmään sekä käsitellä turvalliseen tiellä kulkemiseen ja tienylitykseen liittyviä seikkoja ja edellytyksiä. Tavoitteenamme oli myös luoda oppimiselle salliva, hyväksyvä, innostava ja positiivinen ilmapiiri. Aloitimmekin liikennekasvatustuokion kokoontumalla yhdessä lasten kanssa lattialle aloituspiiriin ja

kertomalla tulevasta viikosta. Aloituspöydässä leikimme myös tutustumisleikin, jossa hyödynsimme lankakerää.

Tutustumisen jälkeen siirryimme päivän ohjelmaan, jossa teemana oli turvallinen tiellä kulkeminen ja tienylitys. Ohjeistimme lapsia ottamaan itselleen lattialta hieman tilaa, sillä aloitimme toiminnan kuuntelemalla Lasten liikennelaulu –kappaleen, johon olimme yhdistäneet laululeikin. Laululeikin tarkoituksena oli opettaa lapsille musiikin avulla turvallista tiellä liikkumista. Ruokosen (2012, 123, 127) mukaan käytettäessä musisointia menetelmänä musiikin avulla oppimiseen, lapsi ravitsee ajatteluprosessejaan ja saa tukea muun muassa kognitiivisten taitojensa kehitykselle. Havaitsimmekin sekä lasten verbaalisesta että non-verbaalisesta ilmaisusta, että laululeikin hyödyntäminen opetuksessamme tuki lasten oppimista turvallisuudesta tiellä kulkemisesta. Luonnollisesti lasten välillä oli kuitenkin yksilöllisiä kehityseroja siinä, missä määrin lapsi kykeni samanaikaisesti kuuntelemaan ja sisäistämään laulun sanoja sekä seuraamaan ja liikkumaan laululeikin koreografian mukaisesti.

Laululeikin jälkeen palasimme istumaan pöytien ääreen, ja tutustuimme liikenteessä kuuluviin ääniin arvuuttelemalla tietokoneelta soitettuja ääniä. Lasten tehtävänä oli arvata oikea ääni, jonka jälkeen keskustelimme yhdessä lasten kanssa äänen merkityksestä liikenteessä. Kävimme läpi sitä, kuinka kyseisen äänen kuuluessa tulisi jalankulkijan tai pyöräilijän toimia. Läpikäytyjä ääniä olivat auto, juna, mopo, polkupyörän soittokello, rullalautailija, juoksija, hälytysajoneuvon sireeni, liikennevalo, koira ja hevonen.

Keskusteltuamme liikenteen äänistä siirryimme istumaan piiriin lattialle ja kuuntelemaan opettava ja osallistava Pomppu, Loikka ja täydellinen leikki-paikka -tarina (LIITE 4), joka käsitteli turvallista tiellä liikkumista ja tienylitystä. Jantusen (2007, 25–33) mukaan lapsen kuunnellessa satua tai tarinaa hän työstää kertomusta ajatuksissaan, käsittelee siinä esiintyviä tilanteita mielessään ja oppii löytämään näin ratkaisumalleja. Tähän teoriaan nojaten tauotimmekin tarinan lukemista siten, että taukojen aikana kysimme lapsilta tarinassa tapahtuneista virheistä, kuinka ne olisi voinut välttää ja, kuinka tilanteissa olisi pitänyt toimia. Näin lapset saivat pysähtyä

työstämään tarinaa mielessään ja pohtimaan ratkaisuja tilanteisiin. Lapset keskittyivät kuuntelemaan tarinaa, tuottivat ajatuksia tarinasta ja ilmaisivat ne taukojen aikana hyvin, mikä puoltaa Jantusen (2007, 25–33) teoriaa.

Lopuksi kuuntelimme piirissä istuen Ei saa rynnätä teitten poikki –kappaleen. Kuuntelun jälkeen keskustelimme lasten kanssa kappaleen sisällöstä. Päätimme toimintakerran lopetuspiiriin ja keräsimme palautteen lapsilta liikennemerkkien avulla. Kahdeksan lapsista näytti vihreää valoa ja neljä keltaista. Keltaista väriä näyttäneet lapset kokivat osan toiminnasta olleen mieluisaa ja osan epämieluisaa. Lapset eivät juurikaan osanneet eritellä toimintoja tai perustella keltaisen värin valintaa. Ajattelimmekin, että heti toiminnan jälkeen voi esikouluikäisen olla vielä haastavaa koota tuntemuksiaan sanoiksi, joten muun muassa tästä syystä annoimme lapsille mahdollisuuden aina jokaisen toimintakerran alussa palautella mieleen edellisen kerran oppimiskokemuksia. Vihreää valoa näyttäneet sen sijaan toivat mielekkäänä toimintana esille laulujen sekä tarinan kuuntelun. Lasten oli vaikea nimetä, mitä uutta he olivat oppineet. Pohdimme, että myös uusien oppimiskokemuksien jäsentäminen heti toiminnan päätteeksi voi esikouluikäisille olla vielä haastavaa. Opittuja asioita, joita lapset osasivat nimetä, olivat väistäminen sekä se, ettei puhelinta tai tablettia saa käyttää kävellessä.

Toimintakerralle asettamamme tavoitteet toteutuivat, sillä lapset osallistuvat aktiivisesti harjoittelemaan erilaisten tehtävien kautta turvallista tiellä kulkemista ja tienylitystä. Onnistuimme myös luomaan oppimisilmapiirin innostavaksi ja positiiviseksi, mikä ilmeni lasten myönteisestä ja motivoituneesta käyttäytymisestä. Toimintakerran jälkeen opettaja ilmaisi myös omasta mielestään toimintakerran onnistuneen ja korosti, että ryhmä tarvitseekin paljon toiminnallista pedagogiikkaa.

8.2.2 Toimintakerta 2: Varo, lapsia tiellä!

Tavoitteenamme toimintakerralle oli tutustua liikennemerkkeihin sekä käsitellä niiden tarkoitusta erityisesti jalankulkijan ja polkupyöräilijän näkökul-

masta. Lisäksi tavoitteenamme oli käsitellä maltillisen liikkumisen merkitystä liikenteessä sekä harjoitella liikennevalon vaihtumiseen reagoimista. Aloitimme toisen toimintakerran kokoontumalla piiriin lasten kanssa sekä kysymällä lapsilta, mitä he muistivat eilisen päivän toiminnasta ja, oliko yön aikana herännyt vielä uusia oppimiskokemuksia edellispäivän teemaan liittyen. Lapset kykenivätkin selvemmin pukemaan sanoiksi oppimiskokemuksiaan verrattuna edellispäivän lopetuspiiriin, jonka pohdimme johtuvan juurikin siitä, että heidän aivonsa oli ehtinyt nukkumisen aikana prosessoimaan paremmin päivällä opittuja asioita. Aloituspöytäkirjassa hyödynsimme jälleen lankakerää, jotta jokainen lapsi pääsi vuorollaan kuulluksi.

Aloituspöytäkirjassa ja edellisen päivän asioiden kertaamisen jälkeen siirryimme toimintakerran teemaan eli liikennemerkeihin. Tutustuimme lapsille tärkeisiin liikennemerkeihin heijastamalla liikennemerkin kerrallaan taululle ja keskustelemalla, mikä merkitys merkillä on liikenteessä erityisesti jalankulkijoille ja polkupyöräilijöille. Käsiteltyjä liikennemerkejä olivat lapsia tiellä, STOP eli pakollinen pysähtyminen, suojatie, jalankulku kielletty, jalkakäytävä, kielletty ajosuunta, pyörätie, polkupyörällä ja mopolla ajo kielletty, rautatien tasoristeys ilman puomeja, ratsastustie, hirvieläimiä, ajoneuvolla ajo kielletty, yksisuuntainen tie, väistämisvelvollisuus risteyksessä, etuajooikeutettu tie, pihakatu, tienristeys, nopeusrajoitus, pysäköintipaikka, paikallisliikenteen- ja kaukoliikenteen linja-auton pysäkit, jalankulku sekä polkupyörällä ja mopolla ajo kielletty, pyörätie ja jalkakäytävä rinnakkain sekä yhdistetty pyörätie ja jalkakäytävä. Lapset jaksoivat keskittyä, ehkä hieman yllättäenkin, todella hyvin kuuntelemaan opetustamme liikennemerkeistä ja osallistumaan keskusteluun aktiivisesti puheenvuoron saatuaan. Pohdimme tämän johtuvan omasta innostuneisuudestamme, rauhallisesta ja selkeästä puheestamme sekä keskustelujen aiheiden pysymisestä lähellä lasten elämää ja elinympäristöä.

Liikennemerkkien tunnistamisen ja niistä keskustelun jälkeen jokainen lapsi väritti yhden valitsemansa liikennemerkin mahdollisimman totuudenmukaisia värejä käyttäen. Liikennemerkit, joista lapset saivat valita itselleen väritettävän merkin, olivat parkkipaikka, suojatie, pihatie, STOP, lap-

sia tiellä sekä jalkakäytävä. Osa lapsista ei ehtinyt rajallisesta ajasta johdun värittää liikennemerkkiä valmiiksi, joten ohjeistimme laittamaan keskeneräisen värityskuvan omaan laatikkoon ja jatkamaan sitä myöhemmin vapaalla ajalla. Värittämisen jälkeen jaoin lapset pareiksi ja yhdeksi kolmen hengen ryhmäksi ja jatkoimme liikennemerkkien parissa työskentelyä muistipelin muodossa. Pelissä tarkoituksena oli löytää pareittain tai kolmen hengen ryhmässä liikennemerkkeille parit ja samalla painaa mieleen entistä useampi liikennemerkki ja sen merkitys. Muistipelissä käytetyt liikennemerkkit olivat samat, mitä kävimme läpi lasten kanssa toimintakerran alussa. Lapset osallistuivat muistipelin pelaamiseen niinkin innostuneesti, että eivät aivan jokaisen merkin kohdalla malttaneet pysähtyä muistelemaan merkin tarkoitusta. Koemme tämän kuitenkin olevan varsin luonnollista 5–6-vuotiaan esikoululaisen kehitystasolle.

Muistipelin jälkeen siirryimme esiopetusluokasta hieman suurempaan tilaan, aulaan, jossa keskustelimme lasten kanssa liikennevaloista sekä valojen eri värien merkityksestä. Harjoittelimme liikennevalojen noudattamista liikunnallisen liikennevalopelin muodossa. Pelin tarkoituksena oli havainnoida liikennevalojen käyttöä sekä harjoitella reagoimista valon vaihtumiseen. Pönkön ja Sääkslahden (2012, 137–138) mukaan lapsi hyödyntää liikkueessaan kaikkia aistejaan, jolloin myös asioiden muistaminen ja siten myös oppiminen on tehokkaampaa. Näin ollen koimme, että toiminnan ja liikkumisen kautta tapahtunut oppiminen jätti vahvimmat muistijäljet liikennevaloista lapsille.

Päätimme toimintakerran jälleen kokoontumalla yhdessä lasten kanssa lattielle lopetuspiiriin, jossa keräsimme palautteen päivän toiminnasta liikennevaloista hyödyntäen. Kahdeksalta lapselta saimme vihreän valon, ja viideltä lapselta keltaisen. Lasten puheenvuoroissa korostuivat erityisesti liikennevalopelin ja liikennemerkkien värittämisen miellyttävyys. Keltaista valoa näyttäneet lapset eivät osanneet juurikaan perustella valintaansa, joten jälleen seuraavan toimintakerran alussa annoimme lasten palautella mieleen tämän toimintakerran oppimiskokemuksia.

Koemme saavuttaneemme toimintakerralle asetetut tavoitteet, sillä lapset pääsivät tutustumaan liikennemerkkeihin sekä omien sanojensa mukaan saivat lisää oppia uusista merkeistä ja niiden tarkoituksesta. Lapset myös saivat harjoitusta maltillisen liikkumisen tärkeydestä liikenteessä. Opettajan antaman toimintakerran jälkeisen palautteen mukaan päivän toiminta oli innostavaa ja erityisesti liikennevalopeliä aikoo hyödyntää omassa opetuksessaan.

8.2.3 Toimintakerta 3: Vyöt kiinni, nyt mennään!

Tavoitteenamme toimintakerralle oli käsitellä turvavälineitä ja niiden merkitystä sekä hahmottaa turvallisen bussilla liikkumisen periaatteita. Aloitimme toimintakerran kerääntymällä aloituspiiriin, jossa lankakerän vastaanotettua jokainen lapsi sai vuorollaan kertoa, mitä he muistivat edelliseltä kerralta. Esittelimme piirissä päivän teeman, joka oli turvavälineet ja turvallinen bussilla kulkeminen. Päivän teemaan johdattelimme lapset kysymällä heiltä, mitä turvavälineitä he tietävät, jonka jälkeen keskustelimme yhdessä lasten kanssa kunkin turvavälineen merkityksestä. Läpikäytyjä turvavälineitä oli pyöräily- ja laskettelukypärä, polkupyörän soittokello, pyörän heijastimet ja valot, turvavyö, turvaistuin ja –koroke, polvi-, kyynär- ja rannesuojat sekä heijastin.

Tarkastelimme seuraavaksi heijastimia tarkemmin heijastinkiikaroinnin avulla. Heijastinkiikaroinnin tarkoituksena oli konkretisoida heijastimen tärkeyttä havainnoimalla lapsille, miltä he näyttävät autoilijoiden silmissä heijastimia käyttäessään ja, miltä he näyttävät sen sijaan silloin, jos heillä ei ole heijastimia. Lapset pääsivät yksi kerrallaan pimennettyyn huoneeseen, jonne olimme ripustaneet erilaisia heijastimia sekä heijastavia vaatteita, ja saivat taskulampun avulla tarkastella, miten erilaiset heijastimet näkyvät pimeässä. Toinen meistä oli ottamassa lapsia vastaan pimennetyssä huoneessa ja keskusteli heidän kanssaan lasten tekemistä havainnoista, ja toinen oli jonossa olevien lasten kanssa huoneen ulkopuolella. Havaintojemme mukaan heijastinkiikarointi oli lapsille innostavaa ja hieman jännittävääkin pimennetyyn huoneeseen ja sinne pääsemisen odottamisen vuoksi.

Lapset ilmaisivat puheissaan ymmärtäneensä heijastimen tärkeyden, sillä taskulampun himmennettyä, ei heijastimia nähnyt ollenkaan. Tällöin ei myöskään autoilija kykene näkemään pimeässä liikkuvaa hahmoa, jolla ei ole heijastimia.

Heijastinkiikaroinnin jälkeen keskustelimme lasten kanssa turvallisesta bussilla kulkemisesta. Ohjasimme keskustelua siten, että puheenaiheiksi nousivat turvallinen bussin odottaminen, bussiin nouseminen sekä bussilla matkustaminen. Annoimme kuitenkin lasten ajatuksille ja oivalluksille mahdollisimman paljon tilaa, sillä koemme, että lapsen tuottaessa itse omaa ajatteluaan, pohtiessaan ja ihmetellessään, oppiminen on tehokkainta. Keskustelun jälkeen siirryimme esiopetusluokasta liikuntasaliin, jossa liikunnallisen draamatarinan (LIITE 5) avulla harjoittelimme turvavälineiden käyttöä sekä turvallista bussilla kulkemista. Heleniuksen ja Lummelahden (2013, 128, 131) mukaan draamakasvatuksessa yhdistyy kuvitteellisten roolien ja tilanteiden avulla kasvatus ja leikki, ja hyödyntämällä pedagogista draamaleikkiä voidaan käsitellä ajankohtaisia aiheita ja pohtia eettisiä ratkaisuja. Näin ollen koimmekin päivän teemaan liittyvien asioiden harjoittelun leikin ja mielikuvituksen kautta toimivaksi ja lapsen luonnollisen tavan oppia huomioivaksi. HavaitSIMME myös draamaleikin aikana, että leikin oltua toimintakerran loppupuolella, konkretisoi se lapselle päivän aikana opittuja asioita ja näin auttoi lasta prosessoimaan ja kertaamaan oppimiskokemuksia. Lasten välillä oli kuitenkin luonnollisesti yksilöllisiä eroja siinä, kuinka he pystyivät keskittymään sekä itse tarinan sanoman kuuntelemiseen että toteuttamaan draamaa sen rinnalla.

Toimintakerran päätteeksi keräännymme lasten kanssa liikuntasalin lattialle lopetuspiiriin, jossa keräsimme lasten palautteen liikennevalojen avulla. Yhdeksän lapsista näytti vihreää valoa ja neljä keltaista. Vihreää valoa näyttäneet lapset pitivät erityisesti liikunnallisesta draamaleikistä. Myös heijastinkiikaroinnin mielekkyys tuli ilmi lasten sanoissa. Keltaista väriä näyttäneet lapset eivät osanneet eritellä, mikä toiminnasta oli ollut epämieluisaa. Opituista asioista lapset nostivat esille rauhallisuuden tärkeyden bussia odottaessa ja sillä kulkiessa.

Kerralle asettamamme tavoitteet toteutuivat, sillä lapset pääsivät kertamaan jo tuttuja turvavälineitä sekä oivaltamaan itselleen uusien turvavälineiden merkityksiä. Lapset pääsivät myös harjoittelemaan turvallista bussilla liikkumista draamatarinan avulla. Myös esiopetusryhmän opettaja arvioi toimintakerran onnistuneen, sillä toiminta oli lapsille mielekästä ja opettavaista.

8.2.4 Toimintakerta 4: Lähdetään retkelle!

Toimintakerran tavoitteenamme oli kerrata jo opittuja asioita turvallisesta liikennekäyttäytymisestä sekä päättää toimintakokonaisuutemme positiivisessa ilmapiirissä. Kertaus tapahtui todellisissa liikennetilanteissa lähiympäristöön tehtävän kävelyretken muodossa. Retken aikana huomioitavia asioita olivat muun muassa muiden tienkäyttäjien huomioiminen, risteykset, tien ylitykset, liikennevalot ja -merkit, ryhmässä liikkuminen, turvalliset leikkipaikat sekä tien liukkaus.

Pysähtelimme retken aikana havainnoimaan ja huomioimaan lasten kanssa ympäristöä sekä liikennettä, ja keskustelimme lasten kanssa yhdessä havainnoimistamme asioista. Lapset pyysivät innostuneesti puheenvuoroaan, ja kaiken kaikkiaan osallistuivat, kyselivät, ihmettelivät ja tutkivat aktiivisesti ympäristöä ja liikennettä pysähdyksiemme aikana. Havaitsimme kuitenkin, että kävellessään lähes jokaisella lapsista oli tapana pitää katse alhaalla omissa varpaissaan. Pohdimme tämän olevan osittain vielä luonnollistakin esikoululaisen ikä- ja kehitystasolle, mutta myös osittain tottumusta. Lapset luottavat aikuiseen, kuten tietysti pitääkin, mutta unohtavat siten roolinsa tarkastella ja tutkia itse ympäristöä. Vaikka kannustimme retkelle lähdetessä sekä sen aikana lapsia havainnoimaan ja ihmettelemään liikennettä ja ympäristöä myös itse, saattoi se olla heille uutta ja vierasta, mihin eivät aiemmilla kävelyretkillään ollutkaan niin tottuneet.

Päästyämme takaisin päiväkodille kokoontuimme esiopetusluokassa yhdessä lopetuspiiriin, jossa keskustelimme retkestä sekä retkellä tehdyistä

huomioista ja havainnoista. Keräsimme lapsilta palautteen koko toimintakokonaisuudesta liikennevaloja hyödyntäen. 12 lasta antoi palautteena vihreän valon ja kaksi keltaisen. Erityisesti mieleen olivat jääneet liikenteen äänien kuunteleminen, liikennemerkkien värittäminen sekä uusien merkien oppiminen ja retki oikeaan liikenteeseen. Useat lapset sanoivat kaiken olleen kivaa, eivätkä osanneet eritellä epämieluisia toimintoja. Lopuksi jaoimme vielä jokaiselle lapselle mitalin sekä heijastimen toimintaan osallistumisesta.

Koimme saavuttaneemme toimintakerralle asettamamme tavoitteet, sillä lapset toivat kävelyretken aikana sekä sen jälkeen moneen otteeseen esiin osaamistaan ja toimintakokonaisuuden aikana heränneitä uusia oppimiskokemuksiaan. Näin koimme retken antaneen heille kertausta aiemmillä toimintakerroilla oppimistaan asioista turvallisesta liikennekäyttäytymisestä. Myös yleinen ilmapiiri oli toimintakerralla hyvä ja positiivinen, kuten aikaisemmilla kerroilla, joten koimme saavuttaneemme myös tavoitteemme välittää turvallisesta liikennekäyttäytymisestä iloista ja vastuullista asennetta. Esiopetusryhmän opettajan mukaan kävelyretki päiväkodin lähiympäristöön ja retken aikana keskustellut asiat liikenneturvallisuudesta kokosivat hyvin toimintakerroilla käsitellyt aiheet yhteen, ja auttoi näin lapsia prosessoimaan oppimaansa.

9 TURVALLISESTI TALLAILLEN -OPAS

Yhtenä opinnäytetyömme tavoitteena oli tehdä tuotoksena sähköinen opas liikennekasvatuksen tueksi kasvatusalan ammattilaisille. Oppaan tavoitteena on tarjota helposti toteutettavia ja lapsille mielekkäitä sekä heidän luonnollisen oppimistapansa huomioivia toiminnallisia menetelmiä liikennekasvatuksen toteutukseen. Opas on laadittu suunnittelemiemme ja toteuttamiemme liikennekasvatustoimintakertojen pohjalta, ja oppaaseen onkin kuvattu selkeät ja yksinkertaiset ohjeet jokaisen toimintakerran konstruktivisuudesta ja sisällöstä.

Jokaisen toimintakerran yhteydessä kuvaamme toimintakerralle asetetut tavoitteet sekä toiminnan keston. Lisäksi jokaisen toimintakerran kuvaukseen olemme koonneet muun muassa ohjeita käytetyistä työmenetelmistä, tarinoita sekä laulujen sanoja. Näkemyksemme mukaan selkeät ohjeet sekä esimerkiksi valmis draamakertomus voivat auttaa ja innostaa kokemattomampaa kasvattajaa suunnittelemaan ja toteuttamaan liikennekasvatusta. Oppaan loppuun olemme koonneet askarteluohjeita sekä materiaalivinkkejä, joita voi hyödyntää toimintaa toteuttaessa.

Olemme julkaisseet oppaan pdf-muodossa, jonka kautta se on vapaasti kaikkien hyödynnettävissä. Toimitimme opasta myös Lahden alueen päiväkodeille, jotta alueen kasvatusalan ammattilaiset saisivat siitä tiedon ja halutessaan voisivat hyödyntää sitä toiminnassaan. Myös opinnäytetyön toimeksiantajana toiminut päiväkotikoti aikoo hyödyntää oppaamme sisältämiä ideoita ja vinkkejä liikennekasvatuksen toteuttamisessa.

Halusimme luoda oppaasta selkeän ja informatiivisen sekä visuaalisesti mielenkiintoisen ja innostavan, jota on helppo kasvatusalan ammattilaisten hyödyntää ja soveltaa työssään. Oppaan kuvituksessa käytimme valokuvia, joita olimme ottaneet itse tuottamistamme ja toiminnassa käyttämistämme materiaaleista, sekä itse tuottamiemme piirustuksia.

10 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

Osa toiminnallisen opinnäytetyön oppimisprosessia on kriittisesti, tutkivalla työotteella toteutettava arviointi. Toiminnallisessa opinnäytetyössä arvioitavia kohteita ovat työn aihepiiri, asetetut tavoitteet, kohderyhmä, teoreettinen viitekehys sekä työn toteutustapa ja koko prosessin raportointi ja opinnäytetyön kieliasu. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154.) Opinnäytetyössämme olemme arvioineet myös omaa toimintaamme prosessin aikana sekä reflektoineet omaa oppimistamme ja ammatillisen osaamisen kehittymistä, sillä opinnäytetyön kokonaisuus on osa ammatillista kasvuamme. Arvioinnin subjektiivisuuden minimoiseksi olemme kuitenkin myös keränneet sekä suullista että kirjallista arviointia esiopetusryhmän opettajalta.

10.1 Toiminnan ja tavoitteiden arviointi

Arviointia varten kysyimme jokaisen toimintakerran jälkeen palautetta sekä lapsilta että esiopetusryhmän opettajalta, joka oli läsnä toteutuksen aikana, jotta saisimme arvioinnista mahdollisimman laajan ja totuudenmukaisen. Pidimme myös omaa päiväkirjaa erikseen jokaisesta toimintakerasta ja täytimme jokaisen kerran jälkeen oman päivittäisen toiminnan arvioinnin lomakkeen (LIITE 2). Näiden avulla kykenimme myös myöhemmin muistamaan omat arviointimme ja havaintomme. Reflektoivaa arviointia kirjatessamme kiinnitimme huomiota tavoitteiden toteutumiseen, toiminnan tasapuolisuuteen, osallisuuden mahdollistumiseen sekä toiminnan sopivuuteen esikouluikäisille. Kiinnitimme huomiota myös omaan ohjaukseen. Toimintakertojen jälkeen pyysimme vielä kirjallisen loppuarvioinnin esiopetusryhmän opettajalta (LIITE 3).

Tavoitteenamme oli opettaa lapsille liikenneturvallisuustaitoja. Lapset toivat osaamistaan ilmi omalla aktiivisella osallistumisellaan, osoittamalla mielenkiintoa uusia tietoja ja taitoja kohtaan sekä itse sanoittamalla uuden oppimista. Esiopetusryhmä oli syksyllä 2015 käynyt läpi liikennemerkkejä ja liikennekäyttäytymistä. Esiopetusryhmän opettajan sekä omien havaintojemme mukaan toimimme liikennekasvatustuokioissa paljon uutta tietoutta ja kertosimme myös lasten aiempia tietoja ja taitoja. Palautteen ja omien

havaintojemme perusteella tavoitteemme opettaa liikenneturvallisuustaitoja toteutui.

Toimintaa suunnitellessamme pidimme tärkeänä, että toiminta oli lasten ikätason mukaista ja mielenkiintoista. Oppiminen onnistuu parhaiten silloin, kun toiminta on sopivan haastavaa ja lapsi kokee sen mielekkäänä. Havaintojemme perusteella kaikki suunnittelemamme toiminta oli haastavuudeltaan lasten ikätason mukaista. Käsiteltävät aiheet olivat myös sellaisia, joista lapsilla oli jo jonkin verran tietoutta, mutta jossa he kuitenkin saivat haastaa itseään. Havaintojemme ja lapsilta saadun palautteen mukaan toiminta oli myös mielekästä. Lapsikohtaisia eroja oli siinä, mikä toiminta miellytti eniten. Toiminnallisten osuuksien aikana lasten mielenkiinto pysyi hyvin toiminnassa, vaikka liika innostuminen veikin jonkin verran keskittymiskykyä. Osalla lapsista oli vaikeuksia pidemmissä keskustelemissa opetusosuuksissa, mutta he kykenivät silti vastaamaan kysymyksiin ja kuuntelemaan muita.

Koimme toiminnan monipuolisuuden myös vahvistavan tasavertaista oppimista. Kun toiminta tapahtui leikin, draaman, liikunnan, musiikin ja taiteen avulla, oli lapsilla mahdollisuus käyttää omia vahvuusalueitaan ja tuoda osaamistaan esille itselleen luonnollisin keinoin. Tasavertainen oppiminen toteutui monipuolisuuden lisäksi pienryhmätoiminnalla, jossa lasten henkilökohtaiselle oppimiselle jäi enemmän aikaa.

Pienemmässä ryhmässä toimiminen mahdollisti myös osallisuuden. Lapset saivat omat ajatuksensa kuulluksi viittauskäytännön, aloitus- ja lopetuspiirien sekä keskustelevan opetuksen kautta. Pidimme ilmapiirin avoimena ja sallivana kaikille ajatuksille ja huomioille. Osallisuuden toteutumiseen vaikutti tiukentunut aikataulu. Alkuperäisen suunnitelman mukaan aikaa yhdelle lapsiryhmälle oli 2 tuntia, mutta jouduimme esiopetusryhmän aikataulujen vuoksi lyhentämään toteutuskertojen kestoja. Emme kuitenkaan halunneet muuttaa toimintakertojen sisältöä, sillä koimme kaikkien käsiteltävien asioiden olevan merkittäviä. Aikataulun muutoksen vuoksi aikaa keskustelulle ja lasten äänen kuulemiselle ei jäänyt yhtä paljon.

Ryhmässä oli lisäksi yksi vieraskielinen lapsi, joka ei puhunut ollenkaan suomea. Alkuperäisen tiedon mukaan lapsella olisi pitänyt olla tulkki mukanaan, mutta toteutusviikolla tulkki ei kuitenkaan ollut paikalla. Vieraskielisen lapsen osallisuus toimintaan sekä oppiminen olivat merkittävästi pienemmät muuhun ryhmään verrattuna. Toiminnallisen opetuksen vuoksi lapsi pystyi kuitenkin osallistumaan muun muassa muistipeliin, liikennevalopeliin ja heijastinkiikarointiin. Liikenneturvallisuustaitojen oppiminen jäi kyseisen lapsen kohdalla kuitenkin vähäiseksi kielimuurin vuoksi. Emme olleet valmistaneet materiaalia niin, että vieraskielinen lapsi voitaisiin huomioida opetuksessa, sillä tietojemme mukaan paikalla olisi pitänyt olla tulkki. Pyrimme kuitenkin sanoittamaan ohjeet selkeästi ja hyödyntämään opetuksessa mahdollisimman paljon verbaalisen ilmaisun lisäksi myös eleitä ja ilmeitä, jotta tulkin yllättävä poisjääminen ei olisi kokonaan estänyt vieraskielistä lasta osallistumasta toimintaan.

Ryhmässä oli myös kaksi lasta, jotka tarvitsivat tehostettua tukea keskittymis- ja tarkkaavaisuusvaikeuksien vuoksi. Keskityimme opetuksessa ohjeidenannon selkeyteen sekä tarkkaan ja rauhalliseen sanoittamiseen. Koimme huomioineemme tehostetun tuen tarpeessa olevat lapset oikein, sillä lapset osallistuivat toimintaan tasavertaisesti.

Reflektoituamme omaan oppimiseemme liittyvien tavoitteiden toteutumista koemme, että opinnäytetyöprosessin myötä osaamisemme varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa kehittyi. Syvensimme osaamistamme huomioida toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa muun muassa lasten yksilölliset kehitystasot sekä ominaiset tavat toimia ja oppia. Vahvistimme myös osaamistamme hyödyntää sosiaalipedagogisia menetelmiä varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa. Opinnäytetyöprosessin myötä kehittyi myös osaamisemme suunnitella ja toteuttaa liikennekasvatusta saatuamme runsaasti lisää konkreettisia työvälineitä ja -menetelmiä liikennekasvatukseen. Vahvistimme osaamistamme huomioida suunnittelussa ja toteutuksessa liikennekasvatuksen eri osa-alueet sekä oleelliset sisällöt kohderyhmän ikä- ja kehitystason mukaan. Opinnäytetyössämme liitimme liikennekasvatuksen osaksi kansalaiskasvatusta

sekä yhteisövastuuta, ja opinnäytetyömme myötä kehittyikin osaamisemme hyödyntää sosiaalipedagogisia menetelmiä liikennekasvatuksen toteutuksessa.

Opinnäytetyöprosessin myötä syvensimme myös tutkimusosaamistamme. Opinnäytetyömme aikana huomioimme toiminnassamme monet tutkimuseettiset kysymykset sekä laajensimme osaamistamme hyödyntää moniammatillisia verkostoja tutkimuksen moniammatillisen asiantuntijuuden vahvistamiseksi. Teimme yhteistyötä toimeksiantajan lisäksi myös Liikenneturvan kanssa ja hyödynsimme sieltä saatua informaatiota sekä materiaalia opinnäytetyössämme. Syvensimme myös ymmärrystämme hanke- ja tutkimusprosessin eri vaiheista, ja koemme prosessinhallintataitojemme vahvistuneen. Prosessimme eteni suunnitellussa aikataulussa ja yhteistyömme toimi sujuvasti ja aktiivisesti.

Teimme opinnäytetyömme tuotoksena sähköisen oppaan, jonka tavoitteena oli tarjota helposti toteutettavia ja lapsille mielekkäitä sekä heidän oppimistapansa huomioivia toiminnallisia menetelmiä liikennekasvatuksen toteutukseen. Saimme luotua oppaasta selkeän ja informatiivisen paketin toimintamme sisällöstä ja uskomme, että opas antaa valmiudet liikennekasvatuksen toteuttamiseen myös sellaiselle henkilölle, joka ei ole tutustunut opinnäytetyöhömmme. Loimme oppaasta myös visuaalisesti kiinnostavan, joka innostaa lukijaa liikennekasvatuksen pariin.

10.2 Esiopetusryhmän opettajan arviointi

Keräsimme esiopetusryhmän opettajalta arviointia keskustellen jokaisen toimintakerran jälkeen sekä kirjallisesti lomakkeen avulla (LIITE 3) toimintakokonaisuuden päätyttyä. Olemme koonneet opettajan arvioinnin keskustelujen ja kirjallisen arvioinnin pohjalta.

Kokonaisuudessaan toiminta vaikutti esiopetusryhmän opettajan mielestä olevan motivoivaa ja innostavaa. Opettajan mukaan jotkut lapsista kuitenkin kokivat, että toiminta ei ollut tarpeeksi mielekäästä ja he olisivat halun-

neet enemmän toimintaa ja haastetta. Opettajan näkemyksen mukaan toiminta vastasi pääosin esikouluikäisen lapsen ikätasoa ja oli monipuolisesti suunniteltu ja toteutettu hyödyntäen sekä leikkiä ja draamaa, liikuntaa, musiikkia että taiteellista ilmaisua. Sisällöltään toimintakokonaisuus olikin opettajan mukaan onnistunut käsittäen kaikki esikoululaisten liikennekasvatukseen kuuluvat osa-alueet.

Esiopetusryhmän opettajan mukaan lapset saivat toimintakertojen aikana tasapuolisen mahdollisuuden osallisuuteen, joskin ryhmän hiljaisemmat lapset jäivät hieman taustalle. Opettajan mukaan tähän on kuitenkin mahdollonta vaikuttaa tuntematta lapsia, sillä vaikka pyrimme osallistamaan ja kuulemaan jokaista läsnä olevaa lasta muun muassa lankakerän avulla, usein vain puheliaimmat lapset pyysivät erikseen puheenvuoroa. Kaiken kaikkiaan ohjaustyöskentelymme oli opettajan mukaan selkeää ja johdonmukaista.

Opettajan kertoman mukaan esiopetusryhmässä oli ollut liikennekasvatusta syksyllä 2015 ja toteuttamamme kokonaisuus tuki opettajan mielestä hyvin syksyllä alkanutta oppimisprosessia sekä lisäsi lasten tietoutta liikenneturvallisuudesta. Toiminta tarjosi myös toimeksiantajalle hyviä ideoita, vinkkejä ja materiaaleja sekä uusia näkökulmia liikennekasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, ja täten toimintamme olikin opettajan mukaan hyödyksi toimeksiantajalle.

10.3 Raportin arviointi

Raporttia kirjoittaessamme pyrimme selkeään rakenteeseen ja helposti ymmärrettävään tekstiin. Teoreettisen viitekehyksen aiheet on valittu pääteemamme mukaan siten, että ne tukevat toimintaa ja oppaan valmistamista. Olemme rajanneet teoriatietaoa prosessin aikana niin, että raportti pysyisi tiiviinä ja informatiivisena.

Rakenteen selkeyteen olemme vaikuttaneet muun muassa sijoittamalla toimintakerroilla kerrotut tarinat liitteisiin tekstiin sisällyttämisen sijasta. Nä-

kemyksemme mukaan lukija pystyy näin lukiessaan keskittymään paremmin toiminnan kuvaukseen. Olemme myös arvioineet jokaisen toimintakerän sen kappaleen loppuun, jossa toimintakerta esitetään. Koemme, että näin lukija kykenee paremmin yhdistämään huomion kyseiseen kohtaan.

Opinnäytetyön raporttia kirjoittaessamme olemme keskittyneet lähteiden oikein merkitsemiseen. Olemme käyttäneet monipuolisesti lähteitä ja pyrkineet niiden väliseen vuoropuheluun kattavan ja rehellisen teoriatiedon takaamiseksi. Vieraskielisten lähteiden poisjättäminen oli tarkoin harkittu ja perusteltu valinta. Vaikka osa lähteistä olikin yli kymmenen vuotta vanhoja, katsoimme niiden silti olevan paikkaansa pitäviä ja edelleen ajankohtaisia.

Raportissa olemme halunneet tuoda ilmi myös omaa ajatteluamme ja perustella valintamme pohjautuen myös teoriatietoon. Koko prosessin ajan olemme olleet kriittisiä opinnäytetyötä kohtaan arvioiden niin raportointia kuin toimintaakin. Arvioinnissa olemme keskittyneet avoimuuteen ja kriittisyyteen, jotta tuotos olisi luotettava.

11 POHDINTA

Tässä luvussa tuomme esiin pohdintaa ja jäsenämme opinnäytetyöprosessin myötä heränneitä ajatuksiamme liikennekasvatuksen asemasta kasvatustyössä, lasten osallisuudesta ja sen vahvistamisesta varhaiskasvatuksessa sekä lasten ikä- ja kehitystason huomioimisesta ja näyttäytymisestä liikennekasvatuksen toteutuksessa. Pohdimme myös opinnäytetyömme eettisiä kysymyksiä sekä esittelemme kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset opinnäytetyömme aiheen tiimoilta.

11.1 Pohdintaa opinnäytetyöstä

Valitsimme opinnäytetyön aiheen sen tärkeyden ja ajankohtaisuuden vuoksi. Tutkiessamme aihetta enemmän suunnittelu- ja toteutusvaiheessa huomasimme, ettei esiopetuksen tai varhaiskasvatuksen liikennekasvatuksesta löydy juurikaan ajankohtaista tietoa, vaikka aihetta sivuutetaankin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 2014 (Opetushallitus 2015, 37–38). Suoranaisesti varhaiskasvatuksen tai esiopetuksen sisällöksi liikennekasvatusta ei ole kirjattu, vaikka liikenteessä kulkeminen on näkökulmastamme vahvasti läsnä lapsen arjessa ja vaikuttaa lapsen itsenäisyyteen, osallisuuteen sekä turvallisuuteen. Ajankohtaisen tiedon lisäksi huomasimme myös varhaiskasvattajille suunnatun materiaalin puutteellisuuden. Aiheesta aiemmin tehtyjen toiminnallisten AMK opinnäytetöiden lisäksi materiaaleja ja toteutusohjeita tarjosi ainoastaan Liikenneturva. Totesimme opinnäytetyön aikana, että liikennekasvatus sivuutetaan varhaiskasvatuksessa niin opetussuunnitelmassa kuin itse toiminnassakin.

Liikennekasvatus ei näy arvostettuna osa-alueena kasvatustyössä, joka osaltaan saattaa vaikuttaa sen puuttumiseen. Toisaalta kasvattajille suunnattuja materiaaleja ja tietoutta on hyvin vähän tarjolla, eikä kasvattajilla tällöin ole valmiita työkaluja liikennekasvatuksen toteuttamiseen. Uudenaan ELY-keskuksen tekemän kuntakyselyn mukaan resurssien puutteen ohella suurimpia liikenneturvallisuustyön rajoittavia tekijöitä ovatkin työn arvostuksen ja liikennekasvatukseen liittyvän tietotaidon puute. Lisäksi liikenneturvallisuustyöhön on kaivattu enemmän tukea ulkopuolisilta tahoilta

sekä materiaaleja ja aineistoja työn tekemiseen. (Korhonen ym. 2012, 23–24.) Liikennekasvatustuokioiden aikana huomasimme puutteita esikoulu-
laisten liikennetietoudessa ja –käyttäytymisessä. Koimme toiminnan olleen tärkeää lapsille, jotka tulevat yhä enemmän liikkumaan itsenäisesti. Liikennekasvatuksen tärkeys tulisikin nähdä päättävillä tahoilla ja kasvattajille tulisi olla tarjolla enemmän ajankohtaista tietoa ja työvälineitä.

Sosiaalipedagoginen ajattelutapa oli vahvasti läsnä opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa. Sosiaalipedagogiselle toiminnalle ominaista ovat elämyksellisyys, toiminnallisuus, vuorovaikutuksellisuus, itsemääräämisoikeus ja osallisuus sekä varhaiskasvatuksen piirissä lapsilähtöisyys (Hämäläinen & Kurki 1997, 49, 190). Jo suunnitteluvaiheessa keskityimme siihen, että liikennekasvatus tapahtuisi toiminnallisina menetelmin esikoululaisten ikätason mukaisesti. Halusimme toiminnan olevan monipuolista ja mielekästä sekä sopivan haastavaa jokaiselle lapselle. Sekä omien havaintojemme että lapsilta saadun palautteen mukaan toiminta oli innostavaa. Onnistuimme toteuttamaan liikennekasvatuksen siten, että oppiminen oli mielenkiintoista, motivoivaa ja innostavaa.

Toiminnallisuuden lisäksi keskityimme paljon keskustelevaan opetukseen, jossa olimme yhdessä lasten tasolla antaen jokaiselle puheenvuoron. Halusimme näin mahdollistaa osallisuuden sekä antaa jokaiselle lapselle mahdollisuuden tulla kuulluksi omien ajatustensa kanssa. Lapset saivat myös mahdollisuuden ilmaista mielipiteensä toiminnasta. Koimme kuitenkin, että liikennekasvatustuokioille asetetut aikarajat vaikuttivat osallisuuden toteutumiseen. Aikarajojen tullessa vastaan jouduimme keskeyttämään alkaneita keskusteluja ja näin ollen oppiminen jäi osittain kesken.

Toivoisimme, että varhaiskasvatuksessa oppimiselle annettaisiin enemmän aikaa. Kiireetön ilmapiiri huomioi jokaisen lapsen erilaisen tahdin oppia asioita sekä mahdollistaa asioiden työstämisen mielessä. Varhaiskasvatuksessa tulisi olla aikaa lapsen luonnolliselle oppimistavalle, eli tutkimiselle ja ihmettelylle. Yksi tapa toteuttaa ihmettelyä ja tutkimista on juuri yhdessä keskustelu niin, että jokainen lapsi saa mahdollisuuden ilmaista aja-

tuksensa ja työstää niitä omassa tahdissaan. Kiireettömän ilmapiiriin tärkeys korostuu niissä ympäristöissä, jossa lapsia kohden on vain vähän aikuisia.

Opinnäytetyön kansaliskasvatuksellisen näkökulman mukaan liikennekasvatuksen tavoitteena on opettaa lapsille yhteiskunnassa hyväksytyjä liikennekäyttäytymismalleja, tuoda ajatteluun yhteiskunnallista näkökulmaa sekä vastuuttaa lasta omassa toiminnassaan. Liikennekasvatustuokioiden aikana pyrimme ohjaamaan lapsia niin, että he saivat miettiä itse oikeita ratkaisuja liikenteessä liikkumiseen liittyvissä asioissa. Halusimme harjoittaa itsenäistä päätöksen tekoa turvallisessa ympäristössä. Lapset osasivat pohtia liikennesääntöjen merkityksiä niin oman kuin muidenkin tielläliikkujien näkökulmasta, mikä osoittaa ikätason mukaista yhteisöllistä ajattelutapaa. He ymmärsivät oman liikennekäyttäytymisen vaikutuksen muidenkin turvallisuuteen.

Vaikka lapset teoriassa tiesivätkin paljon ja ymmärsivät turvallisen tiellä liikkumisen tärkeyden, oli oikeassa liikennekäyttäytymisessä huomattavissa ikätason mukaisia puutteita. Lasten oli vaikea keskittyä liikenteeseen ja tarkkaan havainnointiin. Ajatus karkaili usein aivan muihin asioihin kuin liikenteen seuraamiseen. Näkökulmastamme olisi hyvä, että lasten kanssa liikuttaisiin enenevässä määrin oikeassa liikenteessä aikuisen läsnä ollessa, jotta lapsi oppisi huomaamaan liikenteen vaaranpaikkoja sekä käyttäytymään itse turvallisesti ja vastuullisesti.

Jokaisella lapsella on omat erityistaitonsa ja heikkoutensa. Jokainen lapsi myös kehittyy yksilöllisellä tavalla, mikä näkyi myös liikennekasvatustuokioiden aikana. Osa lapsista kykeni selvästi laajempaan pohdintaan, käsitellen liikennettä enemmän myös autoilijoiden ja muiden tiellä liikkujien kannalta, kun taas osa lapsista oli pohdinnassaan vielä minä-keskeisellä tasolla. Tällöin lapsi ajatteli enemmänkin sitä, miten mikäkin toiminta tai sääntö vaikuttaa häneen itseensä eikä yhteisöön. Yksilölliset kehitystasot tulisi huomioida niin liikennekasvatuksessa kuin muussakin opetuksessa. Joustavan aikataulun lisäksi muun muassa pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsen etenemisen omassa tahdissaan.

11.2 Eettisyys

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2008, 23) mukaan luotettavan tutkimuksen tunnusmerkkeihin kuuluu eettisyyden pohdinta. Tutkijan tulee toimia yleisesti hyväksytyjen tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti tutkimusprosessin jokaisessa vaiheessa.

Opinnäytetyömme sekä suunnittelu- että toteutusvaiheen aikana olemme ottaneet työskentelyn ja toiminnan eettiset näkökulmat huomioon. Välitimme kohderyhmän vanhemmille saatekirjeen (LIITE 1) opinnäytetyön sekä toiminnallisten tuokioiden sisällöstä, jolloin he olivat tietoisia, mihin heidän lapsensa osallistuvat. Kysyimme saatekirjeen ohella myös vanhemmilta kirjallisesti lupaa lasten osallistumiseen. Lapsille tiedotimme suullisesti toimintakertojen alussa tulevasta toiminnasta ja kunnioitimme heidän päätöstään osallistua tai olla osallistumatta siihen. Tutkimuseettisistä syistä emme ole halunneet opinnäytetyömme missään vaiheessa yksilöidä lapsia, emmekä tuoda lasten henkilöllisyyttä ilmi. Tähän perustuen päätimme olla julkaisematta päiväkodin nimeä opinnäytetyössämme.

Jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa pyrimme kiinnittämään huomiota toiminnan eettisyyteen sekä esimerkiksi siihen, kuinka erilaisia liikenteeseen liittyviä vaaroja ja riskejä tulisi käsitellä nimenomaan esikouluikäisten lasten kanssa. Lähtökohtanamme oli pyrkimys siihen, että riskejä käsitellään totuudenmukaisesti ja rehellisesti, mutta kuitenkin siten, että toiminta pysyy lapsen ikätasolle sopivissa rajoissa. Pyrimmekin siihen, että liikenneturvallisuutta käsitellään positiivisessa valossa ja lapsille jäisi myönteinen kuva turvallisesta ja vastuuntuntoisesta liikennekäyttäytymisestä.

Kaiken kaikkiaan opinnäytetyössämme noudatimme sosiaalialan ammatteettisiä periaatteita, kuten salassapitovelvollisuutta. Esikouluryhmän lapsia emme yksilöineet mitenkään toimintakertojen tai koko opinnäytetyöprosessin aikana eikä opinnäytetyöstä käy ilmi lapsen henkilöllisyys. Haimme Lahden kaupungilta myös tutkimuslupaa opinnäytetyöhön, ja pyrimme raportoimaan kaiken toimintamme huolellisesti ja rehellisesti, jotka osaltaan edistävät työn luotettavuutta sekä eettisyyttä.

Toimintakerroille pyrimme luomaan turvallisen ja myönteisen ilmapiirin, jossa jokainen lapsi pääsee kuulluksi ja osalliseksi. Keskustelutilanteissa painotimmekin lasten osallisuutta sekä heidän ajatuksiensa ja mielipiteidensä kuulemista. Lisäksi esimerkiksi draamaharjoitusten jälkeen käsitelimme lasten kanssa keskustellen tunteita ja ajatuksia, joita draaman myötä oli herännyt. Toimintakerroilla pyrimme lisäksi ohjaajina olemaan innostavia ja helposti lähestyttäviä sekä ilmaisemaan aitoa innostusta liikenneturvallisuutta kohtaan.

11.3 Kehittämisen- ja jatkotutkimusehdotukset

Näkisimme, että kasvattajat voivat hyödyntää suunnittelemaamme ja toteuttamaamme liikennekasvatustuokioiden kokonaisuutta myös pilkkoen toimintamenetelmiä pienempiin, irrallisiin osiin. Näin liikennekasvatusta voi nivoa arkeen muun toiminnan yhteyteen, kuten aamupiiriin laululeikkien muodossa tai leikkihetkiin muistipelin tai liikennemerkkien värityksen kautta.

Toteutimme opinnäytetyömme esiopetusikäisille eli 5-6 –vuotiaalle, mutta toiminta on hyödynnettävissä soveltaen myös eri-ikäisten lasten kanssa työskentelyyn, esimerkiksi varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa, kerhoissa ja lastensuojelussa. Toimintaa ja oppaassa esitettyjä liikennekasvatusehdotuksia sovellettaessa eri-ikäisille lapsille on aina huomioitava lasten ikä- ja kehitystaso, sillä toiminnan pohjautuessa lapsen aiempiin tietoihin ja taitoihin sekä vastatessa lapsen yksilöllistä kehitystasoa, oppimista tapahtuu tehokkaimmin (Jantunen 2011, 59). Liikennekasvatuksessa olisi hyvä huomioida se, että käsiteltävät asiat ovat lähellä lapsen hetkistä elämää ja tarvetta. Esimerkiksi nuoremmille lapsille voidaan opettaa vähemmän liikennemerkkejä ja keskittyä opetukseen niin, ettei liikuminen ole vielä itsenäistä. Vanhempien lasten kanssa voi lisätä myös autoilijoita koskevien sääntöjen läpikäymistä ja liikenteen huomioimista suuremmissa mittakaavassa.

Ajankohtaisen asiantuntijatiedon vähäisyyden vuoksi liikennekasvatuk-

sesta olisi hyvä saada enemmän esimerkiksi väitöskirjatasoisia tutkimuksia. Liikennekasvatuksen tilanteesta varhaiskasvatuksessa olisi mielenkiintoista saada tietoa sen vähäisen esillä olon vuoksi. Liikennekasvatuksen aseman edistämisen ja vahvistamisen kannalta tulisi selvittää varhaiskasvattajien tietoutta aiheesta sekä, kokevatko he pystyvänsä toteuttaa liikennekasvatusta niillä välineillä, mitä heillä jo on. Kasvattajien tietoihin, taitoihin ja asenteisiin kohdistuvan tutkimuksen avulla voisi liikennekasvatuksen materiaaleja lähteä kehittämään tarvelähtöisellä tavalla.

Lapset ovat merkittävä osa jalankulkijoiden ryhmässä, joten myös ympäristön tulisi olla lapsiystävällinen. Lasten osallisuuden ja liikenteen toimivuuden kannalta olisi mielenkiintoista saada tutkimustietoa siitä, miten lapset voisivat ottaa osaa liikenteensuunnitteluun ja, miltä liikenne silloin näyttäisi. Lapset näkevät ja kokevat liikenteen eri tavalla kuin aikuiset, joten huomioimalla lasten mielipiteet ja ajatukset saattaisikin olla mahdollista, että liikenteestä tulisi turvallisempi myös lapsille.

LÄHTEET

- Ahola, K., Grönstrand, H., Huhmarniemi, L., Peltokangas, M. & Virtanen, M. 2007. Suojele itseäsi ja muita: Kodin turvaopas. Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö SPEK. Lahti: Esa Print Oy.
- Airaksinen, T. & Vilkka, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Autio, T. & Kaski, S. 2005. Ohjaamisen taito. Liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Britschgi, V., Kyttä, M. & Rosenberg, M. 2007. Tulevaisuuden haasteita lasten ja nuorten liikkumistarpeissa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisu 12/2007. Liikenne- ja viestintäministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Brotherus, A., Hytönen, J. & Krokfors, L. 2002. Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. 2. uudistettu painos. Juva: WS Bookwell Oy.
- Hakkarainen, P. 2002. Kehittävä esiopetus ja oppiminen. Opetus 2000. Juva: PS-kustannus.
- Heinonen, S-L. & Suojala, M. 2001. Lapsi elää satua. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Tampere: Tammer Paino Oy, 144–156.
- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2013. Leikin käsikirja. Juva: PS-Kustannus.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2011. Leikin ensi askeleita. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 67–76.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Helsinki: Tammi.
- Huisman, T. & Laukkanen, A. 2001. Lapsuusajan liikunta ja sen yhteys lapsen terveyteen. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I.

Taiteen ja leikin lumous. 2001. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Tampere: Tammer Paino Oy, 62–75.

Huisman, T. & Nissinen, A. 2005. Oppiminen, oppimistyylit ja liikunta. Teoksessa Rintala, P., Ahonen, T., Cantell, M. & Nissinen, A. (toim.) Liiku ja opi. Jyväskylä: PS-Kustannus, 25–46.

Huopalainen, M. & Koskela, K. 1995. Pienen kulkijan taival. Liikenneturvallisuuhevihjeitä pienten lasten kasvattajille. Liikenneturva. Sulkava: Finnreklama Oy.

Huusko, P. 2011. Prosessikuvaus alle kouluikäisen lapsen liikennekasvatuksesta. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Kouvola: Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Saatavissa:
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26762/huusko_pauliina.pdf?sequence=1

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.

Jantunen, T. 2007. Satu kasvattaa. Topeliuksen sadut ja kasvatusajattelu. Opetus 2000. Juva: WS Bookwell Oy.

Jantunen, T. 2011. Esikouluikäisen oppimisen luonne. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 54–64.

Jantunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Lapsen kasvu ihmisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 70–80.

Järvinen, M., Saharinen, L. & Schrey, A. 1994. Kouluikäinen liikenteessä. Vihjeitä liikenneturvallisuuustyöhön kunnassa ja koulussa. Liikenneturva. Sulkava: Finnreklama Oy.

Kaitainen, M. & Sattaskangas, K. 2012. Innostu ja opi liikenteestä: Opas liikennekasvatuksen toteutukseen päiväkodissa. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/47680/kaitainen_minna.pdf?sequence=1

Kalliala, M. & Tahkokallio, L. 2001. Yhteinen leikki. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Tampere: Tammer Paino Oy, 33–61.

Karling, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. 2009. Lapsen aika. 12. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.

Keskitalo, A. & Paananen, N. 2011. ”JOS AUTO AJAA PÄÄLLE, SIT VOI OLLA KU LÄTTY” Esikouluikäisten tietoja ja mielipiteitä saamastaan liikennekasvatuksesta. Hoitotyön opinnäytetyö. Forssa: Hämeen ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/34733/Keskitalo_Anniina_Paananen_Nina.pdf?sequence=1

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy.

Korhonen, A., Lautala, M. & Ruonakoski, A. 2012. Uudenmaan ELY-keskuksen liikenneturvallisuussuunnitelma. Raportteja 111/2012. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Kouvola: Korpiljyvä Oy.

Koskinen, S. 2010. Lapset ja nuoret ympäristökansalaisina. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kurki, L. 2001. Sosiaalipedagoginen näkökulma varhaiskasvatukseen. Teoksessa Karila, K., Kinos, J. & Virtanen, J. (toim.) Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia. Jyväskylä: PS-kustannus, 112–135.

Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Korpiljyvä Oy.

Kuusela, M., Rintakorpi, K., Rusanen, S. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsinki: Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy.

Lautela, R. 2011a. Esiopetuksen lähtökohtia. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 31–35.

Lautela, R. 2011b. Kuusi kuvaa. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 36–53.

Liikenneturva. 1990. Liikenneoppia ennen koulua. Helsinki: Oy Multor Ab.

Liikenneturva. 2013. Lapsi eri-ikäisenä. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva [viitattu 21.11.2015]. Saatavissa: <http://www.liikenneturva.fi/fi/eri-ikaisena/lapset-0-14/lapsi-eri-ikaisena4>

Liikenneturva. 2015a. Alakouluikäisten lasten henkilövahingot tieliikenteessä. Tilastokatsaus 10.8.2015. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva [viitattu 24.11.2015]. Saatavissa: https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Tutkittua/Tilastot/tilastokatsaukset/tilastokatsaus_alakouluikaiset.pdf

Liikenneturva. 2015b. Alle kouluikäisten lasten henkilövahingot liikenteessä. Tilastokatsaus 3.2.2015. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva [viitattu 24.11.2015]. Saatavissa: https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Tutkittua/Tilastot/tilastokatsaukset/tilastokatsaus_alle_kouluikaiset.pdf

Liikenneturva. 2015c. Lasten henkilövahingot liikenteessä. Tilastokatsaus 13.10.2015. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva [viitattu 24.11.2015]. Saatavissa: https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Tutkittua/Tilastot/tilastokatsaukset/tilastokatsaus_lapset.pdf

Liikenneturva. 2016a. Liikennekasvatus. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva [viitattu 26.2.2016]. Saatavissa: <https://www.liikenneturva.fi/fi/opettajille/liikennekasvatus>

Liikenneturva. 2016b. Turvavyö. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva [viitattu 11.2.2016]. Saatavissa: <https://www.liikenneturva.fi/fi/liikenteessa/autoilijat/turvavyo>

Lilja-Viherlampi, L-M. 2007. Minunkin sisällä soi. Musiikin ja sen parissa toimimisen terapeuttisia merkityksiä ja mahdollisuuksia varhaiskasvatuksessa. Väitöskirja. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Lindstedt, J. 2013. Tassutellen –liikennekasvatuspeli. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hyvinkää: Laurea ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/61908/Julkaisu_Lindstedt.pdf?sequence=1

Lummelahti, L. 1995. Lapsikeskeinen esiopetus. Kirjayhtymä Oy. Hämeenlinna: Karisto Oy.

Luukkonen, E. & Sääkslahti, A. 2004. Liikunnan salaisuudet, esiopetus. Helsinki: WSOY.

Malina, R., Bouchard, C. & Bar-Or, O. 2004. Growth, maturation, and physical activity. Champaign, IL.: Human Kinetics.

Markkula, J. & Öörni, E. (toim.) 2009. Turvallinen elämä lapsille ja nuorille. Kansallinen lasten ja nuorten tapaturmien ehkäisyn ohjelma. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 27/2009. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki: Yliopistopaino.

Nivala, E. 2006. Kunnan kansalainen yhteiskunnan kasvatuksellisenä ihanteena. Teoksessa Kurki, L. & Nivala, E. Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen: Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print, 25–89.

Nivala, E. 2009. Sosiaalipedagogisen kansalaiskasvatuksen tarve yhteiskunnassamme (Lectio Praecursoria). Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2009. 10. Vuosikerta. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry., 97–103.

Numminen, P. 2005. Avaa ovi lapsen maailmaan. Tampere: Pilot-kustannus.

Opetushallitus. 2015. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:94. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Poikajarvi, L. 2014. Innostu ja opi liikenteestä -liikennekasvatuksen tehtäväkirja. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu. Saatavissa: http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/84775/poikajarvi_laura.pdf?sequence=1

Pääjoki, T. 2012. Lasten taiteellinen toimijuus. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 109–121.

Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2012. Liikkuva lapsi. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 136–150.

Ruokonen, I. 2012. Lapsen musiikillinen maailma. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: PS-kustannus, 122–135.

Ruokonen, I. 2009. Musiikillista oppimisympäristöä luomaan. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 22–29.

Ruokonen, I. 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. 4–8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus. Tampere: Tammer-Paino Oy, 120–143.

Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 48–55.

Rusanen, S. & Torkki, K. 2001. Mistä on lapsen kuvat tehty. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. Taiteen ja leikin lumous. 4-8 – vuotiaiden taito- ja taidekasvatus. Tampere: Tammer-Paino Oy, 88–105.

Takala, M. & Vieremaa, K. 2004. Luokanopettajien valmiudet toteuttaa liikennekasvatusta. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, opettajankoulutuslaitos.

Tast, E. 2007. Juuret ja siivet – sosiaalipedagoginen orientaatio varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2007. 8. Vuosikerta. Kuopio: Suomen sosiaalipedagoginen seura ry, 17–50.

Tervo-Hiltula, P. 2014. Panostetaan painotuotteisiin, viskataan vain verkkoon! Tapaustutkimus Liikenneturvan lapsille ja nuorille suunnatuista materiaaleista. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto, digitaalinen kulttuuri.

Tervonen, I. 2004. Kannattaahan sitä liikennekasvatusta antaa, vaikka välistä tuntuu, että päätään lyö seinään: alkuopettajien näkemyksiä ja kokemuksia liikennekasvatuksesta. Pro gradu –tutkielma. Lapin yliopisto, luokanopettajakoulutus.

Tieliikennelaki 1981/267. Annettu Helsingissä 1.4.1981.

Toivanen, T. 2007. Draamakasvatuksen mahdollisuuden varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L. (toim.) Taidekasvatusta varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Helsinki: Yliopistopaino Oy, 30–35.

Varhaiskasvatus ja esiopetus. 2016. Opettajien Ammattiliitto OAJ [viitattu 3.3.2016]. Saatavissa: <http://www.oaj.fi/cs/oaj/varhaiskasvatus%20ja%20esiopetus?resolvetemplatefordevice=true>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Helsinki: Stakes, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 56.

Vähäkainu, M. 2010. Liikennekasvatuksen tavoitteista. Edu.fi [viitattu 28.1.2016]. Saatavissa: [http://www.edu.fi/turvallisuus_ ja_liikenne/turvallisuus/yksilon_ ja_yhteiskunnan_turvallisuus/liikenne/liikennekasvatuksen_tavoitteista](http://www.edu.fi/turvallisuus_ja_liikenne/turvallisuus/yksilon_ ja_yhteiskunnan_turvallisuus/liikenne/liikennekasvatuksen_tavoitteista)

LIITTEET

Liite 1: Saatekirje vanhemmille

Liite 2: Oma päivittäinen toiminnan arviointi

Liite 3: Esiopetusryhmän opettajan loppuarviointi

Liite 4: Liikennekasvatus-tarina: Pomppu, Loikka ja täydellinen leikkipaikka

Liite 5: Liikunnallinen draamakertomus: Vyöt kiinni, nyt mennään!

LIITE 1

Hei esikoululaisen vanhempi,

Opiskelemme Lahden Ammattikorkeakoulussa sosionomeiksi ja olemme tekemässä opintoihimme sisältyvää opinnäytetyötä. Olemme sopineet yhteistyöstä ja opinnäytetyön toiminnallisen osuuden toteuttamisesta lapsenne esikouluryhmässä päiväkodin johtajan sekä ryhmän opettajan kanssa. Opinnäytetyömme valmistuu keväällä 2016, jonka jälkeen se on halutessanne luettavissa Lahden Ammattikorkeakoulun Theseus-arkistosta.

Opinnäytetyömme aiheena on liikennekasvatusta toiminnallisin keinoin esikouluikäisille. Toiminnallinen projekti toteutetaan maaliskuussa 2016 viikolla 11, ja se sisältää neljä toimintakertaa, joiden aikana ryhmän lapset työskentelevät liikennekasvatuksen teemojen parissa. Toiminnalliset liikennekasvatustuokiot toteutamme käyttäen menetelminä leikkiä, liikuntaa, musiikkia sekä taidetta. Ryhmän lapsia ei yksilöidä mitenkään toimintakertojen aikana eikä opinnäytetyöstä käy ilmi lapsen henkilöllisyys.

Pyydämme teitä rastittamaan alla olevasta olevasta lomakkeesta, saako lapsenne osallistua toimintaan, sekä palauttamaan lomakkeen lapsenne mukana ryhmän opettajalle viimeistään 7.3.2016. Jos teillä on opinnäytetyön aiheeseen, toteutukseen tai lapsen osallistumiseen liittyviä kysymyksiä, vastaamme niihin mielellämme.

Kiitos yhteistyöstä!

ystävällisin terveisin,

Emmi Tikkanen emmi.tikkanen@student.lamk.fi

Ronja Tuhkanen ronja.tuhkanen@student.lamk.fi

Palauta ryhmän opettajalle 7.3.2016 mennessä!

Lapsi _____

saa osallistua

ei saa osallistua liikennekasvatus-aiheisiin toimintatuokioihin.

Huoltajan allekirjoitus: _____

LIITE 2

OMA PÄIVITTÄINEN TOIMINNAN ARVIOINTI

Päivämäärä:

Käsitelty teema:

Miten lapsiryhmä otti vastaan käsiteltävän liikennekasvatusteeman?

Muita huomioita lapsiryhmän käyttäytymisessä ja oppimisessa

Miten kokonaisuus käytännössä toimi? Esimerkiksi toimintojen ja harjoitusten yhteensopivuus ja linkittyminen lasten aiempiin tietotaitoihin sekä aikataulussa pysyminen.

Oma toimintamme ohjaajina

LIITE 3

ESIKOPETUSRYHMÄN OPETTAJAN LOPPUARVIOINTI

Vaikuttiko toiminta olevan lapsille innostavaa ja mielekäästä?

Oliko toiminta lasten ikätason mukaista?

Saivatko lapset tasapuolisen mahdollisuuden osallisuuteen toiminnassa?

Oliko ohjaus johdonmukaista ja selkeää?

Tukiko toiminta lasten aiempaa oppimista, entä koetko heidän saaneen lisää tietoutta liikenneturvallisuudesta?

Tarjosiko toiminta/opas uusia ideoita liikennekasvatuksen toteuttamiseen varhaiskasvatuksessa/esiopetuksessa?

Koitko jonkun liikennekasvatuksen osa-alueen jääneen puuttumaan?

Koetko toiminnan olleen hyödyksi toimeksiantajalle, miten?

LIITE 4

LIIKENNEKASVATUS-TARINA: POMPPU, LOIKKA JA TÄYDELLINEN LEIKKIPAIKKA

Pomppu ja Loikka ovat kyllästyneitä leikkimään omalla kotipihalla. He haluaisivat lähteä potkimaan palloa jonnekin, jossa olisi paljon enemmän tilaa! Lapset pyytävät vanhemmiltaan luvan lähteä etsimään hyvää leikkipaikkaa lähiympäristöstä. Innoissaan he lähtevät pallo kainalossa kulkemaan jalkakäytävää pitkin suuntaan, josta uskovat löytävänsä hienon leikkipaikan. Pomppu ja Loikka hyppelehtivät sinne tänne jalkakäytävällä, kulkien puolelta toiselle, välillä juosten ja välillä hidastaen vauhtia yllättäen. Yhtäkkiä ohitse kiittää pyörä! Pomppu ja Loikka säikähtävät, sillä olivat melkein jääneet alle. Pyöräilijän olisi pitänyt soittaa kelloa!

- *Vai oliko pyöräilijä ainut, joka teki väärin? Tekivätkö Pomppu ja Loikka jotain väärin? Miten heidän olisi pitänyt toimia? Keskustellaan siitä, miten jalkakäytävällä kuuluu kulkea. Oikea tapa on kulkea jalkakäytävän vasemmalla laidassa niin, ettei häiritse muita jalkakäytävän käyttäjiä. Vierekkäin saa kulkea, mutta pitää jättää myös tilaa muille. Yllättävät liikkeet liikenteessä ovat huonot, sillä kanssaliikkujat eivät välttämättä osaa ennakoida niitä. Tällainen toiminta voi johtaa vahinkoihin.*

Pomppu ja Loikka näkevät pyöräilijän kiitävän vihaisena myös autotien yli suojatietä pitkin. Autot joutuvat tekemään nopean jarrutuksen, mutta onneksi kenellekään ei käy mitään ikävää. Pomppun ja Loikan mielestä pyöräilijä teki väärin mennessään tien yli tuolla lailla.

- *Miten pyöräilijän tulisi ylittää tie? Keskustelua siitä, miten tie ylitetään pyörän kanssa tai ilman. Tien reunaan tulisi aina pysähtyä. Pitää katsoa oikealle, vasemmalle ja sitten taas oikealle. Vasta kun on varma, ettei autoja tule tai, että*

autot antavat tietä, voi tien ylittää turvallisesti. Jos on liikkeellä pyörällä, täytyy pyörä taluttaa tien yli. Vasta tien toisella puolella voi taas jatkaa polkemista.

Pomppu ja Loikka jatkavat matkaansa jalkakäytävällä. Sitten Loikka muistaa, että hänellä on hienoja kuvia uudesta pyörästään puhelimessa. Pomppu ei ole nähnyt vielä niitä! Kävellessään he ihastelevat kuvia pyörästä, eivätkä muista katsoa eteensä. Pum, auh! Kaksikko on törmännyt mummoon, joka käveli hitaammin heidän edellään. Pomppu ja Loikka eivät nähneet mummoa.

- *Mitä Pomppu ja Loikka tekivät väärin?*
Keskustelua puhelimen käytöstä liikenteessä. Oikea tapa on pysähtyä tien reunaan sellaiseen paikkaan, jossa ei ole kenenkään tiellä. Vaikka katsookin puhelinta, on hyvä vilkuilla myös ympäristöä. Kun katse on puhelimessa, ei saisi liikkua, koska silloin ei näe ollenkaan, minne on menossa.

Pomppu ja Loikka pyytävät mummolta anteeksi ja lupaavat, etteivät enää ikinä käytä puhelinta kävellessään tai pyöräillessään. Hetken kuljettuaan he näkevät suuren, melkein tyhjän parkkipaikan. Ihan kuin oikea jalkapallokenttä! Lapset ovat innoissaan. Pomppu juoksee parkkipaikan toiseen päähän ja Loikka jää toiseen, josta hän potkaisee pallon ystävälleen. Vauhdikkaan jalkapallopelin pysäyttää paikalle saapuva autoilija. Hän tööttää ja heristää lapsille sormeaan, ennen kuin ajaa pois. Pomppu ja Loikka ovat ihmeissään.

- *Mitä Pomppu ja Loikka tekivät väärin?*
Pohditaan yhdessä sitä, miksi parkkipaikalla ei saa leikkiä. Leikkimisen tulisi tapahtua paikassa, jossa ei ole muuta liikennettä. Minkälaiset paikat ovat hyviä leikkipaikkoja? Puistot, leikkikentät ja piha-alueet, joissa ei ole liikennettä. Leikkiessä täytyy myös muistaa muut leikkijät ja liikkujat. Leikki ei saisi häiritä muita.

Pomppu ja Loikka nolostuvat. Olivatpa he olleet hölmöjä! Saman tien Loikka muistaa leikkipuiston ihan lähellä, tien toisella puolella. Lapset innostuvat, viimein paikka, jossa voisi leikkiä turvallisesti! He pinkaisevat juosten tien yli ja taitavat unohtaa tärkeitä tien ylitykseen liittyviä asioita.

- *Mitä lapset unohtivat?*

Tie tulisi ylittää suojatietä pitkin, ei suoraan tien yli. Jos suojatietä ei ole, täytyy tietä lähestyä rauhallisesti ja tarkistaa, ettei autoja tule. Myös suojatietä pitkin kulkiessa tielle ei saa juosta, vasemmalle ja oikealla täytyy katsoa aina. Jos ylityspaikalla on liikennevalot, yli saa mennä vain vihreän palaessa. Silloinkin täytyy muistaa varoa kääntyvää liikennettä.

Viimein he ovat perillä! Pomppu ja Loikka ehtivät pelaamaan jalkapalloa hetken aikaa, ennen kuin alkaa sataa. Harmi! Heillä oli niin kivaa. He päättävät kuitenkin lähteä kotiin nyt, etteivät aivan kastu. Kotimatalla he muistavat kaikki oppimansa asiat: turvallisen tienylityksen, jalkakäytävällä kulkemisen ja muiden huomioimisen. Kotimatka menee mallikkaasti, mutta Pomppu ja Loikka eivät kuitenkaan ymmärrä, että sateella tarvittaisiin erityistä varovaisuutta.

- *Miksi sateella täytyy olla erityisen varovainen?*

Keskustelua siitä, kuinka vesi- ja lumisade, pimeys ja sumu vaikuttavat näkyvyyteen. Autoilijan on vaikeampi huomata jalankulkija huonolla säällä. Talvella myös lumivallit vaikuttavat näkyvyyteen. Tie voi olla myös liukas, jolloin auto ei pysähdy yhtä nopeasti. Mäkeä laskiessa pitää muistaa, ettei tien läheisyydessä saa laskea. Ojissa ja lumipenkoissa leikkiminen on myös vaarallista.

LIITE 5

LIIKUNNALLINEN DRAAMAKERTOMUS: VYÖT KIINNI, NYT MENNÄÄN!

Ovatko kaikki valmiina lähtemään retkelle? Onhan kaikilla iloinen mieli ja jalat valmiina matkaan? Pitäisikö vähän lämmitellä, ennen kuin lähdetään pyöräilemään? Lämmitellään jalat ja vähän käsiäkin. *(Ravistellaan ja heilutellaan käsiä ja jalkoja, liituaan mielikuvituksen mukaan raajoja lämmitellen.)*

Nyt on kroppa valmis pyöräretkelle! Mutta mitäs pitikään muistaa pistää ylle? No, lämmintä vaatetta ainakin! Puetaan päälle housut, takki, lapaset, kengät ja hattu. Huh, tuleekin kuuma jo sisällä! Mitäs muuta pitikään muistaa? Kypärä! Tuolla hyllyllä! Laitetaan kypärä tiukasti ja kiristetään remmi. *(Puetaan suurin elein vaatteet päälle tarinan mukaisesti. Noustaan varpailleen ja kurotellaan käsillä niin korkealle kuin pystyy. Puetaan kypärä kuvitteellisesti päähän kertomuksen mukaan.)*

Vaan mitä, kun on vielä hämärää? Autetaanko jokainen toisille heijastimet päälle? Näin katsokaas! Jos haluaa niin voi pukea päälle myös heijastinliivin. *(Laitetaan kuvitteellisesti lähellä olevalle heijastin päälle tökkäämällä hellästi sormella esimerkiksi kylkeen tai selkään.)*

No nyt ollaan kaikki valmiina pyörä retkelle, lähdetään! Nyt voidaan kaikki käydä jonoon, niin on hyvä polkea isossa ryhmässä. Muistakaa katsoa, ettette matkalla törmää keneenkään. Lähdetään! Edessä onkin nyt kävelijä, pitääkin varottaa, että täältä tullaan. Soitetaan kelloa! *(Kävellään ympäriinsä pyörän luokse, hypätään selkään ja valmistaudutaan lähtöön. Poljetaan jonossa eteenpäin. Matkalla tulee alamäkiä, jolloin mennään kyykkyy ja ylämäkiä, jolloin pitää polkea kovempaa. On mutkaista ja pomppuista, jolloin pyörä heittelehtii. Tarinan kertoja ohjeistaa ja näyttää mallia liikkeissä. Soitetaan leikisti kelloa ja päästetään suusta kellonsoiton ääni. Tehdään pieni mutka ”ohittaessa”.)*

Apua! Lasinsiruja! Kumi puhkeaa! Nyt meni pyörän kumi rikki, ei voida enää polkea. Harmi! Onneksi oli kypärä päässä, niin ei sattunut mitenkään! Mitäs nyt tehdään? *(Kaadutaan maahan, kieritään jos siltä tuntuu.)*

Mennäänkö bussilla kotiin? Näkeekö kukaan bussipysäkkiä? Kaikkihan muistaa, että bussipysäkillä pitää myös seistä hyvässä järjestyksessä. Mennään tähän jonoon ja odotetaan. *(Kurotellaan ja tähystellään. Kun löydetään pysäkki, kävellään sen luokse. Asetutaan jonoon ja seistään hetki ryhdissä paikallaan.)*

Tuolta se bussi tuleeikin, heilautetaan kättä! Ja sitten yksi kerrallaan sisälle ja etsitään vapaat istumapaikat. Täällä onkin turvavyöt, pistetään ne kiinni. *(Heilutetaan kättä bussin suuntaan, istahdetaan halutuille paikoille lattialle ja pistetään turvavyö kiinni.)*

Ja sitten lähdetään! Ja perillä ollaan! Painetaan nappia, niin päästään pois. Nyt rauhassa yksitellen ulos jalkakäytävälle, melkein kotona ollaan. *(Noustaan seisomaan ja juostaan bussin mukana ympäri salia, mutkittelaan, mennään ylämäkiä ja alamäkiä, tehdään jarrutuksia tarinan kertojan mukaan. Painetaan nappia ja poistutaan bussista.)*

Pitkä matka meillä takana! Onko kukaan muu väsynyt, minä ainakin olen? Mennään kotiin lepäämään. Riisutaanpas kypärä pois päästä sekä heijastinliivi ja heijastimet. Sitten hanskat, hattu, housut ja takki. Hohhoijaa! Etsitään kaikki hyvä paikka ja käydään päiväunille. *(Kävellään ”kotiin”. Riisutaan tarinan mukana ja etsitään tilasta paikka, johon käydä pötkölleen. Lyhyt loppurentoutus.)*

TURVALLISESTI TALLAILLEN

LIIKENNEKASVATUSTA ESIKOULUIKÄISILLE SOSIAALIPEDAGOGISIN MENETELMIN

Opas liikennekasvatuksen tueksi kasvatusalan ammattilaisille

Turvallisesti tallailten – Liikennekasvatusta esikouluikäisille sosiaalipedagogisin menetelmin

Opas liikennekasvatuksen tueksi kasvatusalan ammattilaisille

Emmi Tikkanen ja Ronja Tuhkanen

Lahden Ammattikorkeakoulu

Kevät 2016

Kansi: Emmi Tikkanen

Kuvat: Toiminnassa käytetyt materiaalit

Sisällys

Johdanto	4
Liikennekasvatus ja esikoululainen	5
Toiminnan kuvaus ja rakenne	6
Oppaan hyödyntäminen	6
Katse vasemmalle, katse oikealle!	7
Varo, lapsia tiellä!	12
Vyöt kiinni, nyt mennään!	15
Lähdetään retkelle!	18
Askarteluohjeita ja materiaalivinkkejä	19
Lähteet	21
Liitteet	22

Johdanto

Tämä opas on valmistunut Sosionomi AMK –opinnäytetyön *Turvallisesti tallailten – Liikennekasvatusta esikouluikäisille sosiaalipedagogisin menetelmin* tuotoksena ja se on tarkoitettu kasvattajien käyttöön lasten turvallisen liikennekäyttäytymisen vahvistamiseksi. Oppaan tavoitteena on tarjota helposti toteutettavia ja lapsille mielekkäitä sekä heidän oppimistapansa huomioivia toiminnallisia menetelmiä liikennekasvatuksen toteutukseen. Oppaan kohderyhmänä ovat esikouluikäiset, noin 5-6 –vuotiaat lapset, mutta menetelmät ovat sovellettavissa myös eri-ikäisten lasten kanssa työkentelyyn.

Liikenteessä liikkuminen on osa meidän jokaisen arkipäiväämme ja valmiudet turvalliseen liikennekäyttäytymiseen tulisivat olla jokaisella. Liikennekasvatuksen tavoitteena on opettaa, kasvattaa ja ohjata lasta niin, että hän osaa itse arvioida liikenteen riskejä ja noudattaa turvallisia toimintamalleja.

Toivomme tämän oppaan innostavan kaikkia kasvatusalan ammattilaisia tukemaan ja kannustamaan lasta turvalliseen ja vastuulliseen tiellä liikkumiseen!

Liikennekasvatus ja esikoululainen

Esikouluiässä lapsen itsenäisen liikkumisen tarve kasvaa. Esikouluikäinen lapsi kiinnostuu ympäristöstään, on oppivainen ja utelias. Liikennekasvatuksen tulisikin kulminoitua kaikkiin niihin liikennetilanteisiin, joihin lapsi päivittäin ottaa osaa. (Jantunen 2011, 56.)

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2015, 38) esiopetuksen tavoite on tarjota lapselle turvallisuuden tunnetta ja taitoja toimia turvallisesti arjen tilanteissa. Esiopetuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumisen sääntöjä sekä havainnoidaan ja pohditaan arjen toimintaympäristöihin liittyviä yleisimpiä vaaratilanteita lasten ikä- ja kehitystasolle ominaisella tavalla. Sääntöjen pänttäämisen sijaan liikennekasvatuksen lähtökohtana tulisi olla turvallisuuden arvostaminen ja huomion kiinnittäminen turvallisuuteen päivittäisessä liikkumisessa (Järvinen, Saharinen & Schrey 1994, 14).

5-6 -vuotias kykenee jo ymmärtämään ja havainnoimaan ympäristöä, sekä jäsentämään havaintojaan erottaen liikenteen ja muun ympäristön toisistaan. Esikouluikäisen havainnointikyky sekä näkö ja kuulo ovat kehittyneet tasolle, jossa hän voi annettujen ohjeiden avulla harjoitella oikeassa liikenneympäristössä liikkumista. Esikouluikäinen lapsi kykenee jo päättelemään asioiden välisiä yhteyksiä sekä syy-seuraussuhdetta, ja hänellä on valmiuksia ymmärtää esimerkiksi lumisateesta aiheutunut liukkaus ja siitä johtuvat haasteet liikkumisessa. (Liikenneturva 2013.)

Esikouluikäisen lapsen tarkkaavaisuudessa on vielä usein jonkin verran puutteita, joten esimerkiksi liikenteessä katuä ylittäessä lapsi ei välttämättä ymmärrä pysähtyä tai pyörällä ajaessa kykene keskittymään sekä pyörällä ajon motoristiseen hallintaan että itse liikennetilanteeseen. Tarkkaavaisuus saattaa vielä harhailla ja vaihtua liikennetilanteesta esimerkiksi ympäristössä huomion herättävään asiaan. (Liikenneturva 2013.)

Liikenteessä liikkumisen haasteena on lapsen pieni koko, mikä saattaa hankaloittaa havainnointia ja näkyvyyttä niin lapsen itsensä kuin esimerkiksi autoilijoidenkin näkökulmasta (Britschgi, Kyttä & Rosenberg 2007, 11). Lisäksi haasteina ovat vielä kehitysvaiheessa oleva näkökyky ja kapeampi näkökenttä kuin aikuisella sekä kuulo, sillä lapsen kuulohahmotus on vasta kehittymässä ja hänen voi olla vaikeaa paikallistaa äänen tulosuuntaa. Esikouluikäisellä lapsella voi olla myös vielä vaikeuksia hahmottaa käsitteitä oikeasta ja vasemmasta, eikä hän aikuisen tavoin kykene arvioimaan nopeuksia ja etäisyyksiä. (Huopalainen & Koskela 1995, 10-11.)

Toiminnan kuvaus ja rakenne

Toiminta on jaettu neljään erilliseen kertaan, ja jokaisella toimintakerralla on oma teema. Jokaisen toimintakerran kesto on sellaisenaan toteutettaessa noin 60 minuuttia. Jokainen toimintakerta sisältää aloituspiirin, jossa käydään läpi edellisellä kerralla opittuja asioita, sekä liikennekasvatustee- maisen toiminnan jälkeen lopetuspiirin, jossa palataan keskustelun ja arvioinnin muodossa toimintakerran sisältöön.

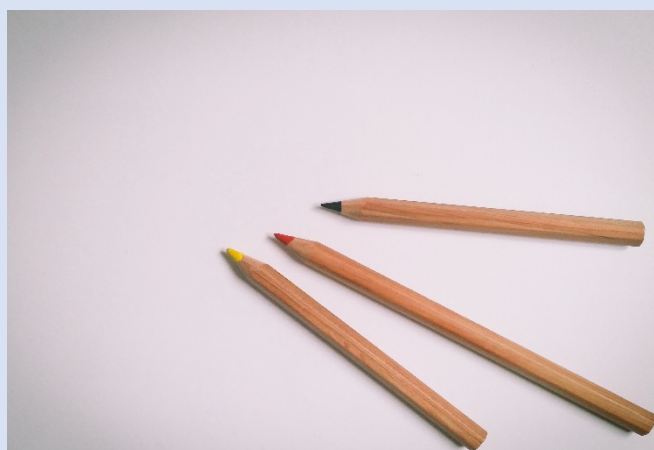
Ensimmäisen toimintakerran teemana on turvallinen tiellä kulkeminen sekä turvallinen tienylitys. Toisen toimintakerran teemana puolestaan on liikennemerkkit. Kolmannella toimintakerralla käydään läpi turvavälineitä sekä turvallista linja-autossa kulkemista. Neljännen toimintakerran teemana on aiempien toimintakertojen kertaus lähiympäristöön tehtävän retken muodossa.

Oppaan hyödyntäminen

Opas on luotu esikouluikäisten liikennekasvatukseen, mutta menetelmät sopivat sellaisenaan myös muille ikäryhmille. Toiminta on myös helposti muokattavissa lapsen ikätason mukaiseksi ja eri ryhmäko'oilte sopiviksi. Jotta jokainen toiminnassa läsnä oleva lapsi saisi tunteen osallisuudesta ja oman äänen kuulemisesta, on suositeltavaa, ettei ryhmäko'o olisi liian suuri. Hyvä ryhmäko'o toimintaan on 6-8 lasta ryhmästä riippuen.

Oppaan toimivuus on testattu nelipäiväisen liikennekasvatus-kokonaisuuden muodossa, mutta jokaista menetelmää on mahdollista käyttää yksittäin muun toiminnan lomassa. Tärkeää on kuitenkin pohjustaa toimintaa esimerkiksi käymällä läpi liikennemerkkit ennen muistipelin pelaamista. Oppaassa kuvatut menetelmät on alun perin suunniteltu ja testattu kahden aikuisen voimin, mutta toiminta on sovellettavissa myös siten, että ohjaajia on vain yksi. Tällöin myös lapsiryhmän ko'o tulisi miettiä uudelleen.

Liitteissä ja toimintojen kuvauksissa tarjoamme suuren osan liikennekasvatustuokioiden toteuttamiseen vaadittavista materiaaleista. Toiminnassa käytetyt materiaalit ovat kuitenkin myös itse tehtävissä ja tuotettavissa, ja askarteluohjeita ja materiaalivinkkejä löytyykin oppaan lopusta.

Katse vasemmalle, katse oikealle!

Kesto: 45 minuuttia

Tavoitteet: Tutustuminen ryhmään, jos ryhmä on vieras sekä turvalliseen tiellä liikkumiseen ja tienylitykseen liittyvien seikkojen ja edellytysten ymmärtäminen.

TOIMINTA

- Aloituspiiri, jossa leikitään tarvittaessa tutustumisleikki. Leikissä voi hyödyntää lankakerää, jolloin kerän vastaanottaja sanoo oman nimensä sekä esimerkiksi lempiharrastuksensa tai -puuhansa, ottaa langasta kiinni ja heittää kerän toiselle piirissä istuvalle.
- Laululeikki Lasten liikennelaulu -kappaleen tahtiin.
- Liikenteestä kuuluvien äänien arvuuttelu sekä keskustelu äänen merkityksestä liikenteessä.
- Opettavan ja osallistavan Pomppu, Loikka ja täydellinen leikki -tarinan kuuntelu.
- Ei saa rynnätä teitten poikki -kappaleen kuuntelu, jonka jälkeen keskustelua kappaleen sisällöstä.
- Lopetuspiiri, jossa jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa mahdollisista uusista oppimiskokemuksista sekä toiminnan mielekkyydestä.

Lasten liikennelaulu

Kirka

Säv. ja san. G. Malmsten, sov. O. Ahvenlahti

Teoksessa: 20 suosikkia – Muista aina liikenteessä

Valppain mielin muista sä aina
vaaroja liikenteen. *(Taputetaan käsiä ja marssitaan laulun tahdissa)*
Kaikki säännöt mieleesi paina,
paina ne tarkalleen. *(Painetaan päätä kevyesti sormella)*
Säännöt ne vasta auttavat lasta
turvassa kulkemaan. *(Marssitaan laulun tahdissa)*
Vältä vaaraa uhmailemasta,
sääntöjä seuraa vaan. *(Nyrkkeillään ilmaan)*

Muista aina: Liikenteessä *(Heristellään sormea)*
monta vaaraa ompeessä. *(Luisteluhyppyjä)*
Siksi valpas aina mieli se on
turva verraton. *(Taputetaan käsiä ja marssitaan laulun tahdissa)*

Suojatietä muista sä käyttää,
se kadun poikki vie. (*Marssitaan musiikin tahdissa*)
Valkoviiva ohjaa ja näyttää
missä on suojatie. (*Tähystetään käsi otsalla eri suuntiin*)
Niin vasemmalle, kuin oikealle
katsahda sittenkin, (*Käännyttään hypäten vasemmalle, sitten oikealla*)
silloin et jää auton alle
tiesi on turvaisin. (*Taputetaan käsiä ja marssitaan laulun tahdissa*)
Muista aina...

Kaupunki on kauhean suuri,
joskus se eksyttää. (*Väristellään peloissaan*)
Ällös pelkää on apu juuri
poliisietä tää. (*Halataan itseämme ja keinutaan musiikin tahdissa*)
Hän voipi vaikka neuvoa, taikka
muutenkin auttaa niin. (*Ojennellaan käsiä vuorotellen, ikään kuin ”antaen apua”*)
Siinä missä on paha paikka,
turvaudu poliisiin. (*Pyöritään paikoillaan kädet ilmassa, pyöritellään ranteita*)
Muista aina...

Leikitellä ei pidä tiellä,
sen sinä muistat kai. (*Pudistellaan päätä ja heristellään sormeja*)
Monta kertaa leikit ne siellä
hirveän lopun sai. (*Nostetaan käsiä ilmaan säikähtäen*)
Äitikin uottaa, toivoo ja luottaa
lapsia koulustaan. (*Hämmästellään kädet ilmassa keinuen musiikin tahdissa*)
Ei saa huolta äidille tuottaa
tuhmilla tempuillaan. (*Hypitään hullunkurisesti*)
Muista aina...

Liikenteen äänien tunnistaminen

Materiaalit: Äänentoistojärjestelmä, esimerkiksi tietokone

Toiminnan tarkoituksena on harjoittaa lasten aisteja ja taitoja tunnistaa erilaisia liikenteessä kuuluvia ääniä. Ohjaaja soittaa liikenteestä kuuluvia ääniä ja lapset arvaavat, mikä ääni mahtaa olla kyseessä. Kun oikea ääni on arvattu, ohjaaja keskustelee lasten kanssa siitä, mitä ääni tarkoittaa ja miten sen kuuluessa tulisi toimia. Jos käytettävissä on enemmän aikaa, voi lasten kanssa lähteä äänittämään itse lähiympäristön ääniä valvotuissa olosuhteissa. Liikenteen ääniä löytyy Materiaalivinkkejä -osiosta.

Liikennekasvatus-tarina: Pomppu, Loikka ja täydellinen leikki- paikka

Osallistavan keskustelun tarkoituksena on opettaa lapselle turvallisesta tiellä liikkumisesta. Ohjaaja lukee alla olevaa tarinaa ja pysähtyy jokaisen kappaleen jälkeen keskustelemaan Pomppun ja Loikan tekemistä virheistä.

Pomppu ja Loikka ovat kyllästyneitä leikkimään omalla kotipihalla. He haluaisivat lähteä potkimaan palloa jonnekin, jossa olisi paljon enemmän tilaa! Lapset pyytävät vanhemmiltaan luvan lähteä etsimään hyvää leikkipaikkaa lähiympäristöstä. Innoissaan he lähtevät pallo kainalossa kulkemaan jalkakäytävää pitkin suuntaan, josta uskovat löytävänsä hienon leikkipaikan. Pomppu ja Loikka hyppelivät sinne tänne jalkakäytävällä, kulkien puolelta toiselle, välillä juosten ja välillä hidastaen vauhtia yllättäen. Yhtäkkiä ohitse kiittää pyörä! Pomppu ja Loikka säikähtivät, sillä olivat melkein jääneet alle. Pyöräilijän olisi pitänyt soittaa kelloa!

Vai oliko pyöräilijä ainut, joka teki väärin? Tekivätkö Pomppu ja Loikka jotain väärin? Miten heidän olisi pitänyt toimia?

Oikea tapa on kulkea jalkakäytävän vasemmalla laidassa niin, ettei häiritse muita jalkakäytävän käyttäjiä. Vierekkäin saa kulkea, mutta pitää jättää myös tilaa muille. Yllättäviä liikkeitä liikenteessä tulisi välttää, sillä kanssaliikkujat eivät välttämättä osaa ennakoida niitä. Tällainen toiminta voi johtaa vahinkoihin.

Pomppu ja Loikka näkevät pyöräilijän kiitävän vihaisena myös autotien yli suojatietä pitkin. Autot joutuvat tekemään nopean jarrutuksen, mutta onneksi kenellekään ei käy mitään ikävää. Pomppun ja Loikan mielestä pyöräilijä teki väärin mennessään tien yli tuolla lailla.

Miten pyöräilijän tulisi ylittää tie?

Tien reunaan tulisi aina pysähtyä ennen sen ylittämistä. Pitää katsoa oikealle, vasemmalle ja sitten taas oikealle. Vasta kun on varma, ettei autoja tule, tai että autot antavat tietä, voi tien ylittää turvallisesti. Jos on liikkeellä pyörällä, täytyy pyörä taluttaa tien yli. Vasta tien toisella puolella voi taas jatkaa polkemista.

Pomppu ja Loikka jatkavat matkaansa jalkakäytävällä. Sitten Loikka muistaa, että hänellä on hienoja kuvia uudesta pyörästään puhelimesta. Pomppu ei ole nähnyt vielä niitä! Kävellessään he ihastelevat kuvia pyörästä, eivätkä muista katsoa eteensä. Pum, auh! Kaksikko on törmännyt mummoon, joka käveli hitaammin heidän edellään. Pomppu ja Loikka eivät nähneet mummoa.

Mitä Pomppu ja Loikka tekivät väärin?

Keskustelua puhelimen käytöstä liikenteessä. Oikea tapa on pysähtyä tien reunaan sellaiseen paikkaan, jossa ei ole kenenkään tiellä. Vaikka katsookin puhelinta, on hyvä vilkuilla myös ympäristöä. Kun katse on puhelimesta, ei saisi liikkua, koska silloin ei näe ollenkaan, minne on menossa.

Pomppu ja Loikka pyytävät mummolta anteeksi ja lupaavat, etteivät enää ikinä käytä puhelinta kävellessään tai pyöräillessään. Hetken kuljettuaan he näkevät suuren, melkein tyhjän parkkipaikan. Ihan kuin oikea jalkapallokenttä! Lapset ovat innoissaan. Pomppu juoksee parkkipaikan toiseen päähän ja Loikka jää toiseen, josta hän potkaisee pallon ystävälleen. Vauhdikkaan jalkapallopelin pysäyttää paikalle saapuva autoilija. Hän tööttää ja heristää lapsille sormiaan, ennen kuin ajaa pois. Pomppu ja Loikka ovat ihmeissään.

Mitä Pomppu ja Loikka tekivät väärin?

Pohditaan yhdessä sitä, miksi parkkipaikalla ei saa leikkiä. Leikkimisen tulisi tapahtua paikassa, jossa ei ole muuta liikennettä. Minkälaiset paikat ovat hyviä leikkipaikkoja? Puistot, leikkikentät ja piha-alueet, joissa ei ole liikennettä. Leikkiessä täytyy myös muistaa muut leikkijät ja liikkujat. Leikki ei saisi häiritä muita.

Pomppu ja Loikka nolostuvat. Olivatpa he olleet hölmöjä! Saman tien Loikka muistaa leikkipuiston ihan lähellä, tien toisella puolella. Lapset innostuvat, viimein paikka, jossa voisi leikkiä turvallisesti! He pinkaisevat juosten tien yli ja taitavat unohtaa tärkeitä tien ylitykseen liittyviä asioita.

Mitä lapset unohtivat?

Tie tulisi ylittää suojatietä pitkin, ei suoraan tien yli. Jos suojatietä ei ole, täytyy tietä lähestyä rauhallisesti ja tarkistaa, ettei autoja tule. Myös suojatietä pitkin kulkiessa tielle ei saa juosta, vasemmalle ja oikealla täytyy katsoa aina. Jos ylityspaikalla on liikennevalot, yli saa mennä vain vihreän palaessa. Silloinkin täytyy muistaa varoa kääntyvää liikennettä.

Viimein he ovat perillä! Pomppu ja Loikka ehtivät pelaamaan jalkapalloa hetken aikaa, ennen kuin alkaa sataa. Harmi! Heillä oli niin kivaa. He päättävät kuitenkin lähteä kotiin nyt, etteivät aivan kastu. Kotimatalla he muistavat kaikki oppimansa asiat: turvallisen tienylityksen, jalkakäytävällä kulkemisen ja muiden huomioimisen. Kotimatka menee mallikkaasti, mutta Pomppu ja Loikka eivät kuitenkaan ymmärrä, että sateella tarvittaisiin erityistä varovaisuutta.

Miksi sateella täytyy olla erityisen varovainen?

Keskustelua siitä, kuinka vesi- ja lumisade, pimeys ja sumu vaikuttavat näkyvyyteen. Autoilijan on vaikeampi huomata jalankulkija huonolla säällä näkyvyyden vuoksi. Talvella myös lumivallit vaikuttavat näkyvyyteen. Tie voi olla myös liukas, jolloin auto ei pysähdy yhtä nopeasti. Mäkeä laskiessa pitää muistaa, ettei tien läheisyydessä saa laskea. Ojissa ja lumipenkoissa leikkiminen on myös vaarallista.

Ei saa loikkia teitten poikki

Vesa Nuotio (säv., san. ja sov.)

Teoksessa: 20 suosikkia – Muista aina liikenteessä

Ei saa rynnätä teitten poikki, teitten poikki, teitten poikki.

Ei saa rynnätä teitten poikki neuvoi isäjano poikiaan.

Ensin se kurkisti vasemmalle, sitten vielä oikealle.

Tie oli selvä, niin sitten se loikki

metsän kätköhön uudestaan.

Ei saa rynnätä teitten poikki, teitten poikki, teitten poikki

Ei saa rynnätä teitten poikki neuvoi isäjänö poikiaan.

Varo, lapsia tiellä!

Kesto: 60 minuuttia

Tavoitteet: Liikennemerkkeihin tutustuminen sekä niiden tarkoituksen ymmärtäminen erityisesti jalankulkijan ja polkupyöräilijän näkökulmasta. Tavoitteena myös maltillisen liikkumisen merkityksen ymmärtäminen sekä liikennevalon vaihtumiseen reagoimisen harjoittelu.

TOIMINTA:

- Aloituspäiri, jossa halutessaan lankakerää hyödyntäen palautellaan mieleen edellisen kerran toimintaa ja jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa oppimiskokemuksia tai muuta mieleen jäänyttä edelliseltä kerralta.
- Lapsille tärkeiden liikennemerkkien läpikäyminen esimerkiksi heijastamalla liikennemerkkin kerrallaan taululle. Kunkin merkin kohdalla keskustellaan, mikä merkitys merkillä on liikenteessä erityisesti jalankulkijoille ja polkupyöräilijöille.
- Liikennemerkkien värittäminen
- Muistipeli liikennemerkkikorteista
- Minä olen liikennevalo -kappaleen kuuntelu sekä liikennevaloista ja valojen eri värien merkityksestä keskustelu
- Liikunnallinen liikennevalopeli
- Lopetuspiiri, jossa jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa mahdollisista uusista oppimiskokemuksista sekä toiminnan mielekkyydestä.

Liikennemerkkien väritys

Materiaalit: Värityskuvat (ks. liite), värikynät

Liikennemerkkien värittämisen avulla lapsi painaa mieleen värittämiensä liikennemerkkien ulkonäön ja tarkoituksen. On tärkeää, että toiminta pohjustetaan kertomalla väritettävien liikennemerkkien merkitys. Värityskuvia voi piirtää itse tai tulostaa Materiaalivinkkejä –osiosta löytyvän linkin kautta.

Muistipeli

Materiaalit: Liikennemerkki-kuvat (ks. liite)

Muistipelin tarkoituksena on harjoittaa lasten liikennemerkkien tuntemusta. Toiminnalle olennaista on kertoa pelissä käytettävien liikennemerkkien merkitys. Peliä voi pelata pareittain tai suuremmassakin ryhmässä. Liikennemerkkien määrää voi vaihdella lasten ikä- ja kehitystason mukaisesti.

Pelikortit voi helposti valmistaa itse liitteistä löydettävistä kuvista leikkaamalla ja liimaamalla ne pahvikartongille. Askartelun voi tehdä myös yhdessä lasten kanssa.

Minä olen liikennevalo

Irina Milan, Sanna Mäkiö & Maiju Salmenkivi

Säv. Markku Kopisto, san. Chrise Johansson & sov. Kaj Westerlund

Teoksessa: 20 suosikkia – Muista aina liikenteessä

Minä olen liikennevalo, ja silmäni on punainen.

Saatko sinä ylittää kadun, jos silmäni on punainen?

Minä olen liikennevalo, ja silmäni on keltainen.

Saatko sinä ylittää kadun, jos silmäni on keltainen?

Minä olen liikennevalo, ja silmäni on vihreä.

Saatko sinä ylittää kadun, jos silmäni on vihreä?

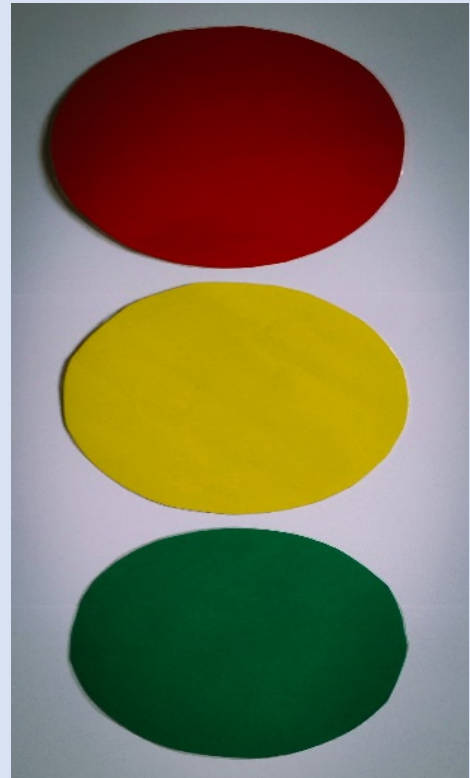
Liikennevalopeli

Materiaalit: Punaista ja vihreää pahvia, suuri tila liikkumiselle

Toiminnan tarkoitus on opettaa lapsille maltillista liikkumista, liikennevaloissa toimimista sekä reagoimista valon vaihtumiseen. Sopiva tila on esimerkiksi liikuntasali, suuri huone tai ulkokenttä. Alkuvalmisteluiksi askarrellaan sekä punainen että vihreä liikennevalo pahvista.

Yksi lapsista valitaan ”liikennevaloksi”. Liikennevaloja käyttävä lapsi menee punaisen ja vihreän liikennevalon kanssa tilan toiseen päättyyn. Loput lapsista jäävät toiseen päättyyn. Pelin tarkoitus on päästä mahdollisimman nopeasti liikennevaloa pitävän lapsen luokse. Liike tapahtuu liikennevalojen mukaan niin, että vihreällä valolla saa liikkua. Kun liikennevalojen käyttäjä näyttää punaista väriä, tulee kaiken liikkeen loppua. Jos liikennevalojen käyttäjä näkee jonkun liikkuvan, joutuu tämä palaamaan alkuun. Ensimmäinen, joka saavuttaa liikennevalojen käyttäjän saa seuraavalla kierroksella olla ”liikennevalo”.

Liikuntatuokion monipuolistamiseksi voidaan ennen kierroksen alkua sopia erilainen liikkumismuoto, kuten konttaus, varpaillaan kävely tai rapukävely. Mahdollista on askarrella pahvista myös keltainen valo ja hyödyntää sitä pelissä siten, että liikennevalojen käyttäjän näyttäessä keltaista valoa, tulee lasten pysähtyä ja esimerkiksi hyppiä omalla paikallaan viisi jännehyppyä.

Vyöt kiinni, nyt mennään!

Kesto: 45 minuuttia

Tavoitteet: Turvavälineisiin tutustuminen ja niiden merkityksen ymmärtäminen sekä turvallisen bussilla liikkumisen periaatteiden hahmottaminen.

TOIMINTA:

- Aloituspöytä, jossa halutessaan lankakerää hyödyntäen palautellaan mieleen edellisen kerran toimintaa ja jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa oppimiskokemuksia tai muuta mieleen jäänyttä edelliseltä kerralta.
- Keskustelua lasten kanssa turvavälineistä ja pohdintaa kunkin turvavälineen merkityksestä. Läpikäytyjä turvavälineitä voivat olla esimerkiksi pyöräily- ja laskettelukypärä, polkupyörän kello, pyörän heijastimet ja valot, turvavyö, turvaistuimien ja -koroke, polvi-, kyynär- ja rannesuojat sekä heijastin.
- Heijastinkiikarointi
- Keskustelua turvallisesta bussilla kulkemisesta. Läpikäytyjä asioita voivat olla esimerkiksi bussin odottaminen, bussiin nouseminen sekä turvallinen bussilla matkustaminen.
- Liikunnallinen draamatarina ”Vyöt kiinni, nyt mennään!” turvavälineistä ja turvallisesta bussilla kulkemisesta.
- Lopetuspiiri, jossa jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa mahdollisista uusista oppimiskokemuksista sekä toiminnan mielekkyydestä.

Heijastinkiikarointi

Materiaalit: Erilaisia heijastimia, taskulamppuja, pimeä huone

Heijastinkiikaroinnin tarkoitus on havainnoida lapsille heijastimen tärkeyttä pimeällä ja hämärässä liikkuesssa. Erilaisia heijastimia ripustetaan pimeään huoneeseen ja jokaiselle lapselle jaetaan oma taskulamppu. Lapset saavat itse tutkia heijastimien näkyvyyttä eri etäisyyksillä ja vertailla heijastimien eroja. Toiminnan yhteydessä on hyvä puhua myös heijastimen sijainnista. Huoneeseen voi tavallisten heijastimien lisäksi ripustaa heijastinliivejä ja heijastinnauhoilla varustettuja tekstiilejä.

Liikunnallinen draamakertomus: Vyöt kiinni, nyt mennään!

Toiminnan tarkoitus on opettaa lapsille turvavälineiden ja julkisten liikennevälineiden käyttöä liikunnan ja draaman keinoin. Tarinan lukija tai avustaja ohjaa liikkeitä tarinan mukana, lapset seuraavat perässä. Koska meno saattaa yltyä vauhdikkaaksikin, on lopussa lyhyt rentoutumishetki.

Ovatko kaikki valmiina lähtemään retkelle? Onhan kaikilla iloinen mieli ja jalat valmiina matkaan? Pitäisikö vähän lämmitellä, ennen kuin lähdetään pyöräilemään? Lämmitellään jalat ja vähän käsiäkin. (Ravistellaan ja heilutellaan käsiä ja jalkoja, liituaan mielikuvituksen mukaan raajoja lämmitellen.)

Nyt on kroppa valmis pyöräretkelle! Mutta mitäs pitikään muistaa pistää ylle? No, lämmintä vaatetta ainakin! Puetaan päälle housut, takki, lapaset, kengät ja hattu. Huh, tuleekin kuuma jo sisällä! Mitäs muuta pitikään muistaa? Kypärä! Tuolla hyllyllä! Laitetaan kypärä tiukasti ja kiristetään remmi. (Puetaan suurin elein vaatteet päälle tarinan mukaisesti. Noustaan varpailleen ja kurotellaan käsillä niin korkealle kuin pystyy. Puetaan kypärä kuvitteellisesti päähän kertomuksen mukaan.)

Vaan mitä, kun on vielä hämärää? Autetaanko jokainen toisille heijastimet päälle? Näin katsokaas! Jos haluaa, voi pukea päälle myös heijastinliivin. (Laitetaan kuvitteellisesti lähellä olevalle heijastin päälle tökkäämällä hellästi sormella esimerkiksi kylkeen tai selkään.)

No nyt ollaan kaikki valmiina pyörä retkelle, lähdetään! Nyt voidaan kaikki käydä jonoon, niin on hyvä polkea isossa ryhmässä. Muistakaa katsoa, ettette matkalla törmää keneenkään. Lähdetään! Edessä onkin nyt kävelijä, pitääkin varottaa, että täältä tullaan. Soitetaan kelloa! (Kävellään ympäriinsä pyörän luokse, hypätään selkään ja valmistaudutaan lähtöön. Poljetaan jonossa eteenpäin. Matkalla tulee alamäkiä, jolloin mennään kyykkyyen ja ylämäkiä, jolloin pitää polkea kovempaa. On mutkaista ja pomppuista, jolloin pyörä heittelehtii. Tarinan kertoja ohjeistaa ja näyttää mallia liikkeissä. Soitetaan leikisti kelloa ja päästetään suusta kellonsoiton ääni. Tehdään pieni mutka ”ohittaessa”.)

Apua! Lasinsiruja! Kumi puhkeaa! Nyt meni pyörän kumi rikki, ei voida enää polkea. Harmi! Onneksi oli kypärä päässä, niin ei sattunut mitenkään! Mitäs nyt tehdään? (Kaadutaan maahan, kierittäään jos siltä tuntuu.)

Mennäänkö bussilla kotiin? Näkeekö kukaan bussipysäkkiä? Kaikkihan muistaa, että bussipysäkillä pitää myös seistä hyvässä järjestyksessä. Mennään tähän jonoon ja odotetaan. (Kurotellaan ja tähystellään. Kun löydetään pysäkki, kävellään sen luokse. Asetutaan jonoon ja seistään hetki ryhdissä paikallaan.)

Tuolta se bussi tuleeikin, heilautetaan kättä! Ja sitten yksi kerrallaan sisälle ja etsitään vapaat istumapaikat. Täällä onkin turvavyöt, pistetään ne kiinni. (Heilutetaan kättä bussin suuntaan, istahdetaan halutuille paikoille lattialle ja pistetään turvavyö kiinni.)

Ja sitten lähdetään! Ja perillä ollaan! Painetaan nappia, niin päästään pois. Nyt rauhassa yksitellen ulos jalkakäytävälle, melkein kotona ollaan. (Noustaan seisomaan ja juostaan bussin mukana ympäri salia, mutkitellaan, mennään ylämäkiä ja alamäkiä, tehdään jarrutuksia tarinan kertojan mukaan. Painetaan nappia ja poistutaan bussista.)

Pitkä matka meillä takana! Onko kukaan muu väsynyt, minä ainakin olen? Mennään kotiin lepäämään. Riisutaanpas kypärä pois päästä sekä heijastinliivi ja heijastimet. Sitten hanskat, hattu, housut ja takki. Hohhoijaa! Etsitään kaikki hyvät paikka ja käydään päiväunille. (Kävellään ”kotiin”. Riisutaan tarinan mukana ja etsitään tilasta paikka, johon käydä pötkölleen. Lyhyt loppurentoutus.)

Lähdetään retkelle!

Kesto: 90 minuuttia

Tavoitteet: Aiempien toimintakertojen teemojen kertaus sekä opittujen asioiden harjoittelu oikeissa liikennetilanteissa.

TOIMINTA:

Toiminnan tarkoituksena on harjoitella aiemmin opittuja taitoja ja tietoja oikeissa liikennetilanteissa. Ohjaajan on hyvä miettiä reitti etukäteen niin, että matkan varrella on mahdollisimman monipuolisesti erilaisia liikennemerkkejä, tienylitystilanteita, parkkipaikkoja, leikkipaikkoja ja vaarallisia paikkoja, joita tienkäyttäjien tulisi varoa.

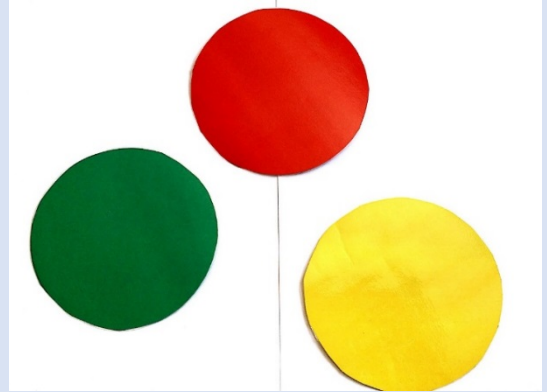
Retken aikana liikenteen asioita käydään läpi lapsia osallistaen. Käytännössä lapsilta siis kysytään, miten missäkin paikassa toimitaan, mitä tulisi ottaa huomioon ja, mitä erilaiset liikennemerkit tarkoittavat. Huomionarvoisia asioita ovat:

- Tienylitykset (suojatietä pitkin ja ilman)
 - Risteyksien vaaranpaikat
 - Liikennevaloissa käyttäytyminen
 - Liikennemerkit
 - Muut tienkäyttäjät (mopot, pyöräilijät, autot, skeittaajat, muut jalankulkijat, eläimet ym.)
 - Työkoneet (lumiaurat, tietyömaat ym.)
 - Ryhmässä kulkeminen (parijonossa tai jonossa)
 - Tien vasemmalla laidalla kulkeminen
 - Äkkinäisten liikkeiden välttäminen
 - Ajouradan tunnistaminen
 - Turvalliset leikkipaikat
 - Tien liukkaus ja näkyvyshaitat
 - Bussipysäkeillä bussin odottaminen, mahdollinen julkisilla kulkuvälineillä kulkeminen
- Lopetuspiiri, jossa jokainen lapsi saa vuorollaan kertoa mahdollisista uusista oppimiskokemuksista sekä toiminnan mielekkyydestä. Lopetuspiirin jälkeen voi myös jakaa lapsille halutessaan esimerkiksi mitalit aktiivisesta osallistumisesta tärkeään aiheeseen.

Askarteluohjeita ja materiaalivinkkejä

Liikennevalojen askarteluohje

- **Materiaalit:** Punaista, vihreää ja keltaista pahvia, sakset sekä halutessaan laminointiin tarvittavat materiaalit
- Leikkaa sekä punaisesta, vihreästä että keltaisesta pahvista halkaisijaltaan noin 15 cm kokoinen ympyrä.
- Halutessasi voit laminoida liikennevalot, jotta ne säilyvät pidempään ehjinä.

Liikennemerkkien askarteluohje

Vaihtoehto 1:

- **Materiaalit:** Liikennemerkki-kuvat (ks. liite), sakset, pahvikartonkia, liimaa
- Leikkaa liitteinä olevat liikennemerkki-kuvat ja liimaa ne kartongille. Leikkaa kuvat kartongilta korteiksi. Huomioi, että jokaista liikennemerkkiä tulee olla kaksi kappaletta muistipelin tarkoituksen mukaisesti.

Vaihtoehto 2:

- **Materiaalit:** Valkoista kopiopaperia, värikynät, sakset, pahvikartonkia, liimaa sekä halutessaan laminointiin tarvittavat materiaalit
- Piirrä ja värity liikennemerkit valkoiselle kopiopaperille ja leikkaa ne neliön muotoisiksi korteiksi.
- Liimaa valkoisella pohjalla olevat liikennemerkit pahvikartongille, ja leikkaa ne jälleen neliön muotoisiksi.
- Halutessasi voit laminoida liikennemerkit, jotta ne säilyvät pidempään ehjinä.

Mitalien askarteluohje

- **Materiaalit:** Keltaista pahvia, sakset, rei'itin, nauhaa sekä halutessaan laminointiin tarvittavat materiaalit
- Leikkaa pahvista halkaisijaltaan noin 10 cm kokoinen ympyrä. Kirjoita mitaliin haluamasi teksti, esimerkiksi toiselle puolelle mitalin saajan nimi ja toiselle saavutus, jonka johdosta mitali luovutetaan.
- Halutessasi voit laminoida mitalin, jotta se säilyy pidempään ehjänä.
- Tee rei'ittimellä mitalin yläosaan reikä, jonka läpi pujota pään yli menevä nauha.

Muita materiaaliveikkoja

- Liikenteen ääniä löytyy muun muassa Papunet-sivustolta osoitteesta <http://papunet.net/materiaalia/%C3%A4%C3%A4npankki/luokka/liikenne> sekä Liikenneturvan Turvapupu-pelistä osoitteesta <http://turvapupu.net/>. Jos käytävissä on enemmän aikaa, voi lasten kanssa lähteä äänittämään itse lähiympäristön ääniä valvotuissa olosuhteissa.
- Tulostettavia liikennemerkki-aiheisia värityskuvia löytyy osoitteista:
<https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/Suojatie.pdf>
<https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/Jalkakaytava.pdf>
<https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/Lapsia.pdf>
<https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/Stop.pdf>
<https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/Pihakatu.pdf>
<https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/Pysakointipaikka.pdf>
- Vaihtoehtoisesti tulostettavia muistipelikuvia löytyy osoitteesta <https://www.liikenneturva.fi/sites/default/files/materiaalit/Opettajille/muistipelikortit.pdf>

Lähteet

Britschgi, V., Kyttä, M. & Rosenberg, M. 2007. Tulevaisuuden haasteita lasten ja nuorten liikkumistarpeissa. Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja 12/2007. Liikenne- ja viestintäministeriö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Huopalainen, M. & Koskela, K. 1995. Pienen kulkijan taival. Liikenneturvallisuusvihjeitä pienten lasten kasvattajille. Liikenneturva. Sulkava: Finnreklama Oy.

Jantunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Lapsen kasvu ihmisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela, R. (toim.) Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 70–80.

Järvinen, M., Saharinen, L. & Schrey, A. 1994. Kouluikäinen liikenteessä. Vihjeitä liikenneturvallisuuksuustyöhön kunnassa ja koulussa. Liikenneturva. Sulkava: Finnreklama Oy.

Liikenneturva. 2013. Lapsi eri-ikäisenä. Välitä, muista – ennakoi. Liikenneturva. Saatavissa: <http://www.liikenneturva.fi/fi/eri-ikaisena/lapset-0-14/lapsi-eri-ikaisena4>

Opetushallitus. 2015. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Määräykset ja ohjeet 2014:94. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Liitteet

